

L'ILLUSTRATION,

JOURNAL UNIVERSEL.

ALBUM

MOLDO-VALAQUE.

« MONSIEUR,

Permettez-moi de compléter et de clore aujourd'hui tous les travaux importants que vous m'avez autorisés à vous remettre depuis six semaines, jour par jour, sur les principaux du Danube, en faisant passer sous vos yeux un album dû au crayon d'un de mes amis, M. Michel Bouquet, artiste des plus distingués. Ce charmant album, dont quelques dessins ont déjà été publiés chez MM. V. lbert et Gouglé, éditeurs à Paris, aura le mérite de vous conduire au milieu de ces localités auxquelles vous voulez bien accorder tant de sympathies politiques. Je ne disspère pas non plus que le scite n'ait attiré aussi votre attention quand vous saurez que c'est moi qui l'ai fait d'un de mes rares moments de loisir.

à Reverez, » etc.

AUX LECTEURS FRANÇAIS.

Ce ne sont pas seulement des images que nous mettons aujourd'hui sous les yeux du public.

Notre but est plus grave, il est plus important. Il consiste à donner encore, en temps utile, une très-utile leçon d'histoire, de géographie et de politique.

Oui, cette publication, selon nous, la plus haute portée dans un temps où l'art a à-peu-près illustré tout ce qui était de son domaine, nous voulons, nous, illustrer jusqu'à nos lecteurs eux-mêmes, en leur inspirant, au lieutenant de l'occupation de Cracovie et de l'occupation de Ferrate, la volonté, mais la volonté éclairée et énergique, de prouver d'abord d'une politique sage et équilibrée, dans vos et riches provinces sur l'importance et l'urgence territoriale de celle-ci, après avoir parcouru cet album, personnel, à France, ne pourra arguer, comme on le fait à chaque instant

Grégoire Ghika, hospodar de Moldavie (ancien costume)

Le prince Alexandre Ghika, hospodar de Valachie

Kan Manouck, à Bucharest, d'après M. M. Bouquet.

Id., d'après M. M. Bouquet.

A PARIS
AUX BUREAUX DE

magazin istoric
ANUL XII Nr. 6 (135) Iunie 1978

Vue générale de Bucharest, capitale de la principauté de Valachie, d'après M. M. Bouquet.

Une rue à Bucharest, d'après M. Doussault.

moins que ce ne soit vite que le paysan n'est beaucoup plus qu'il n'est habile quelquefois la prudence qu'il possède que je puis certifier les plus hautes mœurs, pour compenser d'interminables piteuses frontières, sur le comble, comme piteuses, jusqu'à nous qui leur avaient cherché ?

Ce petit incendie, pas leur genre d'exercice ; toujours de plus en plus terribles animés dans le seul but d'y préserver la vie de garde, qu'on avait gardé.

La chasse des bêtes sauvages en sang en lièvres et en lapins toujours à la chasse l'expérience de valaques à la chasse vous fait la course ! Que de n'ai-je pas vues, on avait à regretter d'un bon et intelligent C'est donc de la

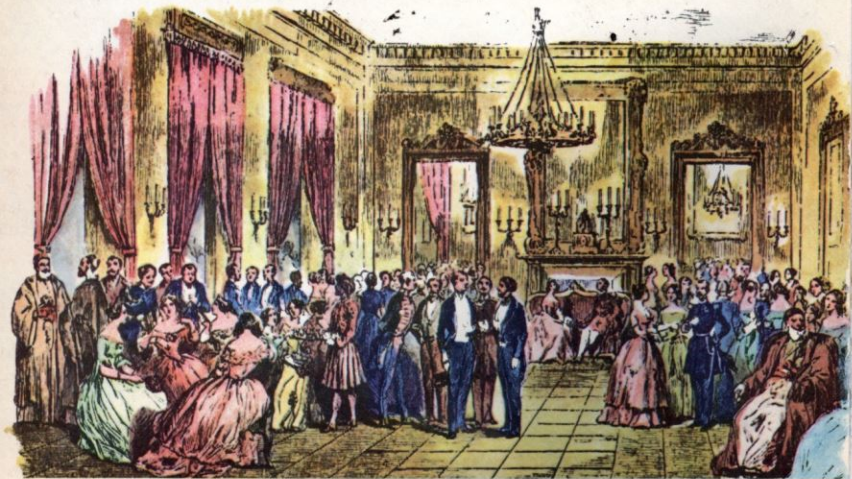
seigneur chez lequel, vous, passionné pour ce plaisir, vous vous présentez pour chasser, vous suppliez... et cela de la meilleure grâce du monde, « de ne pas vous donner cette prime... Si vous voulez absolument des lièvres ou des oiseaux... il enverra ses gens... qui sont habiles... en attrapper pour vous !... » tant cet exercice lui semble chose ridicule !... A ses yeux, c'est presque aussi extraordinaire que d'aller à pied, et, dans sa bonté, dans son extrême politesse, il serait prêt à vous proposer de faire atteler la plus belle de ses voitures... pour vous mener chasser au marais !...

D'un autre côté, perdrix, cailles, bécassines, lièvres, coups de bruyères, bécassines, pluviers, outardes, loin d'être, comme dans le reste de l'Europe et à l'instar des villes, l'objet des rivalités, des inquisitions les plus jalouses, sont à peine occupés, c'est-à-dire au plus adroit !...

Dans cet état des choses, on comprend tout de suite de quelle admirable ressource est la Moldo-Valachie pour un chasseur décidé.

Chasses de montagnes, chasses de bois, chasses des steppes y abondent.

Les deux premières, moins bien entendues que partout ailleurs, ne méritent guère qu'on s'y arrête, à

Une soirée chez le Prince régnant, à Bucharest, d'après M. Doussault.

magazin istoric

Revistă de cultură istorică
Anul XII - Nr. 6 (135)
iunie 1978

Redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU
Redactor șef adjunct
NICOLAE MINEI
Colegiul redacției
DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANTIP
ADOLF ARMBRUSTER
VIRGIL CÂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ȘTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA
ȘTEFAN ȘTEFANESCU

COPERTELE NOASTRE

① ② ③ ④

① ② ③ ④ Fotomontaj: patru din cele 24 pagini, bogat ilustrate, ale numărului special al revistei franceze *L'Illustration* (decembrie 1848), consacrat Țării Românești și Moldovei. Policromizarea aparține redacției *Magazin istoric* (Album românesc în cea mai răspândită revistă pariziană, p. 5)

sumar

Acte programatice ale revoluției românilor din 1848: ION BULEI	2
Septembrie-decembrie 1848. Album românesc în cea mai răspândită revistă pariziană: VALERIU BUDURU	5
La timona revoluției: DUMITRU HÎNCU	10
Drumul lung al eliberării: PAUL CORNEA	14
Scrisori de departe: I. LĂCUSTĂ	20
„Țara ar putea fi cuprinsă de flăcări”: GELU NEAMȚU	22
Anglia — șase ani de război (III)	24
Palatul Buckingham	28
Două sigilii și semnificațiile lor: MARIA DOGARU	31
Făurirea statului național unitar (III): GHEORGHE ZAHARIA	33
1894 — Georges Clemenceau despre Transilvania. „Toată dreptatea e a românilor” ..	38
Împăratul Franz Iosif în luptă cu regele Franz Iosif: MARIAN ȘTEFAN	40
De la Pronunciament la Partidul Național Român: ALEX. PORȚEANU	42
Octombrie 1866. Un prinț român la Istanbul: N. COPOIU	48
Dacia în conștiința lumii	53
Cea mai veche țesătură din Europa: MARIN NICA	56
Regina africană Anna Zinga Mbandi: FLORENTINA DOLGHIN	58
• Cărți sosite la redacție ... 37 • Poșta Magazin istoric ... 62	

ACTE PROGRAMATICE ALE REVOLUȚIEI ROMÂNILOR DIN 1848

Revoluția românilor de la 1848 a fost o mare ridicare la luptă pentru libertate națională și dreptate socială. Ea a reprezentat un moment deosebit de important al afirmării naționale românești, manifestându-se cu hotărâre împotriva amestecului străin în treburile interne ale Principatelor și pentru recunoașterea individualității proprii a naționalității române din Transilvania, Banat și Bucovina. Relevind aspirațiile seculare ale poporului român spre eliberare națională, unire, libertate și progres social, revoluția a descătușat energia maselor largi care, în curind, vor proclama Unirea, vor cucerii cu arma în mână independența mult dorită și se vor jertfi pentru întemeierea statului național unitar român.

Actele programatice — publicate în numerele anterioare ale revistei — au reliefat diversi-

tatea și complexitatea revendicărilor românilor la mijlocul veacului trecut, ca și soluțiile de realizare a lor. De la un program la altul, maturitatea politică revoluționară a cunoscut o creștere evidentă.

Alături de programe, ziarele anului 1848 sînt adevărate documente de epocă. Presa din 1848 s-a afirmat ca un excelent mijloc de propagandă revoluționară. Cu deosebire în Muntenia, unde guvernul revoluționar a condus țara mai bine de trei luni, presa a comentat măsurile luate, a chemat masele să sprijine revoluția, a lămurit țelurile acesteia. Toate publicațiile revoluționare au arătat — pe temelul marilor adevăruri ale istoriei românilor — idealurile către care tindea neamul românesc: independența și recunoașterea nației române în concertul celorlalte popoare europene, unirea, neîngrădita

1848 la București. Detalii din
litografia apărută în revista
germană *Illustrirte Zeitung*.

All details la pag. 10.

dezvoltare economică, social-politică, sub semnul înnoirilor vremii.

Militând pentru independența țării, ziarele au reliefat ca un prim pas spre realizarea deplină a acestui ideal necesitatea întăririi auto-nomiei interne, prin îngrădirea amestecului țarist și prin respectarea de către Poarta otomană a Capitulațiilor încheiate cu Moldova și Țara Românească după 1393. Pentru românii aflați sub stăpânirea Imperiului habsburgic, presa a cerut respectarea drepturilor lor naționale firești. Ziarele au militat cu deosebire vigoare pentru unirea Munteniei cu Moldova, ca primă etapă în realizarea marii uniri, de-zi-derat major al neamului românesc, gândit sub înfrățirea lui completă, a unui „regat dacic” independent. „Noi românii nu putem fi puternici până când nu ne vom uni cu toții în unul și același corp politic”, spunea Nicolae Bălcescu în martie 1849.

Pentru dezvoltarea economică, socială și politică era nevoie, preconizau gazetele vremii, de instituirea unui nou cadru politico-instituțional, care să-l înlocuiască pe cel orînduit de Regulamentul organic. Acest nou cadru era menit să favorizeze înflorirea industriei, a comerțului, finanțelor, prosperitatea agriculturii, emanciparea maselor largi și democratizarea regimului politic.

Iată cîteva fragmente din articolele celor mai semnificative publicații pașoptiste: Populul suveran, Gazeta de Transilvania, Pruncul român, grupate pe cele trei mari deziderate ale poporului român: independență, unire și dezvoltare economică, social-politică.

În redarea fragmentelor — reproduse din lucrările Anul 1848 în Principatele române. Acte și documente, vol. I-IV și Scrieri social-politice, de G. Bariț s-au păstrat caracteristicile stilistice din original, dar s-au adoptat normele ortografiei actuale; explicațiile introduse de noi, ca și întreruperile de text au fost marcate prin paranteze drepte.

Ion BULEI

Drepturi consfințite prin vechi tratate

● Teara noastră românească nu fu niciodată supusă cu saba, ci de bună voia sa se recunoscu sub protecția turelor. La anul 1393, părinții noștri, după ce se luptară mai multe veacuri pentru independența lor cu atîtea potose de nații barbare, ce se versară pe pămîntul nostru, vîndu-se slabi și amenințați toideodată de unguri și de turei, se învolău cu Mireasa cel Bătrîn, domnul lor cel vestit și împreună închinăra feașă turelor [...]. Acest tractat prin care teara își păstrează dreptul d-a se guverna cu legile sale, dreptul d-a face război sau pace, dreptul d-ași alege pe capul nației, îndotîrîndu-se numai la un ușor tribut, nu poate fi privit, după dreptul gîntelor (neamurilor) altfel decît ca un tractat de protecție; căci după obiceiul cunoscut îndobîte în Europa, o nație care nu e în stare a se apăra singură de înșușă sau de asuprire poate dobîndi protecția unui stat mai puternic. D-o va dobîndi, îndotîrîndu-se numai la oarecare condiții, sau chiar cu plata unui tribut spre recunoștință pentru siguranța ce i se dă, și păstrîndu-și dreptul d-a se guverna, după cum îi place, acesta este numai un tractat de protecție, care nu atînge suveranitatea [...].

La 1460 domnul Vlad V [Tepeș], vîzînd numeroasele bruînțe ale turelor, coprînderea Constantinopolului și

groaza ce numele lor răspîndea în toată Europa, stătuîndu-se cu poporul trimise deputați la Adrianopol și încheiasă un tractat [...].

Acest tractat noîmînă nici lăsat în uitare, nici ramplăsat [înlocuit] printr-altul mai nou, este încă în țările și astăzi, și singur numai hotărîște raporturile țării cu înșita Poartă. El asigurăză popoulul dreptul d-ași da legi, dreptul d-a face război și pace; prin urmare nu poate fi privit ca un tractat de supunere, ci numai ca un tractat de protecție, ca o alianță neegală, căci supremația, care este numai un drept de onoare, și tributul, singurele drepturi ce are Poarta, nu atîng întru nimic suveranitatea nației române. Astfel privesc acest tractat toți publiciștii Europei [...].

Aceste două tractate de la 1393 și 1460 [încheiate de Vlad Tepeș], ce mai pe urmă se coprînsă de numeroase Capitulații ale țării, fură mereu recunoscute și întărite de către înșalta Poartă prin mai multe hotărîșfiri. Ele sînt recunoscute înșăși de tractatele Rusiei cu Poarta, deși acestea nu pot lega întru nimic pe românii, căci Rusia fiind o chezașă a drepturilor țării nu putea trata pentru noi și în numele nostru [...].

Acestea sînt, frații români, drepturile noastre. Părinții noștri au vîrsat prețiosul lor sînge pentru a ni le lăsa de moștenire, și datorîia noastră este a le păstra cu aceeași putere pentru fiții noștri.

(Populul suveran, nr. 15, 16, 1848, 2-6, VIII)

● Ungurii [conducătorii maghiari], în loc să se înțeleagă cu noi, ei ne despretulesc și ne amenință cu spinurătorii. Trăfășii de ei, ei sînt de orbiști! Credem înșă că peste puțin își vor veni în simțiri, pînă încă nu este prea tîrziu.

Ei nu pot fără noi, precum și noi sîntem, firește, înșăși la alianță cu ei înșă numai la alianță pe temeiul deplinei egalități, cu respectarea strînsă a naționalității noastre. Pînă atunci sîntem datori a ne desăgura noi de noi toate puterile de apărare și de conservare... Să jurăm că oștiri străne pe pămînt româneș nu vor mai fi suferite. Să jurăm că Moldova-România nu va mai fi teatru de război în interesul străne. Să jurăm că sclavi nu mai rănimem! Să jurăm că juguri nu mai schimbăm!... (Gazeta de Transilvania, XI, 1848, nr. 46)

● Cine este nația maghiară! 300 membri ai Dietei sau 31/2 milioane maghiari curaji, tot robii și sclavi ai cîtorva tirani, tot de o condiție cu locușii! [...] Românii nu urăsc pe maghiari, ci numai pe tirani, care nu sînt numai maghiari, ci și români și feluri de corecturi; urăsc numai pe partida teroristică, furiată, o urăsc din tot sufletul, iar pe alții nu. Sătenii maghiari încă în cu românii, o știți bine... Sătenii împreună robieră din veacuri; să trăiască ca frații; să departe [îndepărteze] pe orice amăgitori.

(Gazeta de Transilvania, XI, 1848, nr. 80)

● Noi în această patrie numai atunci vom avea pace asigurată, sinceră, stătătoare cînd compatrioții noștri de alte națiuni vor primi ca să se dea principiilor de libertate, egalitate, fraternitate acel înțeles prin care să fie garantată și viața națională a popoului nostru întru deplină măsură, fără cea mai mică scădere și răul.

(Foale pentru minte, inimă și literatură, XII, 1849, nr. 3)

„În unirea noastră stă fericirea noastră”

● Concetățeni, frați români, unire! Numai uniti vom fi tari, numai uniti vom putea gusta rodul libertății, numai uniti vom fi omul rezisă vrăjmașilor, numai uniti vom fi un popor mare, un popor liber, un popor de frați. De vom prefera interesele particulare interesului comun, de vom uita frăția jurată de toți pe Cîmpul Libertății, de nu vom fi sinceri și gata a jerfi tot pe altarul patriei, sîntem în primejdie a perde tot ce am cîștigat prin zilele glorioase de la 11 și 19 iunie. Să avem încredere în Guvernul provizoriu, pe care l-am ales; să-l lășăm a lucra în odihnă și să fim siguri că el, care a decretat frumoasa deviză „dreptate, frăție”, nu va suferi să se facă nedreptate și să se năpustiască măcar unul din cetățeni; să sprîmîm din toate puterile noastre membrii acestui Guvern, care au jurat să moară pentru patria, pentru fericirea și libertatea românilor [...].

Unirea, frați români, ne este mai virtuos acum de neapărată trebuință în unirea noastră stă fericirea noastră, vifto-

ru! nostru; neunți nu putem nimic, — uniți putem tot. Și de ce să nu fim uniți? Nu simtem toți frați, fi ai aceleiași mume? Și ca frați putem avea interese diferite! Da, frați, toți să fim o singură familie și să ne iubim între noi.
(Pruncul român, nr. 5, 1848, 24 VI)

● De la Adunarea națională depandă fericirea patriei. Această Adunare trebuie să se pătrundă, că una din castile principale este unirea Moldovei cu Țara Românească.

Străbunii noștri au înțeles folosul unei asemenea uniri [...].

Acum însă când principiul unirii se pune în lucrare de toate națiile, când străin cu străin vrea să se înfrățască, vom fi noi de altă familie, noi care firește simtem frați și care am declarat frație, dreptate!

Nu, nu; că s-o părăsesc acele bariere care parcă s-au pus înadins ca să lăpăsească frate pe frate a se îmbrățișa. Iar una din castile cele mai importante de care Adunarea națională trebuie a se pătrunde să fie această, fiindcă numai această poate să ducă România la mărirea și adevărată fericire.

(Popolul suveran, nr. 9, 1848, 19. VII)

● Fraților români din Moldova! Ceasul libertății a sunat pentru tot românul. Astăzi, la 11 iunie, era ziua fericită, în care libertatea a intrat triumfând în Capitala noastră. Numai bucurie și frație este între toți locuitorii; ulușele Bucureștilor răsună de strigări de veselie, stindardul libertății flutură măreț, clopotele sună și glasul lor de aramă împinge noutatea regenerării neamului român prin toată cetatea care astăzi își merită numele său, adevărat oraș de bucurie! Și dobândirea acestui dar cerosc n-a costat nici o picătură de sânge; toți românii s-au ridicat ca un singur om, toți s-au cunoscut de frați, de fi ai aceleiași mume. Domnul țării, Gheorghe D. Bibescu s-a unit (provizoriu) cu noi și armia a fraternizat cu popoul; clerul ne-a binecuvântat și a mers înainte cu sfânta cruce, semnul mântuirii. Uniți-vă cu noi, frați de dincolo de Mlecoș; peste undele lui vă întindem brațele, dorind cu înfocare a vă da sărutarea fraților și a libertății. Munteanul și moldoveanul sînt toți români, sînt frați, o singură nație; uniți-vă cu noi, gonii pe tiranul [Mihail Gheorghe] al cărui nume va rămâne o pată veșnică în istoria țării, înălțați stindardul libertății și dobândiți-vă stințele drepturi. Să ne dăm mîna ca niște frați și să ne ajutăm unul pe altul. Uniți, vom fi tari; uniți vom sta împotriva oricărei vrăjmes al libertății noastre [...]. Vouă vă rămîne gloria că ați început, nouă gloria că am sfîrșit. Vă dăm sărutarea de frate. Traească libertatea! Traească România!

(Pruncul român, nr. 1, 1848, 12 VI)

„De acum trebuie să începem a reclădi“

● A face o revoluție, adică a surpa niște legi rășinate, fără să punem reforma altelor drepte și liberele, potrivit cu ținta răsculării noastre, va să zică că nu am făcut nimic, ba încă mai mult rău decît bine. Căci nu e reformator acela ce surpă și nu știe reclădi; nu, acela este surpător. De la acest punct de vedere dar trebuie să plecăm. Căci, în sfîrșit, ce am fost noi pînă astăzi alt decît niște surpători ai infamului regim! De acum rola noastră trebuie să se schimbe, de acum trebuie să începem a reclădi.

(Popolul suveran, nr. 21, 1848, 23 VIII)

● Acum însă cînd România își lepădă lanțurile, cînd toate abuzurile cele vechi se desființază, acum și comerțul va renaște, ca fenix își va lua un șor mare, și în scurtă vreme va ajunge la un grad de înflorire, de care — șase săptămîni mai înainte — nimeni nici nu visa. O Bancă națională, decretată prin Constituție, se va înființa, și prin aceasta dobînda banilor se va regula pe o scară mai potrivită și astfel implicarea cea mai de capetenie la înflorirea comerțului se va ridica.

Vîltoarea obștească Adunare constituantă, în care neguțătorii vor avea reprezentanți ei, va propune mijloacele mîntuitor spre prosperarea comerțului; drumurile și mijloacele de comunicație vor lua o îmbunătățire

potrivită cu trebuințele și mijloacele financiare. Asemenea îmbunătățiri se vor face și în procedura judecătorească. Creditul va crește din zi în zi și în foarte scurtă vreme comerțul și industria României vor putea rivaliza, cu țările învecinate; căci numai într-un stat liber, cu instituții liberele, comerțul își poate lua întinderea de care este capabil.

(Pruncul român, nr. 17, 1848, 22 VIII)

● Guvernul provizoriu a tras următoarele baze asupra modului de elecție pe care ne grăbim a le împărtăși cetățitorilor noștri, făgăduind că, cu nr. viitor, vom face observațiile ce ne vor pare cuvințioase.

Basurile constituante

1. Adunarea constituantă va fi compusă de trei sute deputați, aleși din toate stările.

2. Alegător este tot românul de orice religie, de orice stare liberă, independent, în vîrstă de 21 ani.

Prin cîștigarea români înțelegem pe pămînteni, pe români din toate părțile României, și așezați în țară în orice vreme, precum și cei pămînteniți de orice religie ar fi.

Sătenii deosebiți își vor numi pe reprezentanții lor în Adunarea constituantă prin patru deputați de fiecare sat, chemați pentru acest sfîrșit de către Guvernul provizoriu; această măsură este primită numai pentru acum, atît pentru imperioasa nevoie cît și pentru neapărată lor la exercișul unui asemenea drept, precum asemenea pentru evitarea a oricel fel de neorîndnici ce s-ar putea pricinui în starea de acum a lucrurilor prin adunări numeroase și pentru strîngerea lor.

3. Eligibil va fi tot românul în vîrstă de 25 ani, care are merita încredere și a căreia condită nu va fi defăimată prin act public.

4. Potrivit cu proclamația se va reprezenta în Adunarea constituantă toate interesele soțietății, prin urmare se primesc următoarele basuri:

(1) Interesele ce urmează a fi reprezentate sînt trei: înții proprietatea, al doilea comerțul, industria, capacitatea și inteligența, și al treilea interesul agricol sau interesul sătenilor. [...]
(Popolul suveran, nr. 3, 1848, 28 VI)

● Din toate castile cîte s-au discutat de la glorioasele evenimente din 11 iunie încoace, cea mai grea, cea mai delicată și, totdeauna, aceea care a fîcat mai multe patimi în țeară este, fără îndoială, cea de a face pe țăran proprietar. De aceea ne propunem a o tracta și noi, a o discuta sub toate fețele sale și a o lămurii pe cît ne vor permite puterile noastre intelectuale.

Orice măsură socială, ca să fie adevărată bună, cată să satisfacă din trei puncturi de vedere diferite: cată să fie națională, cată să fie morală și dreptă și, în sfîrșit, cată să fie folositoare tuturor [...].

În adevăr, orășenimea, corporațiile, clasele comerciale s-au deosebit totdeauna printr-un spirit liberal și prin țintirea lor la egalitate, la fraternitate. De aceea mai de multe ori sînt îndestule, sînt destul de puternice, ca să se lupte cu folos în contra tuturor privilegiilor, tuturor despotismurilor din năuntru; aceasta este glorioasa lor rolă, sînt adevărații păstori ai libertăților publice. Dar cînd e vorba de apărarea teritoriului național, de a apăra patria de o năvălire străină sau de a o scăpa, dacă este ocupată [...] atunci corpurile armate, soldații nu ajung, atunci trebuie ceva mai mult decît toate acestea: trebuie o populație întreagă armată [...].

Să conchidem dar toți cîți sîntem bogați sau săraci, miei sau mari proprietari sau nu proprietari, că pentru a avea o patrie, spre a o putea apăra, și a apăra naționalitatea noastră, este de neapărată trebuință a face pe țăran proprietar; fără aceasta nu e viitor, nu e naționalitate, și care e omul, care este românul, care este nobilul, care să nu voacă o patrie, care să nu aspire la o Românie!

(Popolul suveran, nr. 22-24, 1848, 23. VIII-3. IX)

1 Alegerea unei Adunări constituante care să așeze noua organizare instituțional-politică a Munteniei, înlocuind-o pe aceea dată de Regulamentul organic, după cum se ceruse încă în Proclamația de la Islaz.

Septembrie - decembrie 1848: un eveniment publicistic și artistic european

ALBUM ROMÂNESC ÎN CEA MAI RĂSPÎNDITĂ REVISTĂ PARIZIANĂ

VALERIU BUDURU

Paris, 6 decembrie, 1848. De sub tiparul Imprimeriei Cosson, din strada Four-Saint-Germain, 47, iese un nou număr al publicației L'ILLUSTRATION, Journal universel, „periodic săptăminal ilustrat, fondat în 1843” și destinat prezentării „prin scris și imagini a principalelor evenimente ale zilei”, una „din cele mai prețuite publicații de acest gen”, cum subliniază Larousse du XX-e siècle ediția 1931. Colecția revistei reprezintă — precizează la rîndul său Grand Larousse Encyclopédique, ediția 1970 — „o sursă incomparabilă de documentare [...] asupra evenimentelor petrecute în Franța și în lume în cursul unui secol”.

Acest număr special, apărut în decembrie 1848, are o tematică pe cît de inedită, pe atît de variată și importantă. Toate cele 24 pagini ale publicației, ilustrate cu peste 40 desene, sînt reunite sub titlul semnificativ Album moldo-valah sau Ghid politic și pitoresc.

Inițiatorul și redactorul acestui interesant album a fost Adolphe Billecocq, fost consul general al Franței la București, între anii 1839-1846 și, pînă în 1842, și sfetnic intim al domnitorului Alexandru Ghica. El a vorbit editorilor revistei *Illustration*, despre Principatele române, convingîndu-i să consacre numeroase pagini ale publicației cauzei românilor. Pentru realizarea *Albumului*, Billecocq a căutat să obțină și sprijinul altor publiciști și oameni politici francezi. În acest sens, la 25 februarie 1848, el s-a adresat, de exemplu, lui Crémieux, cunoscut orator și om politic, pe atunci membru al Guvernului provizoriu format după revoluția din februarie. Greutățile pe care le întâmpina noul cabinet nu i-au permis însă lui Crémieux să acorde ajutorul solicitat.

În cei șapte ani, cît a funcționat în calitate de consul general al Franței în Principatele române, Adolphe Billecocq a căutat să cunoască cît mai bine poporul nostru și să înțeleagă idealurile sale de unitate, independență și libertate. El a dorit să fie, cum sublinia Nicolae Iorga, „confidentul tuturor aspirațiilor, consilier în toate incertitudinile și sprijin al tuturor eforturilor spre un viitor de libertate și naționalitate”. Urmărend cursul evenimentelor, a relatat, în rapoartele sale diplomatice, amănuntele care i-sau părut semnificative, însoțindu-le cu comentarii și căutînd să atragă simpatiile Franței în apărarea cauzei românilor, în permanență amenințați de ciocnirile de interese dintre puterile vecine și îndeosebi de politica Rusiei țariste. De altfel, atitudinea lui Billecocq față de această politică a dus la rechemarea sa, în 1846, din funcția de consul general la București, sub presiunea acelor cercuri franceze care adoptaseră o atitudine duplicitară față de intrigile guvernului țarist.

Pentru ilustrarea *Albumului*, fostul consul i-a ales pe pictorii și graficienii Michel Bouquet și Charles Doussault, „doi admirabili colaboratori”, cum îi apreciază academicianul G. Oprescu¹. „Ambii călătoriseră în Țările române, le cunoșteau, le iubeau, erau capabili să le redea în ce aveau mai caracteristic ca peisaj, locuitori și obiceiuri”.

Bouquet debutase la Salonul de pictură din Paris în 1835, iar în 1839 era medaliat. A călătorit prin Țările române în 1840, vizitînd numeroase localități din Țara Românească, Moldova și Transilvania și făcînd numeroase schițe și desene, după care a compus tablouri în ulei și pasteluri, pe care le-a expus, în cîteva rînduri, la Salonul din Paris. Din păcate, toate aceste pinze și pasteluri s-au pierdut. Au rămas însă desenele făcute la fața locului, „imagini ale unei vieți demult trecute”, pe care, privindu-le, ai impresia, cum scria G. Oprescu, că „încep să ne vorbească, le simțim din ce în ce mai aproape de noi ca un fond și ca decorul cel mai potrivit la attea scene păstrate în vreun colț al memoriei noastre din lecturile memori-

¹ G. Oprescu: *Țările române văzute de artiști francezi* (sec. XVIII și XIX), București, 1926.

ilor și scrisorilor timpului, sau din povestirile rudelor pe care, bătrîne, gîrbovite, le-am pomenit în casa părinților”.

O parte din desenele lui Michel Bouquet inspirate din realitățile noastre au fost incluse și în două volume apărute înainte de 1848. La vremea respectivă, lucrările au circulat în Franța, datorită atît valorii lor artistice, cît și interesului pe care opinia publică îl avea pentru Țările române.

Al doilea colaborator artist al *Albumului moldo-valah*, Charles Doussault, a fost, de asemenea, un pictor cunoscut la mijlocul veacului XIX. Elev al lui Achille și Eugène Deveria, vestiți litografi și portrețiști ai timpului, Doussault a început să expună la Salonul de pictură din Paris în 1834 și a continuat pînă în 1870. O dovadă a prețurii de care se bucura este și faptul că, aflîndu-se în vizită la Constantinopol, a fost solicitat în două rînduri să facă portretul sultanului. În 1843, cu prilejul trecerii prin Țara Românească a prințului Albert al Prusiei, frate al țarinei, pictorului francez i s-a cerut să facă un album, în care, prin zece acuarele, ilustrează momentele mai importante ale acestei călătorii.

Charles Doussault a stat și mai mult timp decît Bouquet în Țările române, cîțiva ani petrecîndu-i în Dobrogea, cum spune el însuși într-un articol publicat în revista *Illustration*, în 1854, și în care descrie această provincie românească. Desenele făcute cu acest prilej, multe din ele expuse la Salonul din capitala Franței, au contribuit, de asemenea, la cunoașterea Țărilor române în veacul trecut. Alături de desenele lui Bouquet, o parte din aceste imagini au servit ca model gravurilor care au ilustrat *Albumul moldo-valah*. Multe din ele însă s-au pierdut, probabil, pentru totdeauna.

Rezultat dintr-o astfel de colaborare, *Albumul moldo-valah* se constituie într-o sugestivă mărturie a realităților românești în una din perioadele cele mai tumultuoase din istoria noastră. Primele părți ale *Albumului*, articole

și imagini, au început să apară în numerele obișnuite ale revistei *Illustration* încă din septembrie 1848. În decembrie, același an, editorii revistei au publicat numărul special din care am preluat extrasele¹ și imaginile cuprinse în articolul de față.

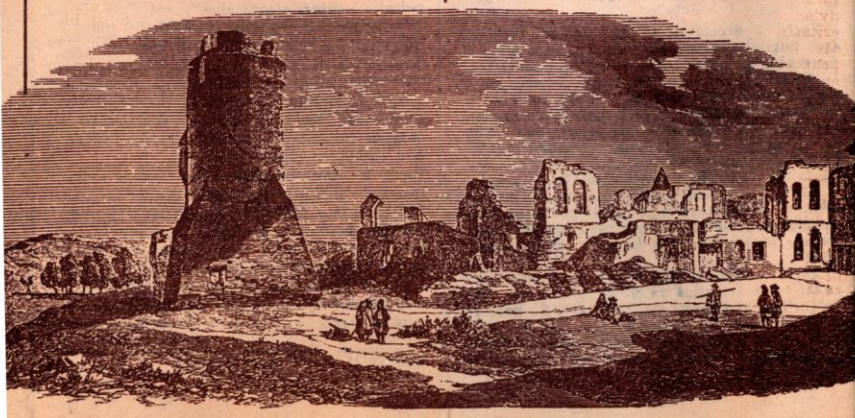
„O foarte serioasă lecție de istorie, de geografie și de politică”

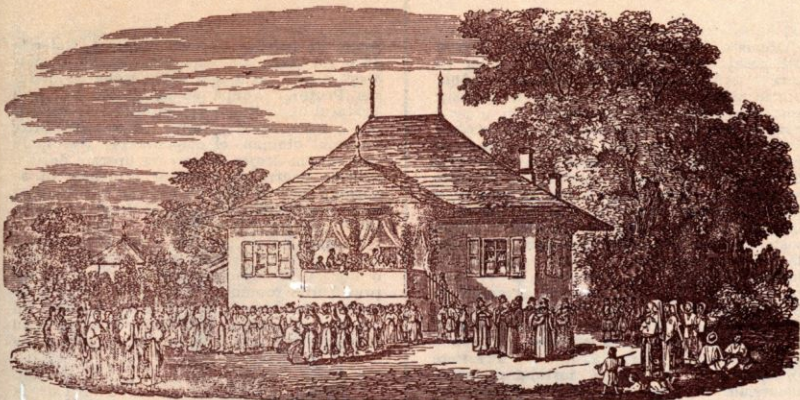
Într-un document diplomatic din decembrie 1839, Adolphe Billecocq sublinia că, în convorbirile cu domnii celor două Țări române, el precizase: „Occidentul contopește interesele celor două țări ale voastre și nu vă cunoaște decît sub numele de moldo-valahi”.

Aceeași idee stă și la baza *Albumului* său. Cu unsprezece ani înainte de Unirea de la 1859 a celor două principate, el a căutat să contureze în paginile publicației franceze nu imaginea a două țări separate, ci aceea a unor entități politice și teritoriale locuite de același popor, cu același singe, aceeași limbă, aceleași tradiții și obiceiuri, aceleași idealuri și năzuinți. Începînd cu titlul general și încheind cu punerea în pagină a articolelor și ilustrațiilor, numărul special al revistei franceze reliefează realitățile românești din cele două provincii în unitatea lor istorică firească.

Apărut în perioada imediat următoare revoluției din 1848, *Albumul moldo-valah* era menit să ofere, cum spunea A. Billecocq, „o foarte serioasă lecție de istorie, de geografie și de politică”. Într-o publicație, considerată „de cel mai înalt nivel”, el dorea să inspire opiniei publice franceze „voința luminată și energică de a apăra, de aici înainte, două întinse și bogate provincii de [ambitiile] politice arogante și invadatoare”. Pentru ca „să se știe bine, odată pentru totdeauna, și să nu se mai uite niciodată: există în Europa

¹ Întreruperile în citate și cuvintele explicative introduse de noi sînt marcate prin paranteze drepte.

aproape nouă milioane de români. Asupra lor vrem să îndreptăm noi, cât mai este timp, dubla lumină a artistului și a cronicarului. Despre acești oameni vrem să vorbim, cei asupriți, amenințați de aceeași politică ce a dezmembrat odinioară Polonia. O vom face cât mai concis posibil, fără a omite, totuși, nici una dintre laturile istorice, geografice, politice care atrag, într-o atît de mare măsură, asupra acestui popor, simpatia popoarelor libere¹.

În cuprinsul acestei „lecții”, autorul consacră numeroase pagini analizei implicațiilor pe care le avea amestecul imperiilor vecine în treburile țărilor noastre. El dezvăluie pe larg complicatele intrigi ale guvernului de la St. Petersburg, care, sub înfrîurirea țarului Nicolae I, nesocotea ce o deosebită brutalitate interesele Principatelor române, periclitînd, totodată, pacea Europei. În același timp, fostul consul condamnă cu asprime atitudinea de complicitate pe care unele cercuri politice franceze o adoptaseră față de manevrele țarismului. Dacă politica țarului Nicolae I, acest monarh care în propria țară sta „pe craterul unui vulcan” și care, avînd de ales între forță și inteligență, „nu a ezitat mult timp și și-a așezat gloria tronului său pe forță”, prezenta serioase primejdii pentru pacea și libertatea Europei, cu atît mai grave erau aceste primejdii pentru Țările române. Pentru că, „moldo-valahii, aceste santinele înaintate, eroice, ale democrației, mai mult, ale republicii [...] au de-a face cu țarul Nicolae, cu această expresie atît de brutală a despotismului absolut”¹.

¹ Pe plan intern, domnia țarului Nicolae I (1825-1855) s-a caracterizat printr-un vădit caracter de clasă și a slujit interesele marilor feudali. Țarul a instituit un regim de dictatură militară-politicească, a întărit aparatul militar-birocrațic și armata. Chiar în ziua încoronării lui, 14 decembrie 1825, la Petersburg a avut loc răscăla decembristilor, „pe care Nicolae I a înăbușit-o sălbatic”. Victime ale despotismului lui Nicolae I au căzut A. S. Pușkin, M. I. Lermontov, T. G. Șevcenko, A. A. Bestujev-Marlinski și alții.

Pe plan extern, unul dintre obiectivele principale ale politicii țariste a fost „înăbușirea mișcărilor revoluționare din Europa. În 1833, Nicolae I a intrat în alianță cu monarhii Prusiei și Austriei. În 1848, a rupt relațiile cu Franța republicană și a intervenit în

În fața primejdiei, românii de dincolo și de dincoace de Milcov își string rîndurile. „Unitatea dintre valahi și moldoveni”, legați prin „afinități de singe, de soartă și de origine”, se manifestă cu promptitudine „ori de cîte ori pe arena europeană se discută ceva ce privește naționalitatea lor comună”.

Drepturile și libertățile românilor au îndelungate tradiții și profunde temeuri înscrise în istorie prin lupta și activitatea unor străluciți voievozi. Tradiții și temeuri de care amintesc și numeroasele locuri pe care autorul le prezintă în cuprinsul *Albumului*. „Călugărenii, de exemplu, celebra scenă a uneia din cele mai mari bătălii angajate de valahi împotriva turcilor”, evocă figura lui „Mihai Viteazul, cel mai mare dintre principii români”. Așa cum Cetatea Neamțului, „construită ca un cuib de vultur pe piscul unei stînci aproape inaccesibile” și care a devenit „unul din cele mai redutabile bastioane pe care creștinătatea le-a putut opune falnicilor săi vrăjmași”, otomanii, evocă figura unui alt mare domnitor al românilor, Ștefan cel Mare, un voievod pe cît de viteaz pe atît de înțelept. Relevînd aceste trăsături ale domnului, autorul, după ce amintește de biruințele lui Ștefan împotriva oștilor otomane, scrie: „Cîtiva ani mai tîrziu, o politică iscusită și demnă l-a determinat pe același prinț, cel mai ilustru dintre români, să-l sfătuiască pe fiul său [...] să plătească tribut sultanului de la Constantinopol, pentru ca astfel acesta să devină suzeranul și protectorul bogatului principat al Moldovei, asaltat din toate părțile de o sumedenie de dușmani deodată. Pactul a fost acceptat de Baiazid [...]. Această precizare istorică este extrem de importantă, deoarece stabilește că locuitorii acestor bogate și întinse provincii n-au fost nicicînd subjugăți prin forța armelor și că legătura de vasalitate față de Poarta otomană este efectul unei convenții propuse de ei înșiși”.

Principatele dunărene. În anul următor, armata rusă a participat la zdrobirea revoluției din Ungaria și a ajutat la înăbușirea revoluției din Europa”. (După *Bolsala Sovietskăia Eniklopedia*, ediția II, 1954, vol. 30, p. 8 și *Sovietskăia Istoriceskăia Eniklopedia*, 1967, vol. X, p. 218.)

Revista pariziană subliniază și într-un alt pasaj caracterul special al relațiilor pe care Poarta otomană le-a avut cu românii, „ca urmare a unor pacte propuse de ei înșiși sultanilor, începând din 1396”¹.

Itinerarul istoric pe care A. Billecocq îl reconstituie în cuprinsul publicației franceze include și alte locuri cu rezonanțe în trecutul de luptă al poporului nostru: Turnu Severin, ce amintește, prin vestigiile sale, că pe aici au trecut legiunile romane cu care s-a înfruntat „regatul Dacia al regelui Decebal”; Tirgo-viște, „vechea capitală a Valahiei”, pe unde, la vremea respectivă, a trecut — spune Billecocq, citindu-l pe Voltaire — și viteazul rege suedez Carol XII, a cărei prezență pe meleagurile noastre este marcată — cum subliniază autorul *Albumului* — și de Turnul Colței „clădit de suedezi la București”; Giurgiu, Brăila și Cernavodă, a căror descriere prilejuiește, de asemenea, fostului diplomat incursiuni și meditații asupra frământărilor istoriei a poporului nostru.

Firiese, din paginile acestui itinerar nu puteau lipsi cele două capitale ale Principatelor române: București și Iași. Două imagini de ansamblu, datorate lui M. Bouquet, alături de alte ilustrații semnate de Ch. Doussault, completate de textele lui Billecocq, în care găsim o serie de referiri la aspectele urbanistice și felul de viață al locuitorilor, conturează modul în care, la acea vreme, capitalele Țărilor române se înfățișau vizitatorilor.

Dar, ca om politic și diplomat, A. Billecocq a căutat să surprindă și modul în care se repercuta în conștiința locuitorilor celor două orașe evenimentele politice din aceea perioadă, ce se derulau pe fondul tensiunii crescânde,

¹ Este vorba, de fapt, de anul 1393 (vezi Magazin istoric, nr. 3/1975).

creată de politica imperiilor vecine. Referindu-se la Iași, de exemplu, „acest frumos oraș”, situat „la numai patru leghe de malurile Prutului”, după ce amintește că „prin Tratatul de la București, în 1812 [...] Basarabia a fost cedată” Rusiei țariste de către Imperiul otoman, el comentează: „la ora la care scriem aceste rânduri nu lipsește decît o scînteie pentru ca întregul principat să se aprindă dintr-o dată de focurile reflectate în mîile și mîile de căști, săbii și lăncii ale soldaților” țarului Nicolae I.

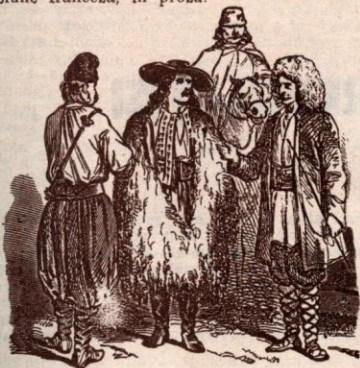
Înainte de a redacta paginile destinate acestui *Album*, A. Billecocq a făcut, în 1848, o nouă și lungă călătorie de documentare prin Țările române. În toul călătoriei a izbuclnit revoluția: „În ultimele zile ale lui martie, o mișcare națională izbucnește în Moldova și curînd îi urmează revoluția de la

București și mișcările din Transilvania. Aceste răscoale simultane pleacă [...] de la principiile de egalitate, libertate și fraternitate; căci mișcările sînt conduse de tineretul român [...], ale căruia curaj și abnegație sînt demne azi în toate privințele de pildele străbunilor săi”.

În perioada redactării și pregătirii pentru tipar a *Albumului moldo-valah*, autorul său n-a dispus nici de datele și nici de perspectiva necesară pentru a face o analiză mai aprofundată a revoluției românilor de la 1848. Dar pentru a da cititorilor o imagine a principiilor „acestei mari mișcări operate în stîlul Principatelor dunărene”, el a reproducl în întregime, în paginile revistei, două documente dintre cele mai semnificative „de îndată zămlsile de revoluția moldo-valahă”. Este vorba de *Proclamația de al Islaz*, unul dintre actele cele mai radicale elaborate de revoluționarii români de la 1848. Proclamația „va rămîne, se apreciază în comentariul care o însoțește, o mărturie prețioasă a strălucirii și purității pe care le-au păstrat, după veacuri

de suferință, străvechile libertăți ale românilor; ea ar putea, de asemenea, sluji drept program multora dintre revoluțiile la care asistăm". Celălalt document oferit cititorilor francezi este cunoscuta poezie a lui Vasile Alecsandri, *Deșteptarea României*. Versurile sînt publicate în limba română și în versiune franceză, în proză.

Cum se știe, revoluția românilor de la 1848 a fost înăbușită prin intervenția brutală a trupelor străine. Dar idealurile ei n-au pierit. Intuind aceasta, A. Billecocq scria: „Indiferent dacă ea va reuși sau nu, această pagină va rămîne cea mai frumoasă în istoria României, care va trebui să spună: «În ziua aceea s-a făcut lumină!» Cei ce nu vor să vadă această lumină n-au decît să închidă cu încăpăținare ochii [...] Este însă nu numai o lumină, este flacăra care-i va mistui”.

„... 40 000 de leghe cu poștalionul ...”

Paginile *Albumului moldo-valah* cuprind și alte numeroase secvențe. Între acestea se află și descrierea unei fastuoase serbări oferite la Curtea domnească din București cu prilejul trecerii prin Țara Românească, în iulie 1843, a prințului Albert al Prusiei. Ca diplomat și consilier al domnitorului Alexandru Ghica, A. Billecocq a cunoscut îndeaproape viața la curțile domnești din cele două Țări române. El a rămas impresionat de strălucirea și bunul gust cu care domnitorii români știau să se înfățișeze lumii și care relevau și pe acest plan contactele cu societatea europeană cea mai aleasă.

Un sugestiv articol, cu titlul *Un popas de poștă*, este consacrat călătoriei cu poștalionul prin Țările române. Fostul consul francez a fost impresionat de felul în care erau organizate și funcționau aceste servicii. El remarcă „admirația resimțită de orice străin față de extrema rapiditate, ușurința și chibzuiala transporturilor în Principate, în ciuda dificultăților întîmpinate”.

Cel mai mult l-au impresionat însă pe călătorul din Franța acei țărani însărcinați să conducă poștalionele. „Țăranul moldo-valah [...] devine, odată ce s-a urcat pe cal, cel mai întreprid, ca și cel mai iscusit surugiu din întreaga lume”. „Am făcut în viața mea — precizează autorul — mai bine de 40 000 de leghe cu poștalionul. Vizitii ca cei moldo-valahi, credeți-mă, nu se găsesc nicăieri. Orice călător, pînă și cel mai indiferent, cel mai îngîndurat, cel mai posac, nu poate să nu se învioneze văzînd îndemnarea, verva, antrenul, filozofia, rapiditatea, veselia vizitiului său moldo-valah!”.

*
* *
*

Privite cu ochii cititorului de astăzi, unele din paginile *Albumului* redactate de A. Billecocq apar, în conținutul lor, inspirate de o viziune idealizată a politicii marilor puteri occidentale, iar, în forma lor, încărcate de prea multă dantelărie stilistică. Dar dincolo de acestea se simt căldura și entuziasmul prietenului, ca și competența omului de cultură și a diplomatului de carieră. Se simte, de asemenea, interesul crescînd al cărturarilor și oamenilor politici ai Europei pentru România și pentru români, pentru o țară și un popor care se înfățișau lumii în lumina unor străvechi adevăruri istorice, cerîndu-și drepturile legitime și afirmîndu-și năzuințele lor firești.

Dorobanți din județele Romanși, Dîmbovița și Olt

Toate ilustrațiile acestui articol sînt reproduse din numărul special al revistei *L'Illustration*, reprezentînd: stemele Moldovei și Țării Românești; de remarcat că graficianul francez le-a dispus într-o formulă grafică ce sugerează unitatea firească a celor două Principate (p. 5); Ruinele Curții Domnești de la Tirgoviște (p. 6); Hora (p. 7); Port popular (p. 8); Păstori transilvăneni (p. 9).

Viața cotidiană a bucureștenilor în anul 1848 (II)

LA TIMONA REVOLUȚIEI

DUMITRU HÎNCU

Revoluția de la 1848 a instituit o nouă ordine statală, a creat noi raporturi între stat și cetățean. Dacă ea ar fi avut răgazul necesar, alegerile programate pentru luna august ar fi constituit prima consultare populară din Țara Românească, pe baza căreia s-ar fi putut trece la crearea unui stat nou, democratic. Dealtfel, însăși titulatura Guvernului provizoriu arăta că acesta își considera mandatul său ca temporar, iar legitimitatea sa numai o stare de fapt ce trebuia supusă confirmării corpului electoral.

Nu este, totuși, mai puțin adevărat că, datorită binecunoscutei conjuncturi externe, istoria revoluției s-a confundat pînă la urmă în mare măsură cu acțiunea Guvernului provizoriu instaurat

la 11 lunie, și, mai apoi, cu a Locotenentel domnești care, sub nume schimbat la insistența Turciei, a grupat aceiași oameni și aceleași curente de idei, pînă la brutală intervenție armată de la 13 septembrie.

Cum lucra însă guvernul revoluției, cum își concepea el însuși atribuțiile și își împărțea responsabilitățile înăuntrul său, cum și-a organizat aparatul din subordine? Căror împrejurări a trebuit să facă față?

Guvernul revoluționar își avea reședința chiar în centrul Bucureștilor de atunci, pe Podul Mogoșoaiei, în fosta casă a lui Dinicu Golescu (unde azi e aripa sudică, dinspre biserica Crețulescu, a Palatului Republicii), clădire care a avut ea însăși o întreagă istorie.

Înainte ca autorul **Însemnării călătoriei mele...** să-și reconstruiască sumptuoasa locuință, pe locul ei a fost casa unui Colfescu, om de încredere al mitropolitului Antim. Construcția noii clădiri a durat, se pare, trei ani, între 1812 și 1815. Mai mult lungă dect înaltă, cu etaj, ea avea o arhitectură neoclasică. Șase ferestre dădeau spre uliță și nouă spre curtea spațioasă. La ușa mare a intrării principale se ajungea suind patru trepte. În total, edificiul avea douăzeci și cinci de încăperi, număr impresionant pentru epoca respectivă încît, oarecum îngrijorat, Radu Golescu și-a întrebât feciorul cum va lumina o asemenea căsoaie, căci, să nu uităm, unicul mijloc aflat la îndemînă erau luminările. Dar Dinicu, om care știa într-adevăr să vadă mult înainte-i, i-ar fi răspuns că el construia nu numai pentru dînsul, ci și pentru viitorime. Iar evenimentele l-au adevărit. Dealtfel, nū toate încăperile erau destinate a fi odăi de locuit. Casa avea o bibliotecă, unde își va lucra Heliade-Rădulescu, **Gramatica românească** tipărită la Sibiu în 1828, un biliard, primul din București; un atelier de tipărire și propriu-i taraf despre care se afirmă că, la 1821, a fost împrumutat eteriștilor lui Alexandru Ipsilanti.

De la Dinicu Golescu, clădirea a trecut în proprietatea unuia dintre cei doi baroni ai Bucureștilor din vremea aceea, baronul Sakellario (celălalt, baronul Meitani, avea și el o casă impunătoare pe Podul Mogoșoaiei — pe locul unde se află astăzi Comandamentul Miliției Capitalei — în care se dădeau baluri și recepții faimoase și unde și-a stabilit reședința, la venirea în țară, generalul Kiseleff). După o vreme, casa lui Sakellario a fost preluată de stat, adăpostind mai întîi Vornicia, apoi Postelnicia. Sub domnitorul Bibescu, ea era rezervată ceremoniilor oficiale. În sfîrșit, după Unire, a fost palatul domnesc al lui Alexandru Ioan Cuza.

Masivii ei pereți au văzut și auzit deci multe lucruri. Dar cele mai neobișnuite s-au petrecut în cele trei luni cît clădirea a fost reședința guvernului revoluționar.

În primele zile ale existenței sale, guvernul revoluției lucra numai în plenul lui; orice chestiune era dezbătută de toți miniștrii aflați în palatul guvernamental. În sala

de ședințe se afla o masă lungă, acoperită cu postav roșu, în jurul căreia luau loc membrii și secretarii cabinetului purtînd, în timpul cit erau în exercițiul funcțiunii, eșarfe tricolore petrecute peste piept, de la dreapta la stînga.

La început, guvernul era astfel alcătuit: președinte, mitropolitul Neofit; membri — Ștefan Golescu, Christian Tell, Gheorghe Magheru, G. Scurti; secretari — C.A. Rosetti, Nicolae Bălcescu, A.G. Golescu, I.C. Brătianu; miniștri — Nicolae Golescu (Interne), I. Cămpineanu (Justiție), Ioan Voinescu II (Externe), C.N. Filipescu (Finanțe), Gheorghe Nițescu (Controlul obștesc), I. Odobescu (Război); I. Heliade (Instrucția publică), Scarlat Crețulescu (comandantul Gărzii naționale); C. Crețulescu (președintele Statului orășenesc); Mărgărit Moșoiu (șeful Poliției).

Ulterior, cabinetul a suferit însă multe schimbări. Georges Scurti și-a dat demisia, invocînd motivul că ar fi „împovărat cu lucrurile negoțului său”; I. Odobescu a fost arestat pentru complot și în locul lui a fost numit Christian Tell; Scarlat Crețulescu a pretextat o boală, spre a se retrage din fruntea Gărzii naționale; Mărgărit Moșoiu a fost înlocuit la conducerea Poliției de I.C. Brătianu etc.

Ulterior, la cererea turcilor, Guvernul provizoriu și-a schimbat denumirea în Locotenența domnească, alcătuită din trei membri: N. Golescu, I. Heliade și Christian Tell. A fost însă numai o schimbare formală, de natură să sublinieze, și mai departe, continuitatea regimului princiar (domnesc) spre a evita impresia trecerii la regimul republican, care ar fi fost prematur în împrejurările respective. Așa cum îi scria Christian Tell lui Gh. Magheru: „Deși Locotenența se compunea din trei persoane [...] noi însă am luat angajamentul ca toți membrii Guvernului provizoriu cu secretarii să lucrăm ca și mai înainte împreună și numai iscăliturile celor trei aleși astăzi să figureze...”.

Plăcut impresionat de spiritul de colaborare care anima dezbaterile guvernului îndată după victoria revoluției, A. Ubicini care — venit în țară la invitația prietenului său C.A. Rosetti și surprins de evenimentele revoluționare, rămăsese la București, în „aparatul” funcționăresc guvernamental, participînd la ședințele cabinetului — a povestit mai tirziu, în ziarul parizian *Le Siècle*: „Deliberările se făceau totdeauna cu toții împreună și am văzut deseori, în discuțiile cele mai importante, pe un simplu ministru impunînd opi-

nia sa in contra aceleia a unui membru, ba chiar a prezidentului guvernului". Delegațiile de bucureșteni sau de locuitori din județe și orice cetățean puteau intra nestingherit în sală, căci guvernul se socotea o emanație a suveranității poporului și dorea să păstreze cel mai strâns contact cu acesta. Tot de la Ubicini știm și cum se desfășura primirea acestor deputații. Guvernul își întrerupea lucrările, lăsând să intre delegațiile — venite de cele mai multe ori de la țară — care îi prezentau, în semn de încredere și de aprobare a măsurilor sale, spice de grâu și frunze de viță înconjurate de mănunchiuri de flori.

Erau zile când miniștrii nici nu apucau să se mai ducă pe la casele lor. De aceea, o adresă a Ministerului Trebilor din Lăuntru a cerut prezidentului Sfatului orașenesc să se îngrijească ca „la palatul guvernului să se înființeze îndată toate cele de trebuință pentru hrana și odihna a patru din mădularile [membrii] aceluia guvern, precum așternuturi, obiectele de trebuință pentru hrană, precum și orice alt[ceva] privitor la odihnitoarea lor petrecere”.

Evident, frecvența întreruperi a lucrărilor nu era și cea mai propice metodă pentru dezbateri calme și pentru luarea celor mai potrivite hotărâri. Încît, după o vreme, a trebuit să se ajungă, la o reglementare a accesului cetățenilor. Bucureștenii au fost înștiințați că „lucrarea treburilor publice fiind de la 11 ore în sus”, prezența lor în sediul guvernului trebuia să se limiteze la zilele și orele fixate pentru audiențe. Acestea urmau să aibă loc joia și sîmbăta între orele 13 și 15. Petițiile puteau fi însă înmîinate ca și mai înainte, zilnic, prin secretariat. Interesant și semnificativ pentru felul de a gîndi al miniștrilor revoluției și pentru tipul de relații pe care înțelegeau a-l stabili cu masa cetățenilor este și Decretul nr. 454 cu privire

la întocmirea jalelor. Acestea trebuiau să excludă cu desăvîrșire expresiile uzitate mai înainte, ca: „jeluiesc”, „lacrimi fierbinți”, „genunchi plecate”, întrucît fiecare cetățean era acum liber de a-și cere dreptatea și nu de a o solicita ca pe un act de mîzericordie de la guvern. În același timp se stabilea că dregătorii de orice grad nu aveau voie să acorde audiențe acasă, cum se obișnuia înainte, ci trebuie să se afle „la orele determinate la posturile dumealeor”.

Decretul era, desigur, cu atît mai necesar cu cît funcționarii găsiți în posturi de revoluție fuseseră, în genere, menținuți — cu excepția unor cazuri particulare și a unor vini bine precizate. De altminteri și structura vechilor ministere rămăsese intactă. Ele erau alcătuite, ca și mai înainte, din trei-patru „despărțiri”, corespondente ale direcțiilor generale de mai tîrziu. Fiecare dintre ele era, la rîndul ei, divizată în mai multe „mese”, cu un șef de masă, un ajutor, un „registrator”, mai mulți „scriitori”, iar acolo unde se simțea nevoia, un casier etc. În împrejurările date, era singura soluție posibilă, deși unii dintre vechii funcționari de carieră rămăseseră cu vechile tare și năravuri.

Căpătînd, repede, mai multă experiență în conducerea treburilor publice, guvernul revoluționar și-a raționalizat activitatea, împărțindu-se în patru secțiuni, care corespundeau cîte unui grup de competențe; în plus, fiecare secretar avea „o parte” specială sub răspunderea sa. Cele patru secțiuni erau: armarea generală; relațiile din afară; propaganda în țară; finanțele și aprovizionamentul. Apoi, pe măsura sporirii numărului și complexității problemelor de care trebuia să se ocupe guvernul și a asumării tot mai sigure a tuturor laturilor administrației de stat, s-a procedat la o nouă organizare. În locul celor patru secții, au fost înființate opt comisii,

Ofițeri dintr-o revoluționară pașoptiști: (de la stînga la dreapta) I. Heliade-Rădulescu, I. Brătianu, G. Magheru, G. Aristia, Șt. Goleșcu, C.A. Rosetti, I. Voinescu, Iosafat Zmagoreanu, D. Brătianu, N. Goleșcu, G. Bollic

în care, în afară de membrii guvernului — respectiv ai Locotenenței domnești — au fost cooptați și diverși tehnicieni sau personalități binecunoscute.

Guvernul preluase toată administrația din mers, dorind să clădească un nou edificiu social. Fără să aibă posibilitatea — căci acționa mereu sub amenințarea intervenției străine — să selecteze liniștit competențele, să plaseze oamenii cei mai potriviți în locurile cele mai potrivite, guvernul resimțea o nevoie acută de colaboratori în același timp devotați și pricepuți, care să se familiarizeze rapid cu arii de preocupări inedite pentru ei. El purta o veșnică luptă cu dificultățile, cu adversitățile de tot soiul și, deopotrivă, cu timpul prea scurt, o continuă cursă contra cronometru, am spune astăzi. Miniștrii revoluționari nu cunoșteau odihna — lucrau și duminica toată ziua — se contopeau fără rezerve cu cauza revoluției, cu toate că nu toți aveau aceleași concepții despre întinderea, tactica și strategia ei, iar citeodată chiar opinii contrarii.

Greutățile cu care aveau de luptat erau de cele mai diverse naturi. Revoluția găsease casierile publice goale sau aproape goale. Iar fără mijloace bănești, mereu strimtorat, guvernul își vedea contracarate planurile și intențiile, era nevoit să recurgă la paliative.

Fără bani nu se puteau cumpăra arme, iar fără arme nu putea fi apărută revoluția. Existau planuri — și se întreprindeau și demersuri — de a se cumpăra arme din Franța, dacă s-ar fi obținut creditele necesare. Dar chiar și așa, transportul ar fi durat cîteva luni și timpul presa. În această situație, cînd Scarlat Crețulescu, pe atunci încă comandant al Gărzii naționale a întrebât de unde să ia banii cu care măcar să repare puștile stricate primite de la arsenalul oșterii, guvernul a chemat pe toți meșterii fierari din București și a încheiat cu ei un contract

pentru fabricarea a 2 000 lănci. Avînd la dispoziție resurse extrem de limitate, miniștrii revoluției erau foarte scrupuloși și economicoși în mînuirea fondurilor publice, cerînd și dînd socoteli foarte amănunțite pentru orice cheltuială, cît de mărunță. De multe ori, inițiative private încercau — evident cu un succes relativ — să suplinească puțină parte din mijloacelor guvernului. Ziarele organizau subscripții și primeau din partea cetățenilor bani sau obiecte. Într-o astfel de listă îl putem găsi ca donator pe Costache Caragiale, tatăl lui Ion Luca, figurînd cu un „ideal” de diamante și o „podoabă de granade” în valoare de 650 lei, și în plus cu făgăduiala că dacă se va însănătoși de boala de care suferea (friguri) va depune mereu zeciuiala muncilor lui, la „cassa colecției”. Șefii provizorii (căci urmau să aibă loc alegeri) ai Gărzii naționale („legiunea a 2-a, vâpseana verde”) anunțau, la rîndu-le, că „primesc bucuros și bani și lucruri, dăruite, pe care prin loterie le pot preface în bani”.

Nu era deloc ușor de construit o nouă ordine statală în condiții atît de vitrege, sub permanentă amenințare a invaziei străine și sub necăntenita presiune a intrigilor boierești. Și totuși, chiar în aceste împrejurări atît de adverse, guvernul revoluției găsea timp și socotea că trebuie să se ocupe și de acordarea de burse de studii unor tineri merituosi, de înmulțirea numărului școlilor de fete, de reducerea taxelor percepute pentru școlarii interni de la Sf. Sava, de sporirea numărului celor stipendiați.

Aceste intenții, aceste împliniri și altele, asupra cărora nu putem stărui aici, ne dau măsura a ceea ce ar fi dorit și ar fi putut înfăptui guvernul revoluției dacă ar fi beneficiat de răgazul necesar și și-ar fi putut crea mijloacele corespunzătoare, la înălțimea momentului și a idealurilor a căror expresie era.

DRUMUL LUNG AL ELIBERĂRII

PAUL CORNEA

Potrivit unui plan minuțios pregătit, revoluția din Țara Românească trebuia să înceapă la 9 iunie 1848, din mai multe puncte, spre a lua prin surprindere cîrmuirea domnitorului Gh. Bibescu și a-l zădărnici împotrivirea. O serie de incidente neprevăzute au împiedicat îndeplinirea acestui plan. Steagul insurecției e ridicat la 9 iunie doar la Islaz, în Romanai, unde o mulțime de țărani jură pe programul revoluționar și aclamă un Guvern provizoriu. Două zile mai tîrziu, la 11 iunie, revoluția izbucnește însă și la București. Sub presiunea maselor populare, domnitorul acceptă Proclamația de la Islaz¹, aprobă o serie de modificări în componența cabinetului, apoi abdică și pleacă peste munți.

Într-o atmosferă generală de entuziasm fără de precedent, guvernul trece îndată la aplicarea măsurilor promise, deși are de întîmpinat opoziția internă a marilor boieri, susținătoarea Reglementului organic și trebuie să manevreze cu dibăcie pe plan diplomatic: refuzînd să recunoască noua ordine de lucruri, consulul țarist de la București, Kotzebue, se retrăsese la Focșani; Turcia, de partea ei, se menținea într-o expectativă prudentă.

În ciuda fluidității situației și a unor inconsecvențe din tabăra revoluționarilor, sînt adoptate o serie de reforme importante: eliberarea robilor țigani, desființarea bătăii și a pedepselor cu moartea, adoptarea tricolorului ca drapel național, înlăturarea rangurilor boierești, suprimarea cenzurii și libertatea presei, înființarea gărzii naționale etc. În vederea aplicării art. 13 al Proclamației (care prevedea emanciparea clăcășilor și improprietățile lor cu despăgubire), se constituie o comisie de proprietate alcătuită dintr-un număr egal de deputați ai țărănilor și proprietarilor. Se hotărăște, de asemenea, convocarea unei Adunări constituante.

Victoria revoluției și perspectivele consolidării ei agravează însă împotrivirea reacțiunii. Trei încercări contrarevoluționare au astfel loc, la 14, 19 și 29 iunie, dar ele sînt zdrobite grație intervenției spontane a populației Capitalei. Mult mai periculoasă și în cele din urmă fatală se dovedește a fi amenințarea externă. Ea se concretizează, la instigarea Rusiei țariste, într-o intervenție armată a Porții, care va duce la înăbușirea revoluției.

¹ Magazin Istoric, nr. 3/1978.

Ziua de 13 septembrie

Zorii zilei de 13 septembrie 1848 își desfășuraseră aripa de lumină peste un București cuprins de o vie neliniște. Gîndul că la numai cîțiva km de inima orașului își stabilise tabăra o oaste turcească de 10 000 soldați înarmați pînă în dinți, ca și cum s-ar fi pregătit de asalt, nu-i lăsase pe oameni să doarmă. Ce justifică oare o asemenea demonstrație de forță? Locotenența domnească, de-abia numită din inițiativa lui Suleiman pașa, comisarul Porții, își exprimase în modul cel mai clar lealitatea față de puterea suzerană. Era evident că românii se sculaseră pe temeiul dreptului de autonomie, consfințit de tra-

tate, ca să-și dea instituții democratice și să înlăture clauzele apăsătoare ale Reglementului organic, nu ca să aducă vreo modificare statutului internațional al țării. Suleiman însuși se convinsese de acest lucru. Dealtfel, impresionat de primirea caldă ce i se făcuse, el sfîrșise prin a promite ratificarea Constituției de la Islaz, sub rezerva amendării cîtorva puncte importante, totuși nu esențiale. Propusese chiar ca o delegație să fie trimisă la Constantinopol spre a discuta problemele controversate și a obține aprobarea cabinetului imperial.

Acestea se întîmplaseră în august. De atunci se cursese puțină vreme, dar climatul se deteriorase considerabil. Suleiman fusese revocat. Înlocuitorul său, Fuad-efendi, ve-

nise cu instrucțiuni severe. Și, în adevăr, el se purta ca un proconsul trimis să pună ordine într-o colonie: trecuse Dunărea cu un corp expediționar puternic și pornise spre București fără a avertiza Locotenența; refuza orice contact cu autoritățile legitime pertractând, în schimb, cu fruntași vechiului regim, lipsiți de răspundere oficială și dușmani de moarte ai rânduieilor democratice. De rău augur era și prezența, alături de Fuad, a comisarului țarist Duhamel, binecunoscut românilor prin politica sa dură și intolerantă, prin strășnicia cu care era dispus să reprime orice veleitate de progres.

Cum se explica această bruscă schimbare de atitudine? Motivele erau limpezi: presiuni imperative exercitate de diplomația țaristă aplecaseră balanța. Neputînd ține piept Rusiei țariste, care voia cu orice preț să zdrobească revoluția din Țara Românească și să-i pedepsească exemplar pe șefii mișcării, Turcia fusese silită să cedeze, călcîndu-și făgăduielile. Delegația trimisă de către Locotenența domnească la Constantinopol sosisse după adoptarea dramatica decizii a Porții de a-și revizui politica față de revoluție. Membrii ei constataseră, de aceea, cu stupoare și dezamăgire, că ușile cancelariilor li se închideau în nas. Mai mult: li se dăduse de înțeles, cu cinism, în convorbiri private, că Poarta n-avea altă soluție momentană decît aceea de a-i sacrifica pe români.

... Acum, Fuad se găsea la Cotroceni. Cu toată ora timpurie, ulițele forfoteau de lume. Mulți se îndreptau spre bariera Podului de pămînt (Calea Plevnei), unde, pe cîmpul din față, înnoptaseră sub cerul liber zecile de mii de țărani (după evaluări contemporane concordante, cel puțin 30 000) veniți să-și afirme solidaritatea cu revoluția. Stăteau în pîrcuri, după locul de baștină, în jurul citorva tăciuni fumegînzii, cu traistele de merinde alături, privind posomorîți spre tabăra otomană. Era

o zi de toamnă, ca altele altele, dar își dădeau seama cu toții, țărani și orășeni, îmbulziți ca la iarmaroc însă tăcuți și îngîndurați, că e vorba de o cumpănă decisivă a vieții lor. De-o parte, se vedeau puștile străjilor turcești în lumina fragedă a dimineții. De alta, fluturau stindarde tricolore, prapuri ale breslelor și se vedeau evanghelii ferecate în argint, cărate de prin cine știe ce biserici din sate. Ce putea ieși din asemenea confruntare?

Mai de voie, mai de nevoie, conducătorii revoluționari ceruseră ca trupele turcești să fie întimpinate în mod pașnic. Chiar și reprezentanții aripei radicale, în frunte cu Bălcescu,

partizani ai rezistenței armate, trebuiseră să cadă de acord. Evenimentele se precipitară; pentru o schimbare de strategie era prea tirziu și lipsea orice spațiu de manevră: o armată rusă aflată la Focșani era gata să intre în țară, iar Bucureștii, oraș deschis, fără fortificații, nu putea fi apărut. Socotînd lui Bălcescu și a prietenilor săi era, desigur, să cîștige timp spre a da posibilitate lui Gh. Magheru să se întărească în Nordul Olteniei. Tocmai de aceea I. Brătianu, șeful poliției, invitase populația să nu poarte arme, iar *Pruncul român*, din 11 septembrie, scria: „Cu mîinile goale, fără altă armă decît crucea și stindardele tricolore, le vom ieși înaintea”. *Popolul suveran*, din aceeași zi, povățuia și el la cumințenie și stăpînire de sine: „Tre-

buie să arătăm și cu pace și cu demnitate, că fără constituție nu mai e bucurie, nu mai sînt zile vesele pentru români. Atunci Turcia va schimba planurile sale, căci ea nu va voi să împărătească peste un pămînt udut cu plîngerile unui popor nenorocit”. Scontau realmente revoluționarii să blocheze în ultimul moment mecanica represiunii declanșată de puterile autocrate și să ajungă la o soluție negociată?

În orice caz, în dimineața de 13 septembrie toți aveau sentimentul că zarurile fuseseră aruncate. Cu brațele goale înaintea puștilor și a tunurilor n-aveau altceva de făcut decît

Nicolae Bălcescu

să aștepte. Tensiunea creștea ceas după ceas. Se aflase că Fuad invitate la amiază o deputație alcătuită din mari boieri, neguțatori notabili și capi ai breslelor, dar că solia sa fi ocolite pe cei trei locotenenți instalați în casele Golescului din Podul Mogoșoaiei, adresându-se, peste capul lor, mitropolitului Neofit și banului A. Filipescu. Semnul era rău. Comisarul turc dădea de înțeles, o dată în plus, că nu tratează cu guvernul ales și plebiscitat de popor. Cu toate astea, oamenii păreau încrezători în rezultatul convorbirii lui Fuad cu deputația.

Arestarea

Către orele 1 după-amiază, deputația chemată de Fuad, în număr ca la 200 persoane și în frunte cu mitropolitul, sosi la Cotroceni. Pe lângă mari boieri, radioși că vîntul le suflă în plîze, negustori și breslași, veniseră și conducătorii revoluției, cu excepția locotenenților (care se autodeclaraseră în stare de permanență și nu se mișcau din sediul de pe Podul Mogoșoaiei). E probabil că hotărîrea de a se alipi delegației nu fusese luată cu ușurință; șefii mișcării se simțeau responsabili față de imensa mulțime ce umplea ulițele și invadase barierele, nu puteau permite ca o clică de renegați să-și asume rolul de reprezentanță a națiunii; voiau, pe de altă parte, să-și pledeze energic cauza în fața comisarilor imperiali, știind că poziția revoluției române e invulnerabilă pe tărîm legal, ceea ce Poarta însăși recunoscuse cu citeva săptămîni înainte. O singură întrebare se pune: dacă se gîndiseră la riscul pe care și-l iau mergînd la Cotroceni.

Fuad lăsa delegația să-l aștepte o oră — desigur ca să-i umilească pe deputați, sugerîndu-le că se află la discreția sa. Apoi apărură, însoțit de Duhamel, și dete citire unei declarații care condamna în termeni violenți revoluția („izvorită din acel duh al comunismului, împotriva căruia se bate și triumfează acum Europa întreagă”). Se anunța hotărîrea Porții, luată de convență cu Rusia țaristă, de a restabili „ordinea legală”, așadar Regulamentul de tristă memorie, și de a numi un caimacam în persoana lui C. Cantacuzino, recomandat prin „cunoscuta lui aplecare către instituțiile regulamentare”. Omer pașa, co-

mandantul trupelor otomane, urma să preia funcția de guvernator militar al Bucureștilor. Caimacamul nou numit se înclină adînc în fața comisarilor, mulțumi cu recunoștință și făgădui că va fi credincios înaltei Porți și Rusiei. Un martor ocular relatează că Fuad, dezgustat de servilismul propriului său acolit, l-ar fi apostrofat: „Să fii, domnule, credincios patriei d-tale!”.

Printre revoluționari, cuvintele comisarului turc produsese indignare. Fiul caimacamului, Iancu Cantacuzino, neputînd îndura rușinea părintelui său, strigă cu vocea gîtuită de emoție: „Tată, nu primi asemenea slujbă!”. Bălcescu, ieșind din rînd, îl interpelă pe Fuad în mod hotărît, protestînd împotriva încălcării drepturilor țării. La răspunsul sec al comisarului, că n-are a discuta, ci numai a executa, fruntașii revoluționari se aprinseră, manifestîndu-și nemulțumirea „prin cele mai disperate protestatii”. Se strigă: „Moartea mai bine decît Regulamentul!”. Dar deodată Fuad pași înainte și vocea lui se auzi deasupra tumultului: „Cine este cu Regulamentul să vie după mine”. Cîțiva îl urmară. Atunci răsună o împuscătură de pistol, fără îndoială un semnal. Înainte de a se desmetici, deputații fideli revoluției, care rămăseseră în mijlocul taberei, se văzură înconjuurați de soldați și împiedicați să se miște. Erau arestați.

Peste puțină vreme, trupele otomane se puseră în mișcare pătrunzînd în oraș. O coloană își făcu loc cu greu pe Podul de pămînt; spre a răzbi mulțimea, cavaleria trebui să șarjeze, împungînd cu baionetele și călcînd oameni sub picioarele cailor. O a doua coloană intră prin Dealul Spirii, unde pompierii căpitănelui Zăgănescu ținură piept eroic forțelor otomane cu mult superioare: căzură 59 români și 367 turci.

Deși unii dintre capii revoluției se duseseră la Cotroceni fără iluzii, doar ca să apere onoarea cauzei, s-ar părea că nimeni nu bănuise capcana întinsă de turci, nici, mai ales, lungă și chinuitoarea odisee pe care cu toții aveau s-o îndure. Cunoaștem destul de bine această „odisee” grație citorva relatări contemporane, dintre care două aparțin unor participanți direcți: poetul D. Bolintineanu și ministrul Treburilor din Afară al Guvernului provi-

zoriu și Locotenentei, I. Voinescu II. O a treia relatare este a marelui istoric francez Jules Michelet, luptător neobosit pentru eliberarea națiunilor asuprite din Răsăritul Europei și fervent filo-român; ea a fost întocmită pe baza informațiilor furnizate de soții Maria și C.A. Rosetti și de alți pașoptiști exilați. Să urmărim firul celor întimplate, folosind aceste izvoare.

Arestății au rămas cinci zile la Mănăstirea Cotroceni, închiși într-o odaie igrasioasă. După o primă triere, numărul lor a fost redus la 28, apoi la 18, în cele din urmă la 14. Erau (cu excepția locotenenților) principalele figuri ale revoluției: C. Aristia, N. Bălcescu, C. Bolliac, D. Bolintineanu, I. Brătianu, Al. C. Goleșcu, Șt. Goleșcu, Gr. Grădișteanu, Gr. Ipătescu, Iosafat Znagoveanu, C. Romanescu, C.A. Rosetti, I. Voinescu II, Al. Zane.

Deși tratați cu asprime și împiedicați să ia contact cu rudele și prietenii, prizonierii au reușit să intre în legătură cu consulul englez Colquhoun. Grație acestuia, au obținut făgăduiala că vor fi eliberați însă cu condiția să părăsească pentru câțiva vreme țara, pînă se vor mai „liniști lucrurile”. Fuad și-a dat cuvîntul de onoare că le va procura pașapoarte pentru Austria și, pînă la Brașov, le va acorda o escortă. Plecarea a fost fixată pentru 19 septembrie. În dimineața acestei zile, D. Brătianu și dragomanul Consulatului englez au venit la Cotroceni spre a fi de față la eliberare și a-i conduce pe prizonieri spre graniță. Dar nu i-au mai găsit. Arestății fuseseră transportați, în noaptea de 18 septembrie, spre o destinație necunoscută.

În memoriile sale, I. Voinescu II relatează că prizonierii întîrziaseră seara la taifas. Erau bucuroși că vor fi iarăși liberi să salute soarele „pe cîmpilele cele verzi și vesele ale României”, dar și îngrijorați de pribegia pe meleaguri străine, lipsiți de orice resursă de trai. Cîteva voci evocară evenimentele recente și anume spre a osîndi, o dată în plus, căci ideea îi obseda, „orbirea ce-i făcuse atît de lesne crezători în sprijinul diplomației”, orbire — spunea Voinescu — „ce ne pierdu și țara și pe noi”. Deodată însă ușile s-au

deschis cu zgomot, cîțiva soldați au năvălit înăuntru, i-au înșfăcat, și i-au urcat, în cea mai mare zăpăceală, în șase căruțe care au pornit grabnic nu însă spre Brașov, cum fusese vorba, ci spre altă direcție.

Primul gînd al arestaților a fost că turcii vor să-i folosească drept ostateci spre a-l îndupleca pe generalul Gh. Magheru să renunțe la rezistență. „După trădarea mișlească de la 13 septembrie — scria Voinescu — o asemenea cugetare era cu totul naturală; la ce ne-am fi putut aștepta din partea unui dușman cu atît mai viclean, cu cît se simțea [mai] slab?”. Însă revoluționarii preferau să moară decît să se preteze unui șantaj rușinos. „Hotărîrăm să jurăm pe generalul Magheru, în numele revoluțiunii, în numele României, ca el mai întîi să tragă un tun în noi. Hotărîrea aceasta tăcută ne fu cu atît mai lesne de luat, cu cît ea ne era dictată de convingerea ce dobîndiserăm că mintuirea țării nu se mai putea cîștiga decît făcînd să reînvieze timpul de mîrire și de vitejie al străbunilor, timpi de glorie ai lui Vlad, Mircea, Ștefan și nemuritorul Mihai”.

Din fericire, nu era la mijloc nici un șiretlic infernal. Turcii hotărîseră, pur și simplu, din motive necunoscute, să-i transporte pe deținuți la Giurgiu, unde ajunseră a doua zi, cu oasele frînte de hurdăturile drumului. La temnița orașului îl întîlnesc pe N. Goleșcu, unul din locotenenți, care plecase la Constantinopol, cu încuviințarea lui Fuad, dar acum, împiedicat să meargă mai departe, li se asociază. După o noapte petrecută în închisoare sînt trecuți peste Dunăre, la Ruciscu, și suiți pe un vas de război, ancorat în rada portului.

Seara li se servește, spre marea lor surpriză, o masă copioasă, cărată de pe uscat de un lung convoi de slujitori, încărcăți cu tablake

În fruntea pompierilor, căpitanul Zăgănescu a hipnotizat eroic pe Demul Spirii

tipsii și sahone. Generosul amfitrion era chiar pașa din Ruscuc, care le trimise, la modul oriental, odată cu complimentele sale, scuze, că ospățul n-a fost și mai ales. Tratamentul de musafiri nu a influențat însă condiția de captivi a arestaților și încă a unor captivi închiși fără judecată.

De-abia a doua zi, lucrurile încep să se clarifice. Prizonierii primesc pe vas vizita Mariei Rosetti, soția lui C.A. Rosetti, care reușise să înduplece garda otomană, cu stăruință și bacșișuri. Curajoasa femeie își desfașeaza casa din București, vinduse ori arvunise în grabă ceea ce se putea și, stringînd-o la piept pe micuța Liby (Libertatea), de numai cîteva luni, o pornise în urma conducătorilor revoluționari. Aflase că turcii vor să-i ducă pe Dunăre în sus pînă la Semlin, probabil ca să-i treacă în Austria, la Orșova. De ce acest lung ocol, cînd ar fi fost atît de simplu pentru Poartă să decidă expulzarea prin Brașov? Oricum, știrea era bună, cu condiția să se adevărească. Or, de la aflarea ei, aveau să treacă trei zile lungi, chinuitoare, în care nu se întîmpla nimic.

În fine, la 24 septembrie așteptarea plină de emoții ia sfîrșit: prizonierii sînt invitați să se imbarce în două ghimii care urmau să-i transporte în susul Dunării. Erau un fel de pontoane mizerabile, cu pînze, de cca. 12-14 m lungime, 1.80-2 m lățime, avînd la mijloc o gaură de un metru adîncime, așternută cu rogojini. Arestații se îngrămădesc în aceste găuri insalubre, opt în prima ghimie, șapte într-a doua, constatînd cu groază că nu pot nici măcar să stea în genunchi, ci trebuie să se ghemuiască ori să se întindă la orizontală în mezeala pătrunzătoare și-n duhoarea calei. În aceste condiții, călătoria devenea un adevărat calvar. Dar arestații se mîngiau cu gîndul că totul avea să se termine în cîteva zile. Amară deziluzie! Călătoria care ar fi trebuit să dureze 36 ore a ținut trei săptămîni!

Pe ghimii

Călătoria debutează sub auspicii favorabile. Bate vîntul, ghimiile își desfac pînzele și avansează vîzînd cu ochii. Din păcate însă foarte curînd providența își refuză complicitatea. Spre seară începe să plouă, iar prizonierii sînt udați pînă la piele. Mai rău e că vîntul se domolește și, în cele din urmă, încetează cu totul. Nenorocitele de ambarcațiuni, lipsite de mijloace de propulsie proprie, se opresc.

Ca să-și continue drumul, ghimiile trebuie trase la edec, adică remorcate de pe mal, cu frînghiile. E un sistem primitiv, pe cît de obositor, pe atît de puțin eficient: deși echipajul trudește din greu, vasele de-abia se trîsc pe luciul încremenit și verzui al apei, ca niște omizi indolente.

Zece zile de-a rîndul, vîntul se încapățînează să viziteze alte meleaguri și călătoria continuă din revărsatul zorilor pînă la asfințit, în același ritm exasperant, de o insuportabilă încetineală. Prizonierii n-au voie să coboare și să-și dezmozorască oasele. Mîncîcă pîine neagră uscată, pastramă crudă ori frip-

tă pe cărbuni, brînză sărată și beau vin acru, de li se strepezesc dinții. În urechi le răsună tot timpul clipcitolul monoton al valurilor, strigătul ascuțit și trăgănat al soldatului ce măsoară, cu o prăjină, adîncimea apei, înjurăturile cu care căpitanul își „dezmiardă” subalternii și le sporește zelul. Prin fața ochilor le defilează același peisaj monoton de cîmpuri nelucrate, cu petece de verdeață și așezări sărăcăcioase.

După 11 zile de drum, ghimiile ajung, în fine, la Vidin. Închisoarea unde înnoptează le pare arestaților un hotel de lux. Ca și la Ruscuc, li se servește și aci o masă copioasă (60 feluri de bucate, scrie Bolintineanu!) și primesc omagiul Pașei în același stil pompos și înflorit. D-na Rosetti, care-i priveghea de pe fîrm, în tovarășia devotatului pictor C.D. Rosenthal, urînd pas cu pas fiecare etapă a transportului, îi vizitează și le aduce gazete din țară. Prizonierii iau act cu o imensă satisfacție de scrisoarea plină de demnitate adresată de Gh. Magheru caimacamului. Ei aprobă cu lacrimi în ochi limbașul său ferm: „Sînt român, d-le Cantacuzino, și voi muri mai bine decît a cădea iar în sclavie [...] Nu, d-le Cantacuzino, nu, România nu va pieri! Pune urechea și ascultă huetul de viață națională care s-a deșteptat în țara mea și de ț-a mai rămas o scînteie de amoroare patriei, inima-ți va bate tare și-ți va zice că românul va să trăiască”. În clipa în care citeau aceste rînduri, arestații nu știau că, cedînd insistențelor consulului englez Colquhoun și, spre a evita o teribilă vărsare de sînge, Magheru își desfășure tabăra din Cîmpul lui Traian și trece în Transilvania.

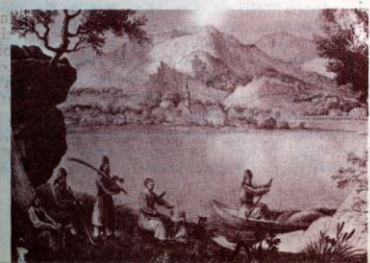
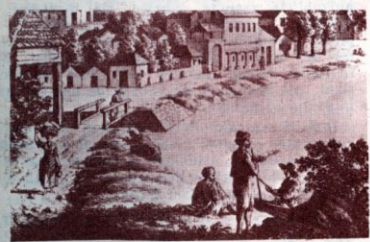
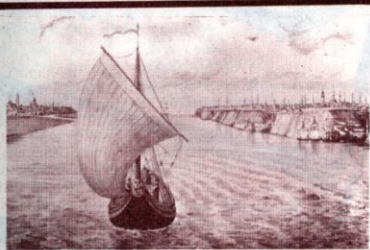
De la Vidin, plecarea se face tot cu ghimiile și tot la edec. Dar dispoziția captivilor e ceva mai bună. S-au și obișnuit cu necazurile drumului, iar speranța a renăscut pe măsura apropierii de soroc. Bolintineanu, îndeosebi, insistă în amintirile sale asupra clipelor luminoase, în contrast cu Voinescu, înclinat să patetizeze și să amplifice sensul dramatic al întîmplărilor. Poetul Aristia — povestește Bolintineanu — fost actor în tinerețe, obișnuia să declame din cînd în cînd, cu voce cavernoasă și mari gesturi solemne, din *Saul* de Alfieri.¹ Prin cine știe ce miracol avea la el cartea cu tragedia poetului italian, purtînd-o cu grijă, ca pe un odor de preț, în buzunarul de la piept al hainei. Odată, în toiul unei perorații înfocate, cînd minile sale păreau să transmită depărtărilor, într-o bizară geometrie, misterioase chemări și invective, un soldat turc s-a apropiat speriat și l-a bătut pe umăr: „Ai nebunit tu, dragomane?” Trezit din exaltarea poetică, Aristia a scăpat ediția lui Alfieri în undele cocolite ale fluviului.

Oarecare tulburare se produce pe ghimii cînd prizonierii află de la niște sîrbi întîlniți întîmplător că turcii ar voi să-i ducă în Bosnia, spre a-i închide într-o fortăreață. Încep atunci să-i asalteze bănuielele: încetineala revoltătoare a transportului nu era calculată

¹ Vittorio Alfieri (1749-1803), celebru poet și dramaturg italian, creator al tragediilor clasice italiene: *Saul*, *Agamemnon*, *Oreste* — n.r.

Ruta revoluționarilor arestați: Giurgiu, Russe
Vidin, Orșova, Svinîța

spre a da turcilor timpul să ajungă la o înțelegere cu Rusia? Și, în acest caz, nu se aflau oare într-o primejdie mortală?

Dar ghimiile ajung în liniște la Tetislam. Prin Maria Rosetti, care-i întâmpină îmbrăcată în straie țărănești, însoțită de I. Filipescu, arestații transmit o scrisoare lui Colquhoun și o petiție către Poartă. Nu survine nici un incident și peste trei zile ei se află la Ada-Kaleh. Guvernatorul cetății îi înștiințează că aveau să-și continue drumul pe cont propriu. „Sintem liberi?“, întreabă prizonierii. Pașa își clatină capul energic: „Ioc!“ Urmau să călătorească tot sub pază, dar plătindu-și transportul. Era un mijloc **sui-generis** găsit de autoritățile locale spre a economisi resursele sleite ale imperiului! Din păcate, arestații aveau buzunarele goale și nu puteau intra în jocul ingenios al pașei. Cu atât mai mult cu cât închirierea oricăruia dintre vasele acostate la debarcaderul insulei, deși tot atât de mizerabile, ca și ghimiile cu care veniseră, costa o avere. Lucrurile se împotmolesc. Din ferice, nu pentru mult timp. Stăruința și tactul Mariei Rosetti, a lui Rosenthal și Filipescu răzbesc peste toate piedicile. Ei reușesc să-l convingă pe reprezentantul agenției austriace din Orșova să pună la dispoziția prizonierilor o felucă¹ a companiei, în mod gratuit. Când totul părea aranjat, în ultima clipă se ivește o nouă dificultate: turcii vor să impună o escortă de 20 soldați. După îndelungi discuții, numărul lor este redus la șapte (șase soldați și un ofițer), pe motiv că șalupa nu poate căra atîta lume.

Drumul către Orșova se efectuează, contrariu de ceea ce se întimplase pînă acum, în lungul malului românesc. La protestele turcilor, vislașii și cîrmaciul, români ei înșiși, pretextează că malul bulgăresc e înalt și stîncos, deci contraindicat tragerii la edec. Ofițerul otoman adulmecă ceva și, în timpul popasului de seară trimite un om îndărăt, probabil ca să ceară instrucțiuni.

A doua zi, expediția pornește din nou, într-o atmosferă încordată. Prizonierii se gîndesc să evadeze. Dar unde? Austria nu era, în genere, un azil al libertăților, iar războiul contra revoluției maghiare făcea teritoriul ei extrem de nesigur. În particular, Maria Rosetti aflase că guvernatorul Orșovei era un om dubios, cu vederi retrograde, capabil să-i extrădeze pe fugari. Orașul trebuia deci ocolit. Spre a preveni orice imprudență, Maria Rosetti le transmisese în ajun, sub formă criptică, mesajul de a aștepta; o întin-sese pe micuța Liby tatălui ei, spunînd cu un accent special: „N-o luați pînă ce nu v-o dau...“ „A aștepta“: ușor de zis – dar pînă cînd?

Dar iată că la o nouă oprire a felucii, soldatul expediat în ajun la Ada-Kaleh se întoarce cu un anunț bizar: beiful le dădea de știre că primise porunca lui Fuad să-i elibereze, în

¹ CorăbIoară lungă și îngustă, cu vîsle și pînze.

același timp însă cu o naivitate îngerească, fi poftea înapoi; voia, pe semne, să-și ia rămas bun de la arestați, după tot dichisul oriental. Prizonierii hotărâsc pe loc să-și ia zborul: se găseau într-o regiune unde trăiau mulți români; nu aveau pașapoartele vizate, totuși se aflau în afara controlului autorităților otomane; gardienii turci erau numai șapte la număr și n-aveau deloc un aer fioros. Ocazia nu putea fi pierdută: fi spun deci, ofițerului, pe un ton apăsător, că nu-l vor urma. Acesta se încruntă și devine amenințător. Zadarnic. Niște căruțe treceau tocmai prin partea locului. Cîțiva prizonieri se agățau de ele, ceilalți o iau la fugă. Neavînd încotro, turcii o pornesc și ei în pas alergător. La hanul din Sviniața, Maria Rosetti a pregătit o masă la care ostașilor otomani li se oferă de băut; ei gustă cu atîta nesațiu din licoarea interzisă fidelilor lui Mahomed, încît curînd cad pe sub mese. Se trezesc într-un tîrziu, zgîlțiiți de doi funcționari austriaci, pe care aceeași neobosită Maria Rosetti i-a convins să vizeze pașapoartele prizonierilor și să-și ia la întrebări pe gardienii lor, picotînd de somn: „Cum ați îndrăznit să intrați cu arme pe pămînturile M.S. Împăratului?”. Nenorocii se blîbîie. „Rolurile s-au schimbat — scrie Michelet — acum ei sînt prizonieri și se tînguie să li se dea drumul”.

Peste un ceas, suiiți în cinci căruțe cu cai focosi, revoluționarii gonesc pe drumurile Banatului, fără să simtă hîrtoapele ori răcoarea nopții de octombrie. Sînt, în fine, liberi și nu le vine să creadă.

Lecția evenimentelor

Episodul ghiimiilor nu a încheiat aventura celor 15 frunțiși revoluționari. La Semlin, grupul s-a despărțit. Cîțiva: Bălcescu, Bolineanu, Bolliac, A.I.C. Goleacu au apucat-o spre Sibiu, dorînd — cum spunea Bălcescu — „să afle lămurit starea țării”. Ceilalți, cu Rosetti, N. și Șt. Goleacu, Brătianu, I. Voinescu II s-au îndreptat spre Viena. Pe toți îi așteptau încă încercări grele. Îi așteptau, mai ales, ani lungi de exil, pe unii chiar moartea printre străini.

Deși împrejurările aveau să-și despărță, foștii prizonieri rămîneau marcați de experiența prin care trecuseră cel puțin în două privințe. În primul rînd, prin îndrîjirea de a nu abandona bătălia, prin hotărîrea nezdruccinată de a-și lua revanșa asupra întîmplării oarbe, de a transforma înfrîngerea momentană într-o victorie durabilă și definitivă a cauzei românești. În al doilea rînd, prin conștiința ineficienței soluțiilor iluministe, sentimentalistă și utopice, care nu puteau avea alt efect decît acela de a demobiliza masele, fără a-i înduioșa însă pe agresori. Bălcescu e cel care va sintetiza cel mai bine lecția tragicele zile de 13 septembrie 1848, în următoarele memorabile cuvinte: „În zadar veți ingenuchia și vă veți ruga pe la porțile împăraților, pe la ușile miniștrilor lor. Ei nu vă vor da nimic, căci nici vor, nici pot. Fiți gata, dar, a o lua [dreptatea] voi, fiindcă împărații, domnii și boierii pămîntului nu dau fără numai aceea ce le smulg popoarele”.

Scrisori de departe

După înăbușirea revoluției din Moldova, conducătorii ei de frunte au fost nevoiți să ia drumul exilului. În permanentele legături pe care le-au avut cu țara, exilații au găsit nepuizabilele resurse morale ale dirzeniei și spiritului de sacrificiu cu care au înfruntat și biruit greutățile vieții printre străini. Scrisorile lor de departe sînt exemplare mărturie ale înaltelor virtuți morale care i-au caracterizat, ale dragostei de țară și de oamenii pămîntului românesc.

Iată cîteva din aceste scrisori, mai puțin cunoscute, pe care le reproducem respectînd particularitățile stilistice și ortografice ale epocii. Intervențiile noastre în text au fost marcate prin paranteze drepte.

I. LĂCUSTĂ

„Iubite Bălcescu. Și voi toți, fraților din Țara Românească, voi vrednici fii ai Libertății — scria Vasile Alecsandri, într-o epistolă expediată din Cernăuți, la 25 iulie/6 august 1848 — primiți urările de glorie și fericire ce vă facem din adîncul inimei, noi, emigranții din Moldova. Singura izbîndă a Valahiei a fost în stare să ne mîngie de cumplitele nenorociri a Moldovei, căci pentru noi feara voastră este tot o patrie [...]. Trebuie să te înștiințez că dorul

cel mai înfocat al nostru, a unei mari partide din Moldova este: unirea Moldovei cu Valahia sub un singur guvern și sub aceeași constituție.

Pentru noi, în întâmplările de astăzi și în mijlocul greutăților ce ne înconjură, cel mai sigur chip de a dobândi o constituție întinsă ca a noastră, fără împotriviri din partea boierilor este: declararea unirii Principatelor, căci atunci Moldova a fi silită [nevoită] de bunăvoie a urma pildei Valahiei. Însă aceste sînt cestiile pe care vrei a le trata mai pe larg într-o scrisoare viitoare ce am de gînd să-ți trimit. Pentru acum, mă feriginesc în expresia simțurilor noastre pentru mîncarea voastră. Noroc bun.

Al tău frate, V. ALECSANDRI.

Trimit frățești îmbrățișări lui Rosetti, Goleștilor și tuturor fraților în libertate și în România!"

La aceeași dată, tot din Cernăuți, Las-căr Rosetti și Costache Negri, adresîndu-se revoluționarilor munteni, își afirmau răs-picat aspirațiile:

"Noi simțim ca și voi și nimic nu dorim fierbinte decît unirea surorilor țări [...] Gîndiți bine la această cestiie și să ne înțelegem despre cum avem a lucra [...].

Frăție și mintuire, L. ROSETTI."

"Voi toți vrednici frați! Din multele dureri întru care încă ne aflăm, socotiți cu ce aprinsă rivnă și bucurie vă urmă patriotică recunoștință, pentru cîte izbînde ați ajuns a face întregii României [...]. Vă mărturisim că mai întîi dorința noastră este de a ne uni cu voi neapărat și spre acest sfîrșit ce are a ne aduce a forma o țară puternică și cu îndoiți viitor, vom lucra cu cît ne va fi prin putință. Stăruieți să fiți statornici, căci în voi este nădejdea și către voi pîntesc toate privirile românilor [...].

COSTACHE NEGRI"

Tot Costache Negri, într-un toast rostit la Paris, la o întrunire a exilaților și studenților români aflați în capitala Franței, la sfîrșitul anului 1848, dădea expresie unei dorințe unanime:

"Așezați precum sîntem, în mijlocul îndoitoiului despotism al Europei și al Asiei, să ne dăm împreună frățeasca, ajutoarea, mină de unire și să zicem cu toții: «Trîiască Moldova, Trîiască Valahia, dar învrednicească-ne Dumnezeu să putem striga într-o zi: «Trîiască România unită». Atunci, fraților, soarele luminei va pătrunde și va împrăstia adîncul întuneric în care zacem; atunci numai vom fi ceea ce trebuie să fim, adică fiii unei singure și puternice moșii.

În visurile mele, înflorit se arată viitorul României. Sîntem milioane de români răzleși! Ce ne lipsește ca să ajungem un neam tare? Unirea, numai unirea!... Să trîiască unirea românilor!

Urarea și închinarea mea este ca această strălucită zi, în care ne-am adunat ca să serbăm falnică umbră a lui Ștefan [cel Mare], patronul faptelor mărețe, această zi să fie și pornirea

unei strîns încheștate legări între noi de a lucra, cu toții, la ridicarea din fărînd a României și de a ne trezi, în sfîrșit, la glasul eroicului său trecut, strigînd cu toții: «Trîiască unita România!»"

Din Paris, Mihail Kogălniceanu adresa fratelui său Alecu, la 1/13 mai 1849, o emoționantă scrisoare, veritabilă profesie de credință:

"Iubite frate, îmi zici că este deosebire între nevoile din Moldova cu nevoile din Paris. Dar în Moldova nu ești în primejdie de a se dea în ulișă, de a muri de foame, de a rămînea gol ca în Paris. Dacă aceasta este deosebirea, sînt cu totul de aceeași opinie. Îmi zici că în Moldova suferi, trăiești în trîndăvie, fără folos pentru tine și pentru alții. Așa este; dar ești oare singurul în această poziție? Da oare acesta nu este vohul obștesc al tuturor acelor care așteaptă un viitor mai bun? Dacă la vîrsta ta te desperi, apoi noi acei care sîntem mai bătrîni, cari avem mai puțin de trăit și, prin urmare, și de nădădușit, apoi ce trebuie să facem? Cînd aveam vîrsta ta nu gîndeam așa, nu mă descurajam așa de lesne, și încă astăzi nu mă desnădăduiesc, cu toate că viața mea a fost plînd de vîfore, de pîgnoniri și de decepții. A se despera cu ușurință nu este dovadă de inimă tare. Vișurile de care trebuie să te ferești mai mult sînt presunția [înfumurarea] și mindria. Dacă cred că vroești a te face folositor, cred că viața trîndăv nu-ți place; dar pentru aceasta nu trebuie să te pui [pozezi] în genie măconnu [geniu neînfeles] și să faci ca Coradin carele zicea că Moldova nu este vrednică să-l aibă, că odată în feară străină o carieră strălucită îl așteaptă și care astăzi moare de foame în Frankfurt. Pentru noi singurul loc unde putem însemna ceva este Moldova; acolo trebuie să ne silim să arătăm că sîntem în stare de a face ceva. Cît pentru Franția, feară plînd de geniuri și de talenturi, oame-ni ca tine și ca mine mor de foame, iar nu cîștigă 12 galbeni pe lund, mai ales în ramul inteligenței sau a artelor. De aceea, frate, curaj, ai nădejde în tinerețea ta. Astăzi nu poți face nimic, dar mîine poate vei putea.

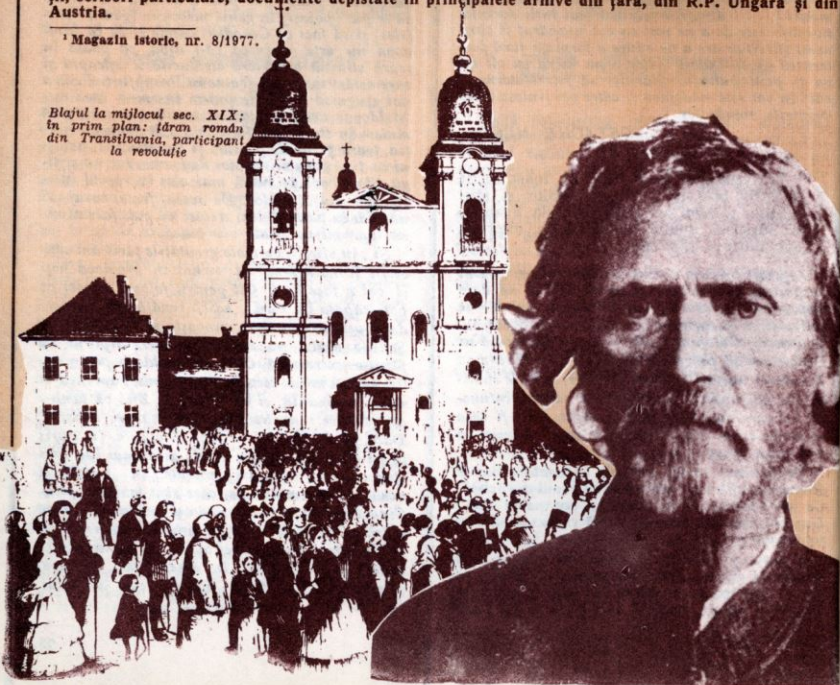
Și, în sfîrșit, cu toate greutățile țării am convicție [convîngerea] că numai în Moldova poți și pot a face ceva. Cît pentru folosul ce zici că poți căpăta în Paris, adică învătătură, aceasta dacă vei vroi o poți cunoaște și în Moldova. Știința astăzi nu este un mister; tiparul au făcut-o universală. Cărți în Moldova poți găsi. Cît pentru mine, ceea ce știu mai mult am învățat nu în Germania, ci în Moldova. Zici că pentru ca să înveți ai trebuință de ceasuri liniștite. Dacă pe acestea nu le ai în Moldova, în Paris le vei avea mai puțin. Acolo ai numai îngrijiri [preocupări, necazuri] morale, în Paris vei avea pre cele materiale, care sînt mai cumplite. Cînd dimineața te vei scula și nu vei ști ce să mîncînci și unde să te ascunzi de datornici, te încredințez că atunci vei avea prea puțin mintea dedată la învățătură. De aceea, frate, ai curaj și nădejde [...]. Misia noastră este a stărui, iar nu de a ne vîdăra [...]."

„Țara ar putea fi cuprinsă de flăcări”

„Cînd vă zice cineva să fiți patrioți, spuneți că naționalist român [luptător pentru păstrarea ființei naționale] și patriot în Transilvania tot una și aceeași înseamnă [...], că fericirea acestora [Transilvania] atîrnă singur de la fericirea românilor. Așa aveți speranță de un viitor mai bun, dar de națiunea voastră niciodată să nu vă lăsați, fiți români și credeți că românul, român trebuie să rămînă în etern!”, scria Al. Papiu-Ilarian¹ în Foaie pentru minte, inimă și literatură din 29 martie 1848. Articolul este reprodus în primul volum, recent apărut, al culegerii de documente Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania. Tipărit de Editura Academiei, sub egida Academiei de Științe Sociale și Politice, Institutul de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca și sub redacția acad. Ștefan Pascu și a regretatului Victor Chereștesiu, tomul reunește 284 documente din perioada 2 martie-12 aprilie 1848, în majoritate inedite: acte oficiale, articole din presa epocii, manifeste, proclamații, scrisori particulare, documente depistate în principalele arhive din țară, din R.P. Ungară și din Austria.

¹ Magazin Istoric, nr. 8/1977.

*Blașul la mijlocul sec. XIX;
în prim plan: țărani români
din Transilvania, participanți
la revoluție*

Lucrarea completează, prin informații și date noi, tabloul general al societății transilvănene din primăvara anului 1848, lupta românilor pentru alcătuirea unui program național, eforturile nobilimii maghiare pentru a stăvili valul revoluționar și pentru a-și menține și consolida poziția dominantă, apărută de așa-zisele „comitete pentru menținerea ordinii”. Alte documente oglindesc intensificarea propagandei duse de Budapesta pentru includerea Transilvaniei în Ungaria, în pofda voinei și interreselor naționale ale populației românești, majoritare. Pentru a-și impune poziția reacționară, nobilimea maghiară a folosit din plin armata și formațiile paramilitare denumite „gărzi cetățenești”, reprimând mișcarea revoluționară a românilor. Un mare număr de documente se referă, de asemenea, la lupta țărănimii iobage pentru desființarea relațiilor feudale, pentru dobândirea de drepturi sociale, economice și politice.

Documentele sînt reproduse în limbile originale respective: română, maghiară (acestea și cu traducerea în limba română), germană, sîrbă și latină.

Cel de-al doilea volum, în curs de apariție, va cuprinde alte 296 documente din 12-29 aprilie 1848, premergătoare primel adunări a românilor de la Blaj (cea din Dumineca Tomii), mai puțin abordată de istoriografie. În toată această perioadă, tinerii intelectuali români împart manifeste revoluționare care îndeamnă poporul la acțiune, chemindu-l, prin reprezentanții săi, la Blaj, pentru a-și hotărî soarta. Oficialitățile maghiare se alarmează, interzic adunarea, concentrează trupe spre a-l intimida pe participanți. Revoluționarii români din Transilvania stabilesc contacte cu frații lor din Moldova și Țara Românească, ilustrînd tendințele de unire a celor trei țări române, de refacere a vechii Dacii, prezente în gîndirea și acțiunea pașoptiștilor români de pe ambele versante ale Carpaților.

În avanpremieră editorială, prezentăm, cu mici prescurtări, trei documente inedite, traduse din limba maghiară, din volumul II al culegerii. Toate trei aparțin unor reprezentanți ai autorităților maghiare. Ele reflectă îngrijorarea lor crescîndă în zilele premergătoare Adunării de la Blaj. Limbajul acestei corespondențe oficiale lasă să se întrevadă ura și disprețul trufăș al grozilor față de marea masă a românilor, ca și starea de panică incipientă, care îi cuprindea tot mai mult.

Magazin istoric, nr. 5/1968.

Dr. Gelu NEAMȚU

Prea înălțimea voastră domnule conte guvernator!

Prin dispoziția măritului Guberniu regesc, și prin circulara episcopului de Făgăraș emisă pe baza acesteia, a fost interzisă adunarea din Dumineca Tomii. Totuși, după cum rezultă din raportul primjudeului primit în acest moment și alăturat aici, ca și din anexele sale, cîtiva agitatori sînt hotărîți să țină atunci adunarea. La ea se așteaptă și trimișii din Moldova și Țara Românească. Ne grăbim să o înștiințăm pe excelența voastră despre aceasta, pentru a binevoi să dispuneți să se trimită acolo un consilier gubernial în momentul oportun, precum și armată în număr corespunzător, alți aici în Aiud, cît și la locul adunării, pentru a se preveni eventuale abuzuri [...].

O adunare populară formată dintr-o mulțime de oameni simpli ai cărei conducători nu sînt pătrunși de dorința pentru progresul constituțional, ci caută prin agitațiile lor să trezească aspirații care n-ar fi posibile decît prin perturbarea ordinii sociale, poate constitui, pe buni dreptate, un motiv de îngrijorare. Tocmai de aceea ne referim la cererea noastră anterioară și rugăm din nou cu respect pe excelența voastră să binevoiască a lua măsurile necesare, pentru ca armata să se prezinte fără întârziere acolo într-un astfel de număr, încît cu ajutorul ei să se îndepărteze pericolul unei răzvrățiri. În caz de insucces există temeri că țara ar putea fi cuprinsă de flăcări [subl. ns.]. Comisia permanentă a trimis un comisar pentru a verifica veridicitatea informației potrivit căreia românii ar fi adunați în piețele din Blaj și Măndrăde, unde ar trage cu pușca.

Rămînem pe mai departe cu aceeași neschimbabilă cinstire devotației prea înălțimii voastre, domnule conte guvernator.

Din partea comitei permanente a comitatului Alba de Jos, Aiud, 26 aprilie 1848, ora 1 după miezul nopții.

Boer Ferenc, jude prim Pogány Károly
Arh. St. Budapesta. Fond. G. Pr. nr. 949/1848

Prea înălțimea voastră, domnule conte al Sfîntului Imperiu Roman, camarar regal, consilier intim, comite și guvernator suprem! Milostivul meu domn!

Consider de datoria mea să raportez despre starea în care se află liniștea publică din nobilul comitat Tîrnava. Rapoartele oficiale atestă în general calmul și supunerea. Totuși, numeroasele zvonuri și comportamentul nepotrivit al multor nemeși [nobili] nu puteau să nu creeze o atmosferă dominată de frică și să nu determine consfățuiri de diferite tendințe printre sărani în mai multe locuri. Cu toate acestea, nu vîd pînă acum nici un motiv de neliniște privind securitatea averii și persoanei. În ceea ce privește refuzul prestațiilor iobăgești, judele nobiliar Vass Zsigmond din plasa Nadeș mi-a raportat că în Nadeșul Săsesc unii agricultori au manifestat intenția de a nu mai îndeplini robotele [...].

Referitor la interzicerea de către maiestuosul Consiliu diriguitor regal suprem, pe baza ordinului gubernial nr. 5 245 a.c., a adunării naționale românești din 30 a lunii curente, am primit declarații liniștitoare de la protopopii care veghează asupra românilor din acest nobil comi-

(Continuare în p. 47)

ANGLIA: ŞASE ANI DE RĂZBOI (III)

În paginile care urmează, continuăm să publicăm relatări privind lupta plină de abnegație a poporului britanic împotriva agresiunii Germaniei hitleriste în cel de-al doilea război mondial¹. Fragmentele înscrise sînt extrase din lucrarea Britain-Twentieth Century. The Story of Social Conditions (Marea Britanie în secolul XX. Istoria condițiilor sociale) a istoricului englez Mary Cathcart Borer.

Ritmul înalt al dezvoltării științei și tehnicii s-a menținut la același nivel și în cursul războiului. Armamentul, printre care și bombele, și-au sporit puterea de distrugere; tancurile au fost perfecționate, ajungîndu-se la puternicele tipuri Sherman și Centurion. Numai în cîțiva ani, avioanele Hurricane și Spitfire și-au sporit viteza putînd înfrunta aparatele germane Junkers și Dornier. Oamenii de știință britanici, continuîndu-și cercetările din anii '30, au dezvoltat două invenții de importanță majoră, care aveau să-și aducă o contribuție decisivă la cîștigarea războiului: radarul² și motorul cu reacție.

Cînd războiul devenise iminent, s-a pus întrebarea: puteau ele servi eficient în apărarea antiaeriană?

Ochii lui Argus și iuțeala lui Ahile

Radarul se bazează pe proprietatea undelor electromagnetice de a fi reflectate pe direcția inversă de propagare inițială în momentul în care întîlnesc un obiect. Acest fenomen fusese descoperit încă din anul

1924. La începutul secolului patru, specialiștii în radiocomunicații aflați în serviciul Poștei britanice au constatat modificări ale valorilor undelor electromagnetice atunci cînd ele se izbeau în aer de un avion.

Robert Watson-Watt, un eminent meteorolog de la Laboratorul național de cercetări fizice, descoperise în acea vreme un procedeu de studiere a fenomenelor atmosferice cu ajutorul unor semnale luminoase produse pe un ecran catodic. Savantul a comunicat unui comitet însărcinat de Ministerul Aerului cu studierea acestor probleme că detectarea și localizarea unui avion aflat în zbor se puteau face prin ridicarea unei bariere de

unde scurte, în drumul aparatului respectiv. În clipa străpungerii barierei, avionul reflecta undele întîlnite, așa încît el devenea vizibil pe ecranul catodic. Watson-Watt asigură că puteau fi depistate astfel identitatea aparatului inamic, poziția lui, ca și direcția de zbor.

Ministerul Aviației i-a cerut lui Watson-Watt să-și dezvolte investigațiile și să treacă la aplicarea lor. În mai 1936, Watson-Watt și-a definitivat sistemul de detectare și localizare prin unde electromagnetice, radar, denumire sub care a fost cunoscut de atunci. Puțin timp după aceea, a inventat niște aparate radar miniaturizate, care puteau fi montate pe avioane sau pe nave. S-a creat astfel modalitatea transmiterii instantanee a imaginilor obținute de la un radar puternic, cu o rază mare de acțiune, instalat pe sol, unui avion în zbor.

În cursul războiului, întreaga Anglie a fost dotată cu ecrane radar. Sistemul a fost perfecționat în așa măsură încît operatorul de pe sol, care vedea pe ecranul lui, simultan, aparatul britanic și cel german, putea să-i indice pilotului încotro să se îndrepte pentru

¹ Magazin Istoric, nr. 4, 5/1978.

² Cuvînt format prin abrevierea termenilor Radio Detection and Ranging (detectare și localizare prin radio) — n. t.

a detecta inamicul pe propriul său radar instalat la bord.

Radarul a contribuit simțitor la înfrângerea Luftwaffe în „Bătălia Angliei”. Grație lui, Royal Navy a putut detecta mult mai ușor submarinele inamice. Ulterior, când Anglia, trecînd la ofensivă, a început bombardarea Germaniei naziste, noi aplicări ale sistemului de radiolocație au facilitat dirijarea escadrilelor britanice către obiectivele stabilite ca și reîntoarcerea lor la bază. Eficiența metodei a sporit continuu. La 6 iunie 1944, aviația aliată a reușit să localizeze cu o viteză uimitoare bateriile de coastă germane, pentru a le distruge. La rîndul său, artileria trupelor de uscat a fost capabilă să-și regleze tirul cu o exactitate nimicitoare.

La motorul cu reacție a lucrat îndelung Frank Whittle. Cînd și-a început cercetările, viteza maximă a avioanelor R.A.F. era de 240 km pe oră. Prin anii 30, după o serie de eșecuri care ar fi descurajat un caracter mai puțin hotărît, Whittle lucra la proiectul noului motor, unde forța motrice era produsă de o turbină acționată cu gaz, care încălzea un puternic jet de aer. Prima încercare a avut loc în 1941; la înălțimea de 8.300 m, pilotul de încercare a atins viteza de 590 km pe oră. Trei ani mai tîrziu, aparatele cu reacție au început să intre în dotarea R.A.F., tocmai la timp pentru a da o replică promptă și eficientă mult trîmbițatei arme secrete anunțată de Hitler, „bomba zburătoare” (V 1)¹.

Medicina cunoaște o adevărată revoluție

Ca întotdeauna în timp de război, medicina, și mai ales chirurgia, au fost deosebit de solicitate cunoscînd o dezvoltare deosebită. Ministerul Alimentației a impus populației civile o raționalizare severă. Deși păreau destul de sărăcăcioase, rațiile alimentare s-au dovedit suficiente nu numai pentru menținerea sănătății populației, dar chiar și pentru creșterea rezistenței fizice a majorității copiilor și tinerilor. La aceasta, a contribuit, în mare măsură, distribuirea laptelui, la preț redus sau gratuit, a sucurilor de fructe sau vitaminelor sub formă de drajeuri copiilor de vîrstă școlară și mamelor cu sugari.

Cu puțin timp înainte de declanșarea conflagrației apăruseră sulfamidele, cele mai cunoscute fiind M și B 693, care s-au dovedit deosebit de eficiente în combaterea unor infecții streptococice. Apoi a survenit descoperirea antibioticelor. În timpul „Bătăliei Angliei”, primii care au beneficiat de tratamentul cu penicilină au fost piloții răniți în luptele aeriene; medicamentul a salvat mii de vieți. Plasma sanguină s-a dovedit și ea salutară în multe situații în care moartea ar fi fost inevitabilă în urma pierderii de sînge. Insecticidul denumit D.D.T., descoperit în Elveția și transmis aliaților în 1942, ca și vaccinul antitific, au pus capăt bolilor transmise prin insecte, inclusiv tifosului.

Vitaminele, ca și rațiile bine concepute, au redus pericolul malnutriției în rîndul trupelor care luptau la o mare distanță de bază, în special a celor din junglele Extremului Orient. Mepacrina (denumirea engleză a atebriinei — medicament antimalaric — n.t.), utilizată din 1944, a redus procentul îmbolnăvirilor de malarie la 26 la mie, față de 740 la mie cît se înregistrase în 1943.

Ostași din rîndul forțelor aeriene au suferit mai mult de pe urma arsurilor decît oricare dintre ceilalți. Mii de naviganți, azi încă în viață, au fost atît de grav desfigurați de arsuri încît cu greu s-ar mai fi putut integra în societate; ei și-au recăpătat, totuși, capacitatea de muncă normală datorită îndemînării și abnegației chirurgilor specializați în chirurgie plastică și reparatorie.

Piloți, precum și răniți din alte arme, ajungeau la aceste spitale într-o stare disperată, cu frunți, nasuri, obraji și maxilare desfigurate și arse. Grefindu-le pielea, țesut osos și mușchi, chirurgii realizau pentru aceste victime chipuri noi. Procesul era lung și dureros realizîndu-se, de obicei, în cîteva etape, la un interval de două, trei luni. Uneori, medicii, întregul personal sanitar și familiile respective îi învătau, treptat, să se adapteze cu noul lor chip, care avea o înfățișare omească. Tehnicile operatorii au fost dezvoltate și în alte domenii ale medicinei, în special în neurochirurgie și chirurgia toraco-pulmonară. În tratamentul chirurgical al tuberculozei s-au înregistrat cîteva progrese esențiale, ca și în terapia fracturilor osoase și a unor afecțiuni ale coloanei vertebrale ceea ce a însemnat salvarea multor victime, care cu cîteva ani în urmă, ar fi fost condamnate la o paralizie definitivă.

Toate acestea au contribuit la reducerea considerabilă a numărului de morți și invalizi față de primul război mondial.

„Raportul Beveridge” — o speranță a națiunii

În timpul primului război mondial nu existase nici radioul și nici poșta aeriană, care să aducă scrisorile familiilor și ziarele pînă la diversele fronturi și să-i țină la curent pe combatanți cu ceea ce se întimpla în lume. Acum, soldații cunoșteau, zi de zi, mersul războiului și se aflau în permanentă legătură cu ai lor. Comandanții armatei britanice au înțeles schimbarea petrecută în mentalitatea ostașilor. Feldmaresalul Montgomery, în special, a renunțat la multe reguli militare învechite, fără ca acest lucru să afecteze disciplina.

Fiecare corp de armată edita propriile sale gazete, care publicau știrile furnizate de serviciul de presă al Ministerului Informațiilor. În plus, un serviciu special al armatei difuza în rîndul militarilor articole pe teme la ordinea zilei. Funcționa, de asemenea, un serviciu de asistență socială care îi ajuta și sfătuia pe combatanți în problemele lor personale și familiale.

¹ Magazin Istoric, nr. 5/1975.

Regele George VI în vizită la o uzină de armament: în cadrul războiului total, lucrau în fabrici voluntari de vîrstă foarte tînră

Ultimele luni de război: regina Elisabeta II, pe atunci princesă moștenitoare, în tribuna stadionului de fotbal Wembley

Printre militari erau mulți care, în 1939, fuseseră șomeri, trăind de azi pe mâine. Nu este deci de mirare că ei doreau ca, după terminarea războiului și întoarcerea la viața civilă, situația să nu se repete.

În cursul războiului, coaliția guvernamentală a celor trei partide — conservator, laburist și liberal — a elaborat planul de reconstrucție pentru perioada postbelică, creînd comitete și întocmind rapoarte cu privire la extinderea serviciilor de asistență sanitară, luînd în considerație obligativitatea învățămîntului mediu. În același timp, s-au elaborat planurile urbanistice pentru refacerea Londrei și edificarea unor noi orașe. În 1942 s-a dat publicității raportul economistului William Beveridge (1879-1963), rector al Universității Oxford. El a trezit interesul întregii națiuni și a deșteptat speranțele tuturor aceluia care se temeau că viitorul ar fi putut însemna o reîntoarcere la viața grea dinainte de război.

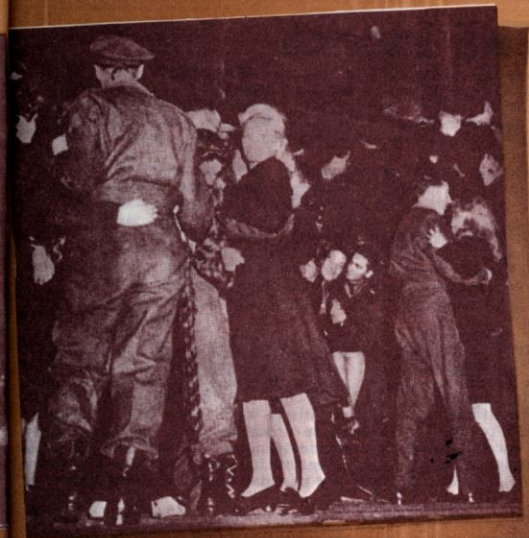
În raportul întocmit el declarase că cele cinci racile ce trebuiau eradicate erau: „sărăcia, boala, incultura, insalubritatea și indolența”. Raportorul a formulat principiile care stăteau la temelia drepturilor privind securitatea socială a oamenilor muncii și care constau în asigurarea unui serviciu complet de asistență sanitară și a unui sistem de alocații familiei.

Ca și faimosul New Deal, preconizat, în 1933, de Franklin Delano Roosevelt, preșe-

dintele Statelor Unite, Raportul Beveridge era menit să asigure un „minimum național de existență pentru toți”. Planul său se baza pe încercarea de desființare a șomajului, guvernului revenindu-i răspunderea de a crea un maximum de locuri de muncă. În ceea ce privesc asigurările sociale, se preconiza că, în schimbul unor contribuții săptămînale, asiguratul să primească în cazul apariției unei incapacități — boală, vîrstă, sau șomaj — care-l ducea la pierderea salariului, un ajutor bănesc. Asistența medicală și spitalizarea decurgeau tot din drepturile de asigurare și pentru că rata natalității era în scădere, familiilor cu mai mult de un copil urma să li se acorde alocații bănești speciale.

Decizia alegătorilor britanici

Sfîrșitul războiului a adus cu sine o nouă problemă pentru democrația parlamentară britanică. Țara nu mai fusese alegeri generale din 1935, cînd conservatorii formaseră guvernul dispunînd de o uriașă majoritate de 247 mandate. În mai 1940, Winston Churchill a format o nouă coaliție guvernamentală, sprijinită pe aceași majoritate conservatoare. Alegerile amîinate din cauza conflagrației au fost anunțate pentru un termen de cîteva săptămîni după terminarea războiului. Atît conservatorii cît și laburiștii s-au lansat ime-

Victorie! Londonezii dansează în Piața Piccadilly Circus

După război: un V2, expus în centrul Londrei pe care nu a reușit să o distrugă

diat în campania electorală. Milioane de bărbați și femei votau pentru prima dată și mulți dintre ei mai erau sub arme peste hotare. Toți alegătorii au fost ținuți 26 zile sub tirul propagandei celor două partide principale.

În anii războiului, popularitatea lui Winston Churchill atinsese apogeul, el fiind aclamat ca salvatorul țării. Chipul său robust de bulldog, zîmbetul larg, inspirind încredere, capacitatea sa de improvizație ca orator — toate acestea îmbărbătaseră poporul englez, în zilele cele mai crâncene, spre victoria finală. De aceea, părea de neconceput ca el să nu învingă în confruntarea electorală care se anunța. În ciuda promisiunilor făcute, mulți priveau însă cu neîncredere bunele intenții ale conservatorilor față de reformele sociale și planul Beveridge. Ei asociau politica conservatorilor cu mizeriile și lipsurile anilor treizeci, ani aflați sub semnul șomajului și discriminărilor de clasă. Masele aveau nevoie, mai mult decît de orice de reforme sociale, iar Churchill era, într-adevăr, reprezentantul conservatorilor.

A venit și ziua alegerilor, 5 iulie 1945. După închiderea scrutinului a urmat o așteptare de multe zile, timp necesar primirii prin poștă a voturilor militarilor răspîndiți încă în întreaga lume. Curînd după începerea numărătoareii voturilor, sufragiile înclinau spre stînga. Cînd rezultatele au fost date publici-

tăți, ele au confirmat înfrîngerea categorică a conservatorilor: laburiștii obțineau cu 145 mandate parlamentare mai mult decît toate celelalte partide luate la un loc. În aceeași seară (26 iulie), Winston Churchill și Clement Attlee s-au dus la Buckingham Palace; primul ca să înainteze regelui George VI demisia guvernului său, al doilea, după o jumătate de oră, să preia funcția de prim-ministru al Marii Britanii.

Ceva mai tîrziu, Winston Churchill avea să scrie: „Și atunci, în noaptea de 10 mai 1940, la începutul crîncenei bătălii, am dobîndit conducerea puterii executive în stat, pe care am exercitat-o de-a lungul a cinci ani și trei luni de război mondial; la sfîrșitul lui, atunci cînd toți inamicii noștri capitulasera fără condiții, sau erau pe cale să capituleze fără condiții, votul alegătorilor britanici m-a îndepărtat de la conducerea treburilor publice”.

Noul Parlament s-a întrunit la 1 august. Războiul din Extremul Orient avea să se încheie cîteva zile mai tîrziu. Guvernului laburist îi revenea obligația să instaureze, într-o Anglie atît de sfîșiată și dezorganizată de război, mult așteptata pace și prosperitate, spre care se îndreptau toate speranțele poporului.

Traducere de
Măriuca STANCIU

Fișă istorică

PALATUL BUCKINGHAM

Spectacol cotidian de un autentic pitoresc, cu o mare atractivitate la public—fie autohton, fie vizitator în capitala de pe Tamisa — schimbarea gărzii de la Palatul Buckingham reprezintă una dintre ceremoniile tradiționale care se repetă, de peste un secol, cu o precizie de ceasornic: la orele 11,30 (ora locală), în fiecare dimineață, în lunile de vară, iar iarna, atunci când șeful statului se află în palat.

Istoria acestei reședințe londoneze a regilor și reginelor Marii Britanii este asociată cu dezvoltarea din ultimele două secole a orașului. Ea începe când, către mijlocul secolului XVII, aproximativ pe locul unde se află astăzi așezat palatul, se construiește reședința orășenească a contelui de Arlington, Goring House (Casa Goring). Avariată în mai multe rânduri de incendiile care mistuiau Londra medievală, ea a fost

(Continuare în p. 30)

După ceremonia schimbării sentinelor din posturi, fanfara regimentului de gardă din Țara Galilor părăsește curtea Palatului Buckingham

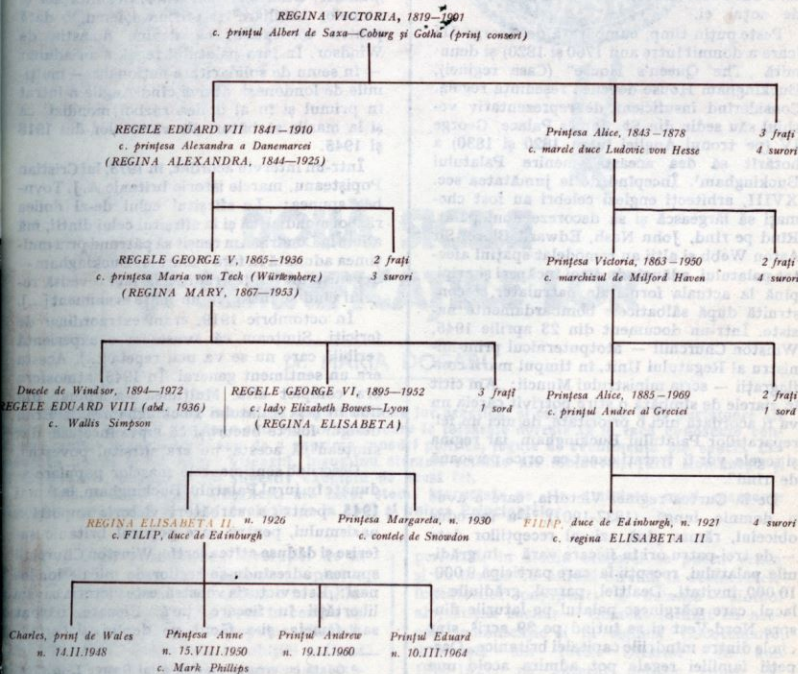

Anul acesta, la 2 iunie, s-au împlinit douăzeci și cinci de ani de la încoronarea reginei Elisabeta II. Monarhia este cea mai veche instituție laică a Angliei; ea durează de peste 1 000 ani, întreruptă o singură dată, de către lorzii protectori Oliver Cromwell și, fiul său, Richard Cromwell, în secolul XVII. În ciuda unor discontinuități în linia directă de succesiune, principiul ereditar pe care se bazează această monarhie nu a fost părăsit niciodată.

În Marea Britanie, titlul complet al actualei suverane este: „Elisabeta II, prin milostenia Domnului regina Regatului Unit al Marii Britanii, a Irlandei de Nord, a celorlalte țărmuri și teritorii, căpetenie a Commonwealth-ului, apărătoare a credinței”.

Din 1947, numele Commonwealth of Nations (Comunitatea de națiuni) desemnează o asociație cuprinzând Marea Britanie, peste treizeci de state independente, membre ale O.N.U., foste colonii britanice și cca. cincizeci de teritorii administrate de Marea Britanie sau de alt stat membru al Commonwealth-ului. Suveranul Marii Britanii este conducătorul nominal al Commonwealth-ului, indiferent dacă e vorba de republici, monarhii sau dominiioane. Forma titlului regal diferă de la stat la stat, în funcție de regimul politic și de condițiile existente.

În arborele genealogic al familiei regale britanice, începînd cu domnia reginei Victoria, prezentat mai jos, s-a urmărit numai filiația reginei Elisabeta II și a soțului său Filip, duce de Edinburgh. La reginele Alexandra, Mary și Elisabeta, se indică, în prealabil, numele lor de dinaintea căsătoriei (c.).

reconstruită, de fiecare dată mai spațioasă, căpătînd mai tirziu numele de Arlington House.

Cît privește ducatul de Buckingham, el are origini care se pierd în negura vremurilor. Încă în 1097, Lordul Walter Giffard era prezentat de cronicarul Odericus Vitalis drept „Comes Buckinghamensis” (comitele Buckinghamului). Dar, în 1687, odată cu moartea lui George Villiers, duce de Buckingham, titlul nu a mai avut purtător.

N-au trecut decît cîțiva ani și, ca fost pre-tendent al prințesei Anna, fiica regelui Carol II, proprietar al fastuoasei vile, pe care a transformat-o în reședință sa de la hotarul, de pe atunci, dintre orașele Londra și Westminster — actualmente cartier al capitalei — a devenit John Sheffield. Odată ajunsă regină, Anna l-a înnobilit, în 1705, ca duce de Buckingham, nume pe care l-a luat și clădirea amintită. După moartea lui John Sheffield, soția sa, fiica naturală a regelui Iacob II, a dat o mare strălucire reședinței construite de soțul ei.

Peste puțin timp, cumpărată de George III (care a domnit între anii 1760 și 1820) și denumită „The Queen's House” (Casa reginei), Buckingham House devenea reședință regală. Considerînd insuficient de reprezentativ vechiul său sediu din St. James Palace, George IV pe tronul Angliei între 1820 și 1830) a hotărît să dea această menire Palatului Buckingham¹. Începînd de la jumătatea sec. XVIII, arhitecți englezi celebri au fost chemați să lărgască și să decoreze noul palat. Rînd pe rînd, John Nash, Edward Blore, Sir Aston Webb și alții au remodelat spațiul afectat palatului, adăugîndu-i noi încăperi și aripi, pînă la actuala formă de patrulator, reconstruită după sălbaticile bombardamente naziste. Într-un document din 23 aprilie 1945, Winston Churchill — atotputernicul prim-ministru al Regatului Unit, în timpul marii conflagrații — scria ministrului Muncii: „Am citit în ziarele de sîmbătă o știre potrivit căreia nu va fi acordată nici o prioritate, de nici un fel, reparațiilor Palatului Buckingham, iar regina și regele vor fi tratați exact ca orice persoană de rînd”.

De la Curtea reginei Victoria, care a avut o domnie lungă (1837-1901), s-a introdus obiceiul, rămas pînă azi, al recepțiilor date — de trei-patru ori în fiecare vară — în grădinile palatului, recepții la care participă 9 000-10 000 invitați. Dealtfel, parcul, grădinile și lacul, care mărginesc palatul pe laturile dinspre Nord-Vest și se întind pe 39 acri², sînt unele dintre mîndriile capitalei britanice. Oaspeții familiei regale pot admira acolo una

dintre cele mai îngrijite zone verzi din lume care păstrează aidoma și astăzi topografia alcătuită, în urmă cu un secol și jumătate, de grădinarul regelui George IV, William Aiton, un mare creator de peisaje, a cărui deviză era: „Niciodată să nu uiți sau să trădezi natura; nici să o împoponezi peste măsură, dar nici să o lași golașă”.

Din 1962, capela palatului a fost transformată în expoziție, denumită „Galeria reginei”, unde sînt etalate publicului numeroase lucruri din patrimoniul artistic al monarhiei.

Palatul Buckingham a fost de multe ori locul unor evenimente înscrise în istoria din ultimii 200 ani ai Marii Britanii. Aici primesc investi-tura, de peste un secol, primii miniștrii ai Marii Britanii. Aici, la 17 iulie 1917, George V (1910-1936) a promulgat „Proclamația de la Palatul Buckingham” — socotită un act fundamental în istoria monarhiei parlamentare britanice din sec. XX — prin care familia regală renunța la tot ce era german în privința gradelor, titlurilor, onorurilor, demnităților și numelor nobiliare³ și afirma solemn, o dată pentru totdeauna, că devine dinastia de Windsor. În fața palatului regal, s-au adunat — în semn de solidaritate națională — mulțimile de londonezi, atunci cînd Anglia a intrat în primul și în al doilea război mondial, ca și la marile sărbători ale victoriilor din 1918 și 1945.

Într-un interviu acordat, în 1973, lui Cristian Popișteanu, marele istoric britanic A. J. Toynbee spunea: „La sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, ca și la sfîrșitul celui dintîi, mă aflam la Londra. Am reușit să pătrund prin mulțimea adunată în fața Palatului Buckingham — devenise un fel de tradiție să faci o vizită regelui cînd se întîmpla un mare eveniment[...].

În octombrie 1919, eram extraordinar de fericiți. Simțeam că avusem o experiență teribilă care nu se va mai repeta[...]. Aceasta era un sentiment general. În 1945, atmosfera era complet alta. Mulțimea s-a adunat din nou în fața Palatului Buckingham [...]. Erau desigur foarte bucușori că lupta încetase, dar simțeau că acesta nu era sfîrșitul poveștii”.

Descriînd sentimentele maselor populare adunate în jurul Palatului Buckingham, la 9 mai 1945, pentru a sărbători victoria împotriva nazismului, pentru care poporul britanic suferise și dăduse atîtea jertfe, Winston Churchill spunea, adresîndu-se zecilor de mii de londonezi: „Este victoria voastră, este victoria cauzei libertății în fiecare țară. Fiecare, bărbat sau femeie, și-a făcut pe deplin datoria”.

¹ Odată cu urcarea pe tron a lui George I, în 1714, a început dinastia de Hanovra, care a durat pînă la moartea reginei Victoria, în 1901. Urmașul ei, Eduard VII, a inaugurat dinastia de Saxa-Coburg-Gotha, careia îi aparținea tatăl său, prințul consort Albert.

² Interesant este că, în limbaj curent, se vorbește pînă azi despre Curtea de la St. James.

³ Un acru = cca. 0,4 ha.

DOUĂ SIGILII ȘI SEMNIFICAȚIILE LOR

Dr. MARIA DOGARU

Sigiliile au, în unele cazuri, pe lângă utilitatea lor practică, și calitatea de a fi purtătoare ale unor mesaje pe care persoana sau comunitatea care le folosește dorește să le facă cunoscute contemporanilor și posterității sau de a exprima sensuri politice, legate de evenimente ale epocii. Cunoscuta pecete a lui Mihai Viteazul, însumind stemele reunite ale Moldovei, Țării Românești și Transilvaniei, constituie un sugestiv exemplu de acest fel.

Iată și două sigilii orășenești ale căror steme încrustate pe ele amintesc mari momente din viața poporului nostru: revoluția de la 1848 și unirea Principatelor.

Îndată după proclamarea revoluției de la 1848, locuitorii orașului Pitești au adoptat o nouă stemă pe care au reprezentat-o în emblema sigiliului localității. Ea avea în centru un personaj feminin în costum popular, simbolizând libertatea. Înăbușirea revoluției a făcut imposibilă menținerea acestei steme dar, ulterior, piteștenii au inclus în stema lor elemente ce aminteau de evenimentele de atunci. În deceniul opt al secolului trecut, pentru o scurtă

perioadă, în stema orașului se putea vedea și un însemn cu adresă directă la dezideratele luptătorilor pașoptiști: o balanță — simbol al justiției sociale — element întâlnit cu aceeași semnificație și în sigiliile Locotenenței domnești din 1848. Ulterior, în anii 1920-1921, pe antetul actelor emise de primărie și în sigiliile folosite de autoritățile administrative piteștene a reapărut „Zeița Libertății”, simbolizată tot de un personaj

feminin — diferit însă ca reprezentare de cel din 1848 — în costum popular, cu brațul drept ridicat, iar în cel stâng cu steagul tricolor desfășurat. Imaginea era completată de deviza „PATRIA ȘI DREPTUL MEU” adoptată de toate orașele românești. De remarcat că, din aceeași perioadă, s-au găsit și alte variante de steme, în care personajul ce semnifică libertatea ținea într-o mână steagul, iar în cealaltă o cunună din frunze de laur sau o torță. Cunună de laur sugera faptul că societatea prețuia devotamentul față de patrie, iar torța exprima rolul pe care-l are cultura în dezvoltarea conștiinței naționale. La aceste tipuri de steme devota era „PATRIA ȘI LIBERTATEA”.

În iunie 1928 s-a alcătuit o nouă stemă, avind, drept reprezentare, o acvilă neagră cu zborul în jos, ținând în ghiare un drapel tricolor cu flamura ondulată. Cum se știe, un asemenea drapel fusese adoptat oficial de guvernul revoluționar de la 1848; perpetuarea însemnului în sigiliul piteștean vădea, astfel, trănicia ideilor revoluționare în conștiința locuitorilor orașului.

Alături de Pitești, o altă urbe — Focșanii — s-a străduit să marcheze, prin intermediul sigiliilor, adâncile prefaceri pe care țara le cunoscuse la jumătatea veacului trecut.

Rolul pe care orașul l-a avut în desfășurarea evenimentelor legate de unirea Principatelor (aici și-au avut sediul, între 1859-1861 Comisia Centrală și Curtea Superioară de Justiție) și-a găsit expresia și în stema localității. Încă din 1859, imediat după înfăptuirea Unirii, dar înainte de consacrarea ei internațională, Focșanii din stînga Milcovului (Focșanii „moldoveni”) au realizat o nouă matrice sigilară care menținea în emblemă stema Moldovei,

dar includea noua denumire a țării: PRINCIPATELE UNITE.

În 1862, ca răspuns la dorința manifestată de locuitorii așezării de pe Milcov de a oglindi înfăptuirea Unirii printr-o singură emblemă, domnitorul Alexandru Ioan Cuza a sancționat un decret prin care se fixa stema orașului: două femei în costum popular, care își dădeau mîna. Una semnifică Moldova, cealaltă — Țara Românească. Imaginea era completată de deviza: „UNIREA FACE PUTEREA”. Introdusă în sigiliul și pe steagul gărzii orașenești, această stemă nu a fost folosită însă decît scurt timp.

Începînd din 1909, probabil, odată cu sărbătorirea semicentenarului unirii Principatelor, focșănenii au adoptat o nouă stemă care fusese propusă încă din 1867. Ea a reprezentat două personaje feminine, față în față, dîndu-și mîna. Fiecare ținea cîte un steag desfășurat, avînd gravate — cel din dreapta, pasărea heraldică, înfățișînd Țara Românească; cel din stînga capul de bour cu stea între coarne, reprezentînd Moldova. În planul doi se distingeau siluetele unor construcții ale orașului de pe Milcov; deasupra, o eșarfă ondulată cuprîndea deviza: „UNIREA FACE PUTEREA”. Imaginea, foarte expresivă, poate fi asemănată cu o cunoscută litografie de epocă — *Definitiva unire* — creație a pictorului D. Pappasoglu.

În anii următori, cu toate că între timp s-au introdus noi sigilii, autoritățile municipale au continuat să valideze un timp o serie de acte cu cel vechi. O dovadă că stema semnificînd Unirea devenise, pentru locuitorii orașului, un simbol drag, cu adînci semnificații, amintînd rolul deosebit al Focșanilor în înfăptuirea acestui act istoric.

PLANȘELE NOASTRE

① Schema de apărare a Marii Britanii împotriva atacurilor aviației naziste. [După lucrarea *Storia de la seconda guerra mondiale*, vol. I, Milano, 1967 (Anglia — șase ani de război, p. 24)]

② Imagini din capitala Imperiului otoman, mijlocul sec. XIX (Un prinț român la Istanbul p. 48)

③ Început de secol la Slănic-Prahova, despre care *Enciclopedia română* (Sibiu, 1904) spunea: „Mică stațiune balneară de apă cloruro-sodică, legată prin cale ferată cu Ploiești și cu București; se fac aici băi calde și reci cu apă sărată foarte concentrată dintr-o ocină părăsită”.

④ Spania, Portugalia și Olanda, cele mai mari puteri coloniale ale sec. XVII, au depus eforturi pentru a controla tîrgrurile de sclavi din Africa, dar s-au lovit de rezistența dîră a popoarelor de pe Continentul Negru. Două imagini nord-americane ale sclavagismului: „marfă proaspătă” la licitație (sus); cînd robul se răzvrătește (O luptătoare împotriva colonialismului, p. 58)

ALBUM ISTORIC ROMÂNESC

FĂURIREA STATULUI NAȚIONAL UNITAR— IDEALUL MULTISECULAR AL POPORULUI ROMÂN (III)

Dr. GHEORGHE ZAHARIA

Războiul crease împrejurări favorabile pentru realizarea integrală a aspirațiilor de unitate ale poporului român, ca rezultat al puternicelor zguduiri sociale ce s-au produs în ambele tabere beligerante.

Războiul ascuțise contradicțiile interne ale beligeranților, în mod deosebit în interiorul imperiilor multinaționale. Triumful Marii Revoluții Socialiste din Octombrie a dat popoarelor de la periferiile Rusiei posibilitatea să-și aleagă singure calea de urmat, așa cum preconizase din nou V.I. Lenin, în aprilie 1917: „...înfăptuirea imediată a libertății depline de despărțire de Rusia pentru toate națiunile și popoarele asuprite de țarism, înglobate cu forța sau ținute cu forța în granițele statului, adică anexate” (V.I. Lenin, **Opere complete**, vol. 31, p. 169).

Efervescența revoluționară din Rusia a constituit un stimulent pentru popoarele din Europa și Asia, care luptau pentru realizarea aspirațiilor lor de libertate națională și progres social. Paralel cu mișcarea națională revoluționar-democratică din teritoriul dintre Prut și Nistru, denumit de țariști Basarabia, și-au desfășurat activitatea și nucleele Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia, refăcute sau create în lunile martie-aprilie 1917. Dar — cum se afirmă în lucrări din R.S.S. Moldovenească — în ciuda ajutorului primit din partea autorităților sovietice centrale, raportul de forțe nu a fost favorabil Sovietului din Chișinău, care proclamase, la 1/14 ianuarie 1918, puterea Sovietică. Mișcarea național-revoluționară burghezo-democratică a românilor și-a constituit organe reprezentative liber alese, inclusiv pe plan central, cuprinzând proporțional toate stările sociale și toate naționalitățile (105 români, 15 ucraineni, 14 evrei, 7 ruși, cîte 2 germani, bulgari și găgăuzi, cîte un polonez, armean, grec). Acest organ central, susținut de o largă bază de masă formată de țărâtime și intelectualitate, a proclamat, în ianuarie 1918, Republica Moldovenească independentă, care prin votul mării majorități a reprezentanților aleși ai populației (din 125 pre-

zenți, 86, adică 68,80%, au votat pentru; 3, reprezentînd 2,40%, împotriva; 36, respectiv 28,80%, s-au abținut), s-a unit cu România, la 27 martie 1918.

„Prin semnarea, în martie 1918, a păcii dintre Rusia sovietică cu Puterile Centrale, România a rămas singură pe Frontul răsăritean. În aceste împrejurări ea a fost nevoită să semneze, la 7 mai 1918, un tratat de pace împovărat cu Puterile Centrale în scopul menținerii ființei statal-naționale a României. În urma operațiilor militare victorioase pe Frontul sudic ale Antantei, guvernul român a denunțat tratatul, care nici nu fusese ratificat. În noiembrie, armata română a reîntrat în luptă împotriva Puterilor Centrale, act solicitat și apoi salutat de Antantă, care și-a reînnoit angajamentele cu privire la aspirațiile naționale ale poporului român.

Noile victorii ale Antantei au impulsionat lupta de eliberare a popoarelor asuprite din Austro-Ungaria; sub lovitura marilor mișcări revoluționare de eliberare națională și pentru transformări sociale burghezo-democratice ale polonezilor, românilor, cehilor, slovacilor, slovenilor, sîrbilor, croaților, ungurilor, Imperiul austro-ungar s-a prăbușit; pe ruinele lui au luat naștere state naționale independente.

În acest context, la 28 noiembrie 1918, reprezentanții aleși ai populației din partea de Nord a Moldovei, Bucovina, au hotărît, la rîndul lor, unirea cu România. După trei zile, la 1 decembrie 1918, în prezența a peste 100 000 participanți, Marea Adunare de la Alba Iulia, alcătuită din 1 228 delegați aleși, printre care oameni politici și fruntași ai mișcării naționale, inclusiv 150 delegați ai social-democrației române din Transilvania, a hotărît unirea Transilvaniei cu Țara, consfințind prin votul ei unanim încheierea procesului de făurire a statului național român unitar, aproximativ în fruntariile vechii Dacii.

Se realizează astfel a doua aprecierea făcută de Fr. Engels cu treizeci de ani mai înainte, în scrisoarea adresată socialistului român Ion Nădejde, că atîta timp cît vor exista cele două mari puteri cîmpitoare,

Rusia țaristă și Austro-Ungaria, problema românilor ca și a celorlalte popoare asuprite, nu va putea fi rezolvată, că înfrîngerea uneia dintre aceste mari puteri și victoria celeilalte ar constitui, de asemenea, un permanent pericol pentru însăși ființa statului român. „Căderea țarismului, nimicirea acestui vis rău care apasă peste Europa întreagă, iată, după noi, cea dintîi condiție pentru dezvoltarea națiilor din mijlocul și din Răsăritul Europei“.

Referindu-se la actul just al desăvîrșirii unității statului național, Comitetul Executiv Provizoriu al Partidului Socialist și al Comisiei Generale Provizorii a Sindicatelor din România, arăta, în declarația adoptată, în februarie 1919: „Provinciile românești subjugate de alte națiuni nu puteau să rămîină în afara acestei prefaceri. Locuie în marea lor majoritate de o populațiune românească apăsată de secole de dominațiune străină, împiedicate astfel în dezvoltarea lor economică, politică și culturală, aceste provincii s-au emancipat de sub aceste dominațiuni, devenind libere. Prin dreptul de autodeterminare a națiunilor, principiu recunoscut de întregul socialism internațional, românii din teritoriile subjugate și-au manifestat, prin hotărîrile adunărilor lor naționale, voința de a se uni cu România pe baza rezoluțiunilor votate. Ca socialiști români internaționaliști, salutăm cu bucurie dezrobirea națională a poporului român din provinciile subjugate pînă acum și respectăm legămîntele de unire hotărîte. România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mine“.

Caracterul plebiscitar al hotărîrilor de unire, identitatea de conținut a programelor mișcărilor național-revoluționare ale românilor, componența forțelor sociale participante la această luptă au ilustrat și au dovedit unitatea de aspirații, comunitatea idealului lor. Voința atît de clar exprimată de poporul român, jertfele grele date pe cîmpul de luptă au impus marilor puteri ale Antantei recunoașterea, în tratatele de pace încheiate la Paris, în 1919 și 1920, a actului împlinit de mase. Națiunea română, care își hotărîse singură destinul prin actele sale energice, pusese și în 1918, ca și în 1859, puterile europene în fața faptului împlinit.

Evocînd șirul strădănilor politice și militare ale poporului român pe parcursul a două milenii, sub conducerea unor înțelepți și viteji șefi de state și comandanți de oști, pentru refacerea unității statale și independență, secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta: „Ceea ce n-au putut realiza domnitorii la timpul respectiv au continuat alții: la '48, în '59, în '77, în '918 și prin voința unanimă a poporului s-a înfăptuit unitatea statului nostru național. Nu a fost rezultatul nici unui tratat de pace, nu a fost voința unei puteri din afară; unirea a fost rezultatul voinței poporului român, dornic de libertate și independență“.

Tratatele de pace n-au făcut decît să confere recunoașterea pe plan internațional a istoricelor hotărîri ale poporului român, care săvîrșise atunci cel mai important act național din istoria sa.

Încheierea procesului de formare a statului național român unitar a marcat un eveniment epocal în istoria patriei care intra într-o etapă nouă a dezvoltării sale istorice. În interiorul frontierelor sale se găseau — la sfîrșitul anului 1922 — 16,5 milioane locuitori, în covîrșitoare majoritate (74%) români, restul fiind naționalități conlocuitoare.

România întregită se confrunta cu o seamă de probleme importante de care depindea dezvoltarea sa ulterioară; pe plan intern, era refacerea economiei și asigurarea premiselor pentru creșterea forțelor de producție, înfăptuirea unor reforme sociale și politice cu caracter burghez-democratic.

Procese care au urmat au produs schimbări în structura societății și în raportul forțelor sociale; clasa muncitoare, clasa cea mai avansată a societății, s-a afirmat cu tot mai multă vigoare în contextul radicalizării generale a maselor largi populare. Un moment de mare importanță în istoria dezvoltării mișcării muncitorești l-a constituit unificarea pe planul întregii țări a partidului clasei muncitoare, la marele Congres din mai 1921, cînd și-a luat denumirea de Partidul Comunist din România.

Burghezia și-a consolidat pozițiile în stat, deși interese de grup au generat numeroase deplasări și regroupări în rîndul partidelor ei politice. De remarcant este faptul că în viața politică a țării s-a impus pe primul plan Partidul Național Liberal, secondat fiind de Partidul Național Țărănesc, alcătuit din fuziunea în 1921, a Partidului Țărănesc din vechiul regat cu Partidul Țărănesc din Basarabia, și în octombrie 1926, cu Partidul Național Român din Transilvania.

Ca urmare a drepturilor politice recunoscute naționalităților conlocuitoare, în arena politică a țării s-au manifestat și partide ale acestora, cum au fost Partidul Maghiar, Partidul German, Partidul Evreesc ș.a., reprezentînd cu precădere interesele burgheziei din rîndul acestor naționalități.

În ultima decadă a lunii martie 1923 a fost adoptată o nouă Constituție, cu caracter burghez-democratic, Constituție, cerută tocmai de schimbările economice, sociale și politice intervenite în România și care nu putea să nu țină seama — desigur în tiparele societății capitaliste — de marile presiuni exercitate, în special în deceniile sec. XX și după război, în viața țării, prin lupta maselor populare pentru dreptate și libertate. Noua Constituție proclama caracterul unitar al statului român independent și suveran, egalitatea tuturor cetățenilor țării în fața legii, indiferent de originea etnică, de limba maternă, de religie sau starea socială cărora aparțineau, votul universal, egal, direct și secret, libertatea organizării, libertatea cuvîntului în întruniri și în presă ș.a.

În domeniul politicii externe, locul central l-a ocupat chestiunea consolidării statului postbelic, prin asigurarea integrității te-

ritoriale, a independenței și suveranității naționale. Aceasta devenise o problemă cardinală datorită faptului că imediat după primul război mondial, forțele cele mai reacționare ale burgheziei din diverse țări au întreprins acțiuni de reprimare a valului de lupte al clasei muncitoare, au recurs la instaurarea unor regimuri de mână forte sau fasciste, la promovarea unei politici revanșarde, de revizuirii teritoriale. Astfel, după represiunile din Germania și Ungaria, în aceasta din urmă se instaurează regimul horthyist de tip fascist (1920); în 1922, la conducerea Italiei se instalează regimul fascist de sub șefia lui Benito Mussolini; în Bulgaria un regim monarho-fascist (1923); o dictatură de tip fascist este promovată în Portugalia, iar în Polonia, una militară (1926).

În soluționarea problemelor fundamentale ale României, care interesau toate clasele și păturile sociale, s-au manifestat două concepții fundamentale: a burgheziei și a partidelor ce o reprezentau; pe de altă parte, concepția clasei muncitoare, a mișcării revoluționare, precum și a altor grupări sociale și forțe politice de stînga, democratice, cu vederi progresiste.

Puterea de stat, indiferent de partidele aflate la guvern, a evoluat în cadrul democrației parlamentare burgheze; ea s-a caracterizat însă prin limitarea treptată a dreptului maseilor muncitorești-tărănești de a se folosi de libertățile civice constituționale. Aceasta a accentuat contradicțiile interne și în mod deosebit contradicția dintre proletariat și burghezie.

Forțele progresiste, în frunte cu partidul comunist, reclamau rezolvarea marilor probleme social-economice și politice în spiritul unei largi democrații, cu sprijinul și în interesul întregului popor. Luînd atitudine hotărât împotriva unor cercuri șovine, care urmăreau limitarea drepturilor naționalităților conlocuitoare, ele au militat pentru asigurarea egalității depline în drepturi, indiferent de naționalitate, pentru toți cetățenii țării. Pe plan extern, Partidul Comunist Român a luptat pentru pace între popoare, bazată pe principiul echității și respectului reciproc. La Congresul din mai 1921, s-a exprimat hotărîrea „de a duce lupta necurmată, alături de partidele comuniste din lumea întreagă, pentru dezrobirea proletariatului”, de a lupta împotriva războaielor duse de statele imperialiste și revizioniste în „scopuri de pradă, de jaf și subjugare”.

Pe un asemenea suport politic intern și în cadrul general al relațiilor internaționale interbelice, marea majoritate a burgheziei românești și a partidelor sale politice s-a orientat pe plan extern spre înțelegeri care să asigure condiții de pace și securitate statului român prin conservarea statu-quoului teritorial postbelic, înțelegeri garantate din punct de vedere politic și moral de Franța și Marea Britanie. Excepție de la aceste orientări dominante făceau acele grupări restrînse, reprezentate de formații politice de extremă dreaptă, cum erau Liga apărării național-cres-tine, Legiunea Arhanghelul Mihail (devenită

mai tirziu Garda de fier), care se orientau spre statele fasciste.

Împărțind punctul de vedere că statele mijlocii și mici pot aduce o contribuție importantă la opera de pace și securitate, diplomația română s-a angajat în această acțiune, înțelegînd să colaboreze cu toate statele, indiferent de mărimea lor, pe baza deplinei egalități și cu respectarea reciprocă a integrității teritoriale și a suveranității naționale. Faptul că, imediat după încheierea tratatelor de pace, unele cercuri guvernante ale marilor puteri — în primul rînd din Anglia și Franța — s-au arătat dispuse, ca în schimbul unor avantaje economice consimțite de unele state interesate în revizuirea frontierelor postbelice, să admită modificări ale statu-quoului teritorial în dauna statelor care își realizaseră dezideratele naționale legitime (Cehoslovacia, România, Iugoslavia) a impus diplomației românești — ca și în trecut — să țină seama de realități și să nu se lase antrenată în aventuri care i-ar fi adus prejudicii în relațiile cu vecinii. Astfel, în pofida concepțiilor și limitelor de clasă ale cucerilor dominante, România a respins propunerile marilor puteri imperialiste occidentale de a sprijini agresiunea reacțiunii poloneze contra Rusiei sovietice și a răspuns pozitiv la propunerile acestora din urmă de a limpezi rapoartele româno-sovietice pe calea tratativelor. În același scop, al menținerii statu-quoului teritorial postbelic, România a aderat la Pactul Societății Națiunilor (28 iunie 1919). În cadrul prevederilor acestui pact, România a încheiat un tratat cu Polonia (3 martie 1921, reînnoit în 1926 și în 1931); cu Cehoslovacia (23 aprilie 1921) și cu Iugoslavia (7 iunie 1921), care au pus bazele organizației defensive regionale Mica Înțelegeri; cu Franța (10 iunie 1926) și Italia (16 septembrie 1926); în 1928 a semnat un tratat cu Grecia (12 martie) și a aderat la pactul Briand Kellog (4 septembrie) împreună cu Protocolul de la Moscova (9 februarie 1929) pentru punerea imediată în aplicare a pactului de către U.R.S.S. și unele state vecine cu ea. Ultimele două documente de drept internațional au fost permise cu vie satisfacție de partidele și personalitățile politice democratice, de opinia publică din România, care le-au apreciat ca evenimente de importanță mondială „în lupta dusă pentru stabilirea păcii între popoarele civilizate”, menite a „excluda războiul în rezolvarea diferendelor”. Cu prilejul ratificării, în februarie 1929, a Protocolului de la Moscova, ministrul de Externe G. G. Mironescu declara că „România este gata să sprijine oricînd, din toată convingerea și cu toate puterile, acțiunile internaționale care au drept scop să întărească în lume siguranța statelor și pacea între popoare”. În anii 1931 și 1932, diplomația română a dus tratative cu reprezentanții diplomației sovietice pentru încheierea unui pact de neagresiune româno-sovietic, acțiune eșuată, datorită condiției puse de partea sovietică de a include în textul

pactului o clauză care să constate existența unor diferențe teritoriale între cele două state negociatoare.

Pentru securitate colectivă

Eforturile diplomației românești în perioada primilor zece ani după război au reușit să realizeze câteva instrumente politice de garantare a securității României într-un cadru colectiv mai mult sau mai puțin larg. Aceste rezultate n-au fost totuși pe măsura eforturilor depuse, datorită numeroaselor contradicții internaționale (multe dintre ele vizând România ca obiect al disputelor imperialiste și revizioniste), frământărilor sociale interne, toate amplificate în anii crizei economice mondiale din 1929-1933.

În timp ce Marea Britanie și Franța, rivale în problema hegemoniei asupra Europei, purtau discuții sterile în privința raportului dintre securitate și dezarmare, în octombrie 1931, Japonia a atacat China, aprinzând primul focar în lume de război în Extremul Orient. Un alt focar se profila în centrul Europei, prin instaurarea la putere — la 30 ianuarie 1933 — a hitlerismului în Germania. În acest timp, marile puteri occidentale, care își asumaseră rolul de principale garante ale păcii, dădeau lumii, prin certurile lor continue, „spectacolul unui faliment politic”.

Independența și libertatea popoarelor erau amenințate de un mare pericol. Erau vizate în primul rând țările din Centrul, Estul și Sud-Estul Europei. Victoria nazismului în Germania avea să imprime curând un nou curs vieții politice internaționale, cu consecințe dintre cele mai grave pentru poporul german însuși, pentru pacea lumii și civilizației ei. Desăvârșirea evenimentelor impunea tuturor partidelor, grupărilor și personalităților patriotice lupta împotriva ofensivei monopolurilor străine, îndeosebi împotriva imperialismului nazist și a agresiunii sale interne. Garda de fier, pentru salvagardarea libertății și independenței țării. Poziția fată de această problemă a dominat viața politică românească, determinând importante deplasări și regroupări ale forțelor social-politice din țară, o activă participare la viața politică internațională, la acțiuni menite să asigure statu-quo-ul postbelic, pacea și securitatea colectivă în Europa, România fiind chiar inițiatorul unor asemenea acțiuni.

Continuând legăturile tradiționale cu Franța și Anglia, cercurile guvernante române n-au subscris la toate acțiunile politice și diplomatice ale acestor puteri; ele s-au ridicat nu o dată împotriva concesiilor pe care unele guverne ale puterilor apusene, le-au făcut statelor fasciste și revizioniste. Împotriva acțiunilor grupărilor prohitleriste, diplomația românească a căutat să consolideze legăturile cu Franța și cu vecinii României, văzând în colaborarea statelor din Sud-Estul Europei unul din mijloacele stăvilirii expansiunii Reichului; ea a militat pentru întărirea pactelor regionale — Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică — în vederea consolidării păcii în Centrul, Estul și Sud-Estul Europei, în Bazinul Dunării și al Mării Negre.

Diplomația română a ajuns la concluzia că politica de securitate colectivă în Europa putea să obțină consistență și o bază solidă pentru garantarea statu-quo-ului teritorial printr-o politică de înțelegere cu U.R.S.S. În acest sens, ea a susținut definirea agresiunii, propusă de U.R.S.S., completată — la inițiativa României — cu definirea teritoriului statelor, fiind unul dintre primii semnatori ai convenției încheiate la Londra, în 1933. Potrivit acestei convenții, nici o considerație de ordin politic, economic sau militar nu îndreptățește vreun stat să încalce cu forța armată teritoriul altui stat și „asigură tuturor popoarelor inviolabilitatea teritoriului țărilor lor”, adică a teritoriului „asupra căruia un stat exercită în fapt autoritatea sa”.

În iunie 1934, România a sprijinit cu toată convingerea intrarea U.R.S.S. în Societatea Națiunilor, numărându-se printre statele semnatare ale invitației adresată statului sovietic. Guvernul sovietic angajându-se cu acel prilej „să respecte toate obligațiile internaționale și toate hotărârile având un caracter obligatoriu pentru membri, conform articolului 1 al Pactului Societății Națiunilor”. În același an și aceeași lună, între cele două state s-au stabilit relații diplomatice, al căror început a fost marcat de un acord ce cuprindea angajamente solemne de garanție reciprocă a respectării suveranității și independenței naționale.

În aceeași sferă de preocupări pentru pacea generală și asigurarea statu-quo-ului teritorial, România și celelalte state din Mica Înțelegere au aderat, în decembrie 1934, la *Pactul de neagresiune și conciliațiune* de la Rio de Janeiro, cunoscut și sub denumirea de *Pactul Saavedra Lamas*, după numele inițiatorului lui, ministrul de Externe al Argentinei.

Înțelegând pericolul potențial pe care îl reprezenta Germania hitleristă pentru România și că de la Anglia nu se putea aștepta la un ajutor urgent și eficient, guvernul român a hotărât, în iulie 1935, să împuternicească pe ministrul de Externe, Nicolae Titulescu, pentru a întreprinde demersurile necesare în scopul încheierii unui pact de asistență mutuală cu Uniunea Sovietică. Fervent susținător al politicii de securitate, bazată pe alianțe multilaterale, N. Titulescu acorda o mare importanță încheierii acestui tratat: „Am fost, sînt și voi rămîne mereu în favoarea unui pact de asistență mutuală cu U.R.S.S. — spunea el — atîta timp cît această țară va duce o politică de pace și prietenie între națiuni pe care a practicat-o în cursul anilor din urmă. Un asemenea tratat este necesar României, fie că Germania pornește război împotriva U.R.S.S., fie că ajunge să se înțeleagă cu această țară. Mai mult, tratatul și pactul de asistență mutuală româno-rus trebuie încheiate în momentul propice pentru România; altfel, apropierea ruso-germană se va face fără noi, deci contra noastră, cum am mai spus. Apropierea ruso-germană trebuie să ne găsească deci, ca aliați ai U.R.S.S.”.

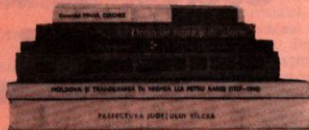
N. Titulescu era convins că, avînd un asemenea pact, România își asigura un aliat puternic, în măsură să-i acorde ajutor efectiv în cazul unei agresiuni din partea statelor fasciste; el credea că, intervenind o înțelegere între U.R.S.S. și Germania, România s-ar fi putut găsi la adăpost de exigențele revizurilor teritoriale.

Încordarea situației internaționale, începînd din 1936, a dus la destrămarea alianțelor politice și militare, la dislocarea statelor Micii Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice din sistemul de alianțe pe care și-l creaseră, avînd să devină, în timp scurt, victime ale agresorilor, revanșarzilor și revizionistilor statu-quo-ului teritorial postbelic.

În contextul de încordare internațională s-au produs dispute vii în rîndul forțelor politice din România, în legătură cu metodele de urmat. Unite de cunoștința pericolelor grave la adresa integrității, suveranității și independenței țării, numeroase cercuri progresiste și democratice se pronunțau în favoarea unei politici de prietenie și colaborare cu Uniunea Sovietică, Franța, Marea Britanie, statele Micii Înțelegeri și ale Înțelegerii Balcanice împotriva grupurilor care se orientau spre puterile Axei fasciste. Marea majoritate a cercurilor politice burghize, ostile celui de-al III-lea Reich, temîndu-se de o apropiere de U.R.S.S., au legat politica externă și militară a României de Franța și Anglia. Deși angajamentele acestora, asumate prin acte de drept internațional, nu ofereau nimic mai mult decît o garanție morală, cerurile guvernante românești le-au acordat totuși o încredere nejustificată și exagerată, ele fiind lipsite de voință și mijloacele practice pentru contracararea oricăror primejdii la adresa securității țării, a statu-quo-ului teritorial al celorlalte state mici și mijlocii aliate. Aceasta a constituit principala carență a politicii externe și militare a guvernelor românești din anii interbelici, care avea să ducă la izolarea României pe plan internațional și la dezmembrarea ei în 1940. Ele erau, de fapt, consecința păcii precare, prin nimic consolidată și perfecționată îndeosebi de marile puteri, preocupate exclusiv de interese proprii ce au evoluat în cadrul unor acute și multilaterale contradicții, care au constituit, în fond, originile celui de-al doilea război mondial.

Evenimentele dramatice din anii următori, marcate de dezmembrarea țării, în vara anului 1940, și împingerea ei în brațele Germaniei naziste, au fost consecința logică a evoluției raportului de forțe pe arena internațională, care influențase în mod hotărîtor situația politică internă. Schimbările intervenite pe parcursul celui de-al doilea război mondial aveau să restabilească unitatea de acțiune a forțelor politice nefasciste și antihitleriste, a întregului popor. Insurecția română din august 1944, organizată pe această bază și a cărei forță principală, inițiatoră și conducătoare, a fost Partidul Comunist Român, a deschis, odată cu eliberarea de sub dominația imperialismului nazist, calea consolidării unității poporului român, a independenței și suveranității României.

carti sosite la redactie

● Mihail Kogălniceanu — OPERE VOL. IV, partea a IV-a (text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de Georgeta Penelea).

Editura Academiei, București, 1978, 664 pp., 49 lei: activitatea parlamentară a marelui istoric și diplomat român în perioada 1874-1878.

● PETRU RAREȘ (redactor coordonator Leon Șimanschi).

Editura Academiei, București, 1978, 336 pp., 24,50 lei: domnia voievodului moldovean și epoca lui, evocate la 450 ani de la suirea sa pe tron.

● N. Grigoraș — ȚARA ROMÂNEASCĂ A MOLDOVEI PÎNĂ LA ȘTEFAN CEL MARE (1359-1457).

Editura Junimea, Iași 1978, 208 pp., 6,75 lei: un secol din istoria politică a acestei străvechi țări românești.

● Dumitru Almas — DRUM DE LUPTĂ ȘI DE GLORIE.

Editura Politică, București, 1978, 248 pp., 7 lei: pagini închinete luptei pentru independență a poporului român.

● Petre I. Roman, Ioan Nemeti — CULTURA BADEN ÎN ROMÂNIA.

Editura Academiei, București, 1978, 160 pp., 18 lei: perioada de trecere de la neolitic la epoca bronzului (2500-2200 î.e.n.).

● RĂSCOALA SECUIILOR DIN 1595-1596 — (sub redacția: Benkő Samu, Demény Lajos, redactor responsabil, Vekov Karoly).

Editura Academiei, București, 1978, 336 pp., 19 lei: puternică ridicare la luptă a secuimii împotriva nobilimii maghiare.

● STUDII ȘI MATERIALE DE ISTORIE CONTEMPORANĂ (autori: Vasile Liveanu, Ilie Puia, Mihail Rusenescu, Venera Teodorescu, Aron Petric, George I. Ioniță).

Editura Academiei, București, 1978, 184 pp., 10,50 lei: cel de-al treilea volum al culegerii, consacrat procesului revoluționar din țara noastră (1944-1965).

● Colonel dr. Vasile I. Mocanu — GENERALUL MIHAIL CERCHEZ.

Editura Militară, București, 1978, 176 pp., 5,50 lei: biografia unui erou al războiului pentru independență.

● Oliver Lustig — ATUNCI, ACOLO... LA AUSCHWITZ.

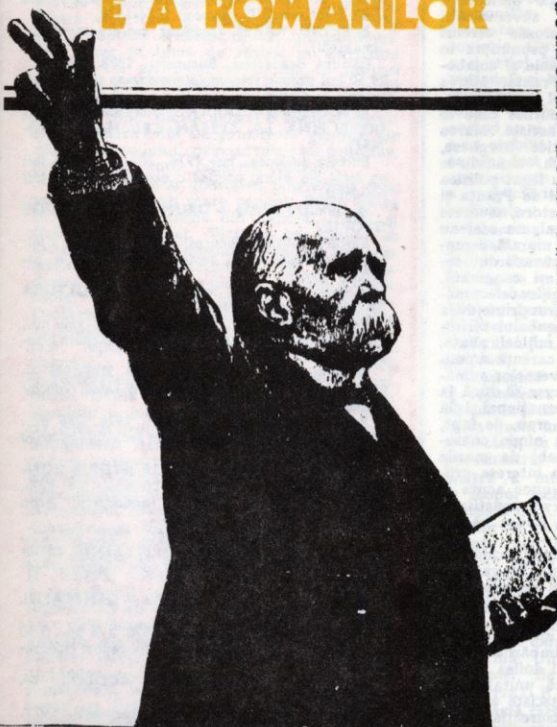
Editura Cartea Românească, București, 1977, 360 pp., 9 lei: amintirile unui supraviețuitor din lagărele naziste de exterminare.

● Corneliu Tamaș, Petre Bordașu, Sergiu Purice — PREFECTURA JUDEȚULUI VILCEA, VOL. I.

București, 1977, 480 pp., Inventarul Arhivei Ocristimurii județului Vilcea, din perioada 1830-1864.

Georges Clemenceau despre Transilvania în 1894

„TOATĂ DREPTATEA E A ROMÂNILOR”

În ziua de 14/26 mai 1894, revista transilvăneană *Tribuna*¹ a publicat, în traducere, un articol al lui Georges Clemenceau, pe marginea procesului intentat de autoritățile maghiare „memorandiștilor”.

Ziarist, avocat și om politic, Clemenceau (1841-1929) avea să dobindească, peste câțiva ani, o celebritate mondială prin îndrăzneala și inteligența cu care a demascat odioasa conspirație care duse la judecarea și condamnarea căpitanului Dreyfuss.

Deputat, senator, ministru și președinte al Consiliului de Miniștri francez în 1906-1909 și 1917-1920, Clemenceau a condus cu o remarcabilă energie și pricepere efortul de război al Franței, merit recunoscut de cercuri largi ale opiniei publice, care l-au supranumit întâi „Tigru”², apoi „Părintele Victoriei”.

Reproducem textul³ apărut în *Tribuna*, în urmă cu peste opt decenii, respectând lexicul, grafia și punctuația revistei transilvănene. Precizăm că, pe vremea când a fost scris articolul, termenul rasă desemna națiunile și naționalitățile. În paranteze drepte figurează atât explicațiile date de noi anumitor formulări cât și punctele de suspensie, pentru a indica omiterea citorva mici pasaje, care repetă anumite idei deja exprimate în revista noastră.

Sub acest titlu [Luptă de rase], dl. Clemenceau publică, sub semnătura sa, în [ziarul] *La Justice*, din Paris, în numărul său de la 12 mai st. [il] n[ou], ca articol de fond, următoarele cu privire la monstruosul proces ce se judecă la Cluj, proces în care conducătorii Românilor de peste munți sunt acuzați de înaltă trădare:

În acest moment se judecă la Cluj, capitala Transilvaniei, un proces de înaltă trădare, care interesează foarte mult atât pe supușii împăratului Francisc Iosif, cât și pe oamenii care doresc o mai bună distribuție a justiției între popoare.

Toată lumea știe că Austria, în calitatea ei geografică, e prada [luptei] naționalităților. Preutindenea nu se văd decît

¹ *Tribuna* — an. XI, nr. 100, simbătă, 14/26 mai 1894.

conflikte și bătăi. Judece oricine contrarietatea ce simte un Monarch, ai cărui supuși vorbesc șaptesprezece limbi! Dacă îți arunci ochii pe o hartă întocmită astfel ca răseler care ocupă monarchia habsburgică să li se atribuie fiecarei partea ce i se cuvine, încurcătura se îndoiește față cu nenumăratele rase răspindite ca din întâmplare. Ungaria, pentru a nu cita decât pe dina, e semănată de grupuri germane: se găsește chiar ramuri destul de însemnate de Cehi. Nimenea n-a propus vreodată, după cit se știe, de a constitui aceste rase în stare de guverne separate.

Lucrurile se petrec cu totul altfel cu Românii din Ungaria și Transilvania, cari în număr de 3 milioane și jumătate luptă deja de mult ca să dobândească autonomia relativă ce netăgăduit li se cuvine. Istoria lor e din cele mai interesante.

La 15 Maiu 1848 Românii din Ungaria, Transilvania și Banat, întruniți într-o mare adunare, în număr de mai bine de 40 000, adoptară în unanimitate o rezoluție, revendicând „o administrație națională autonomă, atât din punct de vedere politic, cât și din cel ecleziastic” [...]

Maghiarii nu secundară deloc revendicările atât de legitime ale raselor vecine. Ei cereau încorporarea Transilvaniei la statul ungar și căutau să impună Românilor opresiunea ce o îndurau ei, cu atita nerăbdare (nemulțumire), din partea Austriacilor. Ei proclamară de tronarea Casei de Austria, și, departe de a face solidară cauza lor cu aceea a celorlalte naționalități, cerură, printr-o proclamație a ministrului Bathányi: „Supremația elementului maghiar astfel după cum l-a cucerit Ungaria de aproape o mie de ani, cu armele în mână”. Aceasta însemna a proclama suveranitatea forței contra căreia ei se revoltaseră pînă atunci [...]

Revoluțiunea ungurească învinsă, Francisc Iosif trebui să consacre autonomia Transilvaniei.

După 1866 însă pactul consacrand dualismul austro-ungar încorpora Transilvania la Ungaria și punea sub hegemonia ungurească naționalitățile nemaghiare.

Românii, adunați din nou la Blaj, protestează contra acestui pact, încheiat fără voia lor. Cu toate acestea, noul regim începu să satisfacă o parte din sentimentul național al populației române.

Trei legi fundamentale garantau:

1. Autonomia bisericii române.

2. Învățămîntul național în limba română.

3. Recunoașterea limbii române ca limbă oficială, ca și cea maghiară.

Și toate aceste prerogative astăzi sunt desființate. Numai școalele maghiare sunt întreținute cu cheltuiala statului. Școalele românești sunt susținute cu fonduri provenite din subscripțiuni private, iar învățămîntul trebuie să se facă în limba maghiară. În fine, pretutindeni justiția se dă în limba maghiară. După cum se vede, legile sunt violate cu sfruntare.

Călcările de legi însă nu se opresc aici. Prin dispozițiuni arbitrare, introduse în legea electorală, Românii au ajuns să fie privați de orice drept politic. Censul electoral e de zece ori mai ridicat pentru Românii din Transilvania decât ca în restul Ungariei. Circumscripțiile electorale au fost astfel întocmite, încît adeseori sâteanul român e nevoit să facă o cale de o zi ca să-și exercite dreptul lui de cetățean. Din 417 deputați, cîți compun Camera [din Budapesta], Românii, dacă s-ar stabili proporția populațiunii, ar avea drept la 75 scaune; ei însă n-au nici unul. Libertatea presei e absolut iluzorie. Într-un singur an s-au întentat „Tribune”, ziar român ce apare la Sibiu, nu mai puțin de 19 procese de presă. Trei din redactorii acestei foi au fost condamnați la un total de opt ani închisoare. După cum se vede, tabloul e cit se poate de sumbru.

În 1892, Românii din Transilvania se întruniră în Conferință națională și aleseră 25 dintre ei, ca să redigeze [redac-teze] un Memorand, care să conțină dorințele lor. Memorandul fu tradus și publicat în mai multe limbi. Delegațiunea însărcinată să-l prezinte împăratului văzu închizîndu-i-se ușile palatului, sub presiunea ministerului [guver-

nului] maghiar. Cei 25 delegați, autorii Memorandului, sunt astăzi trași [obligați să compare] dinaintea unui juriu [tribunal] maghiar pentru crimă de înaltă trădare. Se susține că unele expresii din Memorand implică ideea preconcepțută de separare. Pot fi condamnați d. I. Rațiu și amicii lui. Opiniunea europeană i-a achitat de mai înainte.

Ce folos poate aștepta statul unguresc de la o asemenea cinică persecuție? Ce sentimente vor aduce cu sine cei 15 000 săteni, veniți la Cluj, din toate unghiurile țării să aclame pe acuzați? Cum ti vor putea împiedica de a-și îndrepta privirile spre București? [...] Ascultați și luați în băgare de seamă ceea ce zic românii [...]: „Am rezistat șaptesprezece secole. Cu toate că hoardele barbare de Goți, de Gepizi, de Avari, de Huni, de Tătari, de Turci și de alți barbari au cîtotipit țara noastră cu foc și sabie în mînă, trecînd [poporul român] prin cele mai crude încercări, am știut să păstrăm dulcea și sonoră limbă a strămoșilor noștri. Și astăzi, cu toate nenorocirile durerosului nostru trecut, cînd așteptăm să vedem răsărind soarele libertății, astăzi nobila și liberala națiune maghiară caută să ne încătușeze nouă lanțuri [noi], încercînd iarăși să ne exterminare ca națiune”.

Acestei directe acuzațiuni nu i se poate da decât un singur răspuns, bazat pe fapte netăgăduite. Maghiarii, sprijiniți pe libertatea lor, sînt datori să recunoască celorlalte naționalități același drept de viață, pe care l-au revendicat pentru ei cu atita energie, apărîndu-l cu toată bărbăția contra Austriei.

Toată dreptatea e de partea românilor. Lucrul s-ar părea nefîmsemnat. Maghiarii l-au dat însă niște proporții prea mari. Propria lor istorie să le servească de învățămînt.

Independența națiunii maghiare va fi mai bine garantată prin liniștea și libertatea raselor vecine decât prin apăsarea violentă, a cărei consecință inevitabilă este răzbelul, totdeauna asardos [primejdios]. În interesul chiar al Ungariei trebuie acordată libertatea Românilor din Transilvania.

Vrem să ne unim cu țara!

Împăratul Franz Iosif în luptă cu regele Franz Iosif

MARIAN ȘTEFAN

„Noi n-am ținut seamă că și la alte popoare din Ungaria s-a dezvoltat cu deosebită putere ideea națională. Noi am crezut că nu e decât un zgomet artificial, ceea ce de fapt, era tunetul cerului“.

(Szemere Bertalan, prim-ministru al guvernului revoluționar maghiar din 1848-1849)

„Pe noi ne-a răsculat nerecunoașterea naționalității politice“ au declarat fruntașii revoluției transilvănene din 1848. „Noi stătem oamenii libertății. Pentru asta ne-am revoltat, pentru asta ne-am vărsat și sîntem hotărîți a ne vărsa sîngele pînă la ultimul român“. Aceste cuvinte au fost rostite de Avram Iancu, personalitate a cărei viață s-a identificat întru totul cu însăși istoria românilor de peste munți, și a cărei tragedie a reprezentat un dureros simbol al amarei dezamăgiri suferite de ei după înăbușirea revoluției.

Într-o epocă în care popoarele asuprite, fărîmîte de granițele arbitrar trasate de interesele unor mari imperii cotoptitoare, se ridicau la luptă pentru libertate și unitate națională, într-o epocă pe care istoria a înregistrat-o în analele sale sub numele de „era națiunilor“, dorința, mai mult decît îndreptățită, a românilor de a li se recunoaște entitatea națională a fost însoțită permanent de năzuința spre unitate cu toți cei de același neam. Multimile adunate la Blaj au strigat „Vrem să ne unim cu țara!“, dorință care și-a găsit locul convenit în fața poporului și în slova cîntărilor lui săi.

În februarie 1849, o deputație condusă de Andrei Șaguna a înmînat un memoriu împăratului în care se revendicau autonomia, introducerea limbii române în administrația de stat, numirea de funcționari români proporțional cu numărul lor. Dar era prezentă încă o idee — cea a unirii: deocamdată, unirea tuturor românilor din cadrul imperiului într-o provincie de sine stătătoare. Cererea românilor se corobora cu planurile fruntașilor celorlalte naționalități asuprite (cehi, slovaci, sîrbi, croați) de a transforma imperiul într-o federație de „state“, alcătuite pe criterii naționale, unite sub sceptrul Habsburgilor.

Împăratul a părut a fi binevoitor față de cererile românilor, dar Constituția pe care a semnat-o la 4 martie 1849 nu satisfacea decît o mică parte din dorințele lor. Se recunoștea existența mai multor provincii, printre care și Principatul Transilvaniei. Dar românii continuau să rămînă despărțiți prin granițe arbitrare în mai multe provincii: Principatul Transilvaniei, Crișana și Maramureșul (încorporate la Ungaria), Voivodina sîrbească și Banatul (care formau o singură provincie) și Ducatul Bucovinei. În fruntea provinciilor, care primeau o autonomie limitată, au fost numiți locuitorii imperiali; problemele de politică externă, finanțe, armată, poliție, comerț, comunicații, culte și învățămînt superior țineau de competența guvernului imperial din Viena.

Primind sprijin militar din partea țarului Nicolae I, împăratul a înăbușit revoluția, a revocat toate concesiile făcute sub presiunea evenimentelor și a reintrodus regimul de guvernare absolutistă. Transilvania a devenit provincie direct dependentă de guvernul din Viena, în fruntea ei fiind numit un guvernator; conform noii organizări administrative, s-au creat districte militare, avînd în frunte cîte un comandant, iar germana a devenit limbă oficială.

Politica de centralizare excesivă a strînit însă numeroase nemulțumiri. Lupta naționalităților asuprite pentru drepturi și libertăți, pentru participare echitabilă la viața social-economică și politică a creat o stare de nesiguranță generală în imperiu. Criza economică europeană din 1857 a afectat grav și Imperiul habsburgic. Regimul absolutist, cu toate măsurile polițienești pe care le înăsprirea în ultimii ani, nu mai putea anihila tendințele centrifugale ale diferitelor provincii. Românii și italienii de sub stăpînirea Coroanei erau tot

mai puternic atrași de eforturile conaționaliilor lor din afara granițelor imperiului vizînd realizarea unității național-statale. Unirea Principatelor române a fost un puternic suport moral pentru românii din monarhia austriacă. Autoritățile vieneze priveau cu îngrijorare manifestările de simpatie ale transilvănenilor față de Alexandru Ioan Cuza și au dat dispoziții pentru reprimarea lor. Zădărnice. Dincolo de toate opreliștile, s-a găsit formula prin care românii și-au putut exprima bucuria: „Am auzit prin multe locuri — nota Alexandru Roman — nu numai pe cărturari ci și oameni din popor, închinîndu-se trăiască badea Ion” [adică Al. Ioan Cuza] și străinii nu pricepeau acest simbol”.

La toate nemulțumirile care mocneau pretutindeni în imperiu s-au adăugat și în succesele pe plan extern. Campania falimentară din Italia (aprilie-iulie 1859) nu a însemnat doar o înfrîngere militară, ci și o primă manifestare a dezintegrării teritoriale, prin ieșirea de sub scutul Coroanei habsburgice a unor teritorii italiene.

Cercurile vieneze au devenit din nou conșcive, încercînd să cîștige bunăvoința claselor conducătoare din diferitele provincii. În martie 1860, Senatul imperial (compus din reprezentanți ai tuturor naționalităților) a fost convocat în sesiune extraordinară. Românii au fost prezenți prin Andrei Șaguna (Transilvania), Andrei Mocioni (Banat) și Nicolae Petrino (Bucovina). La 20 octombrie s-a emis o diplomă imperială care desființa absolutismul și anunța inaugurarea unui regim de guvernare constituțională. Se proclama egalitatea cetățenilor în fața legilor, se garanta libertatea confesională, se introducea obligativitatea prestării serviciului militar pentru toți cetățenii și a plății impozitelor, desființarea vămilor interne etc. „Împrejurările istorice în care a fost acordat acest dar — scria Marx — și minile din care a fost primit ne fac să vedem în el mai curînd o stragemă, decît o concesie sinceră”. Antecedentele istorice îndemnau la circumspecție. Împăratul, arătînd în continuare Marx, „a mai promulgat o dată, la 4 martie 1849, dispozițiunile generale ale unei constituții, dar n-a făcut-o decît pentru a le suprima definitiv în anul următor, după ce norocul armelor s-a întors de partea lui”.

O nouă diplomă (februarie 1861) acorda autonomie provinciilor și stabilea componența (din reprezentanți ai tuturor provinciilor) și competența Parlamentului central din Viena (dezbătea doar chestiunile de interes general: politica externă, finanțele și problemele armatei). Ce s-a întîmplat, în final, cu noua orientare a politicii interne imperiale? După o primă fază, în care s-au introdus unele reforme liberale, împăratul i-a deziluzionat din nou pe supușii săi. Astfel, în Transilvania, s-a revenit la formula guvernului civil local, s-a redeschis Dieta transilvană. Dar noua stare de lucruri s-a lovit de opoziția claselor conducătoare maghiare, nemulțumite, după cum nota Marx, pentru „faptul că Croația, Serbia și Transilvania au fost despărțite de Ungaria și că acestor

provincii li s-a acordat dreptul de a avea diete proprii”.

Încercînd să folosească în propriul lor interes intențiile Vienei, fruntașii români, întruniți în conferință națională la Sibiu (ianuarie 1861), au declarat că vor sprijini tendințele de liberalizare, reînnoind cu același prilej punctele programatice exprimate în 1848, la Blaj. O lună mai tîrziu, la Alba Iulia, s-a ținut o conferință mixtă, cu reprezentanți ai românilor (8), sașilor (8) și maghiarilor (24). Deși proporția reprezentării le era nefavorabilă, românii au participat la lucrări din dorința de a se găsi soluții comune, deopotrivă mulțumitoare pentru toate părțile. Dar elementele conservatoare maghiare, fiind în majoritate, s-au pronunțat pentru încorporarea Transilvaniei la Ungaria, în ciuda diplomelor din 1860 și 1861. Aceeași tendință s-a manifestat și în cadrul Dietei din Pesta; puțin mai tîrziu, printr-o dispoziție imperială, aceasta a și fost dizolvată, drept sancțiune pentru opoziția față de normele de guvernare inițiate la Viena.

În vara anului 1863 s-au ținut alegeri pentru Dieta Transilvaniei. Încercînd să stăvilească tendințele de nesupunere ale cercurilor conducătoare maghiare, regulamentul electoral emis la Viena în aprilie 1863 extindea dreptul de vot asupra tuturor bărbatilor începînd de la 24 ani, care aveau un cens anual de cel puțin 8 florini, ori făceau parte din intelectualitate (erau profesori, preoți, avocați, ingineri etc.). Rezultatul scrutinului a fost următorul: 46 deputați români, 42 maghiari, 32 sași; lor li se adăugau cîte 11-12 deputați „regaliști” (numiți de către împărat) pentru fiecare naționalitate și, în final, s-a ajuns la 57 deputați români, 54 maghiari și 43 sași.

Deși românii au ales cei mai mulți deputați, situația nu exprima adevăratul raport între numărul acestora și cel al populației românești din Transilvania; mulți dintre români, datorită censului ridicat, nu au putut participa la vot. Văzînd că n-au obținut majoritatea, deputații maghiari (cu excepția a patru „regaliști”) au refuzat să participe la lucrări și, la 22 iulie, au făcut o declarație colectivă, calificînd convocarea Dietei ca nelegală.

Întrunită la Sibiu, Dieta a discutat și votat legea „egalei îndreptări” a poporului român și a confesiunilor sale cu celelalte naționalități și religii din Transilvania, precum și o alta privind libera folosire a celor trei limbi (româna, maghiara și germana) în viața publică.

Noi evenimente erau însă pe cale să modifice din nou cursul vieții politice din imperiu. Clasele conducătoare din Austria se dovedeau tot mai slabe în fața tendințelor centrifuge manifestate de diferite provincii. Ele și-au dat seama că nu mai pot menține singure integritatea monarhiei și au început să caute un aliat. L-au găsit în cercurile moșierimii și burgheziei maghiare, dispuse — în schimbul stăpînirii în doi a imperiului — să renunțe la independența Ungariei proclamată de revoluția din 1848-1849. Tratatul între

mai puternic atrași de eforturile conaționaliilor lor din afara granițelor imperiului vizînd realizarea unității național-statale. Unirea Principatelor române a fost un puternic suport moral pentru românii din monarhia austriacă. Autoritățile vieneze priveau cu îngrijorare manifestările de simpatie ale transilvănenilor față de Alexandru Ioan Cuza și au dat dispoziții pentru reprimarea lor. Zădarnic. Dincolo de toate opreliștile, s-a găsit formula prin care românii și-au putut exprima bucuria: „Am auzit prin multe locuri — nota Alexandru Roman — nu numai pe cărturari ci și oameni din popor, închinîndu-se trăiască badea Ion” [adică Al. Ioan Cuza] și străinii nu pricepeau acest simbol”.

La toate nemulțumirile care mocneau pretutindeni în imperiu s-au adăugat și în succesele pe plan extern. Campania falimentară din Italia (aprilie-iulie 1859) nu a însemnat doar o înfrîngere militară, ci și o primă manifestare a dezintegrării teritoriale, prin ieșirea de sub scutul Coroanei habsburgice a unor teritorii italiene.

Cercurile vieneze au devenit din nou conșevie, încercînd să cîștige bunăvoința claselor conducătoare din diferitele provincii. În martie 1860, Senatul imperial (compus din reprezentanți ai tuturor naționalităților) a fost convocat în sesiune extraordinară. Românii au fost prezenți prin Andrei Șaguna (Transilvania), Andrei Mocioni (Banat) și Nicolae Petrino (Bucovina). La 20 octombrie s-a emis o diplomă imperială care desființa absolutismul și anunța inaugurarea unui regim de guvernare constituțională. Se proclama egalitatea cetățenilor în fața legilor, se garanta libertatea confesională, se introducea obligativitatea prestării serviciului militar pentru toți cetățenii și a plății impozitelor, desființarea vămilor interne etc. „Împrejurările istorice în care a fost acordat acest dar — scria Marx — și minile din care a fost primit ne fac să vedem în el mai curînd o stragemă, decît o concesie sinceră”. Antecedentele istorice îndemnau la circumspecție. Împăratul, arătînd în continuare Marx, „a mai promulgat o dată, la 4 martie 1849, dispozițiunile generale ale unei constituții, dar n-a făcut-o decît pentru a le suprima definitiv în anul următor, după ce norocul armelor s-a întors de partea lui”.

O nouă diplomă (februarie 1861) acorda autonomie provinciilor și stabilea componența (din reprezentanți ai tuturor provinciilor) și competența Parlamentului central din Viena (dezbătea doar chestiunile de interes general: politica externă, finanțele și problemele armatei). Ce s-a întîmplat, în final, cu noua orientare a politicii interne imperiale? După o primă fază, în care s-au introdus unele reforme liberale, împăratul i-a deziluzionat din nou pe supușii săi. Astfel, în Transilvania, s-a revenit la formula guvernului civil local, s-a redeschis Dieta transilvănească. Dar noua stare de lucruri s-a lovit de opoziția claselor conducătoare maghiare, nemulțumite, după cum nota Marx, pentru „faptul că Croația, Serbia și Transilvania au fost despărțite de Ungaria și că acestor

provincii li s-a acordat dreptul de a avea diete proprii”.

Încercînd să folosească în propriul lor interes intențiile Vienei, fruntașii români, întruniți în conferință națională la Sibiu (ianuarie 1861), au declarat că vor sprijini tendințele de liberalizare, reînnoind cu același prilej punctele programatice exprimate în 1848, la Blaj. O lună mai tîrziu, la Alba Iulia, s-a ținut o conferință mixtă, cu reprezentanți ai românilor (8), sașilor (8) și maghiarilor (24). Deși proporția reprezentării le era nefavorabilă, românii au participat la lucrări din dorința de a se găsi soluții comune, deopotrivă mulțumitoare pentru toate părțile. Dar elementele conservatoare maghiare, fiind în majoritate, s-au pronunțat pentru încorporarea Transilvaniei la Ungaria, în ciuda diplomelor din 1860 și 1861. Aceeași tendință s-a manifestat și în cadrul Dietei din Pesta; puțin mai tîrziu, printr-o dispoziție imperială, aceasta a și fost dizolvată, drept sancțiune pentru opoziția față de normele de guvernare inițiate la Viena.

În vara anului 1863 s-au ținut alegeri pentru Dieta Transilvaniei. Încercînd să stăvilească tendințele de nesupunere ale cercurilor conducătoare maghiare, regulamentul electoral emis la Viena în aprilie 1863 extindea dreptul de vot asupra tuturor bărbatilor începînd de la 24 ani, care aveau un cens anual de cel puțin 8 florini, ori făceau parte din intelectualitate (erau profesori, preoți, avocați, ingineri etc.). Rezultatul scrutinului a fost următorul: 46 deputați români, 42 maghiari, 32 sași; lor li se adăugau cîte 11-12 deputați „regaliști” (numiți de către împărat) pentru fiecare naționalitate și, în final, s-a ajuns la 57 deputați români, 54 maghiari și 43 sași.

Deși românii au ales cei mai mulți deputați, situația nu exprima adevăratul raport între numărul acestora și cel al populației românești din Transilvania; mulți dintre români, datorită censului ridicat, nu au putut participa la vot. Văzînd că n-au obținut majoritatea, deputații maghiari (cu excepția a patru „regaliști”) au refuzat să participe la lucrări și, la 22 iulie, au făcut o declarație colectivă, calificînd convocarea Dietei ca nelegală.

Întrunită la Sibiu, Dieta a discutat și votat legea „egalei îndreptări” a poporului român și a confesiunilor sale cu celelalte naționalități și religii din Transilvania, precum și o alta privind libera folosire a celor trei limbi (româna, maghiara și germana) în viața publică.

Noi evenimente erau însă pe cale să modifice din nou cursul vieții politice din imperiu. Clasele conducătoare din Austria se dovedeau tot mai slabe în fața tendințelor centrifuge manifestate de diferite provincii. Ele și-au dat seama că nu mai pot menține singure integritatea monarhiei și au început să caute un aliat. L-au găsit în cercurile moșierimii și burgheziei maghiare, dispuse — în schimbul stăpînirii în doi imperiului — să renunțe la independența Ungariei proclamată de revoluția din 1848-1849. Tratatul între

Triunghiul Blaj — Timișoara — Miercurea Sibiului

Împrejurările specifice au făcut ca acest organism să se constituie pe provincii. Bănățenii au fost cei care au dat semnalul. La începutul anului 1869, fruntașii mișcării naționale din această provincie au publicat un apel, semnat de Alexandru Mocioni (Mocsonyi), în vederea organizării unei conferințe. Desfășurată la Timișoara, în ziua de 7 februarie, ea s-a încheiat prin crearea Partidului Național Român din Banat, al cărui președinte a fost ales Alexandru Mocioni. Programul adoptat protesta împotriva dualismului și revendica drepturi naționale pentru români (libertatea limbii, accesul lor în aparatul administrativ etc.). În spiritul legăturilor permanente și al solidarității naționale, se cerea respectarea autonomiei Transilvaniei și se declara solidaritatea cu lupta celorlalți naționalități asuprite din cadrul monarhiei. Este semnificativ faptul că la conferința de constituire a partidului a participat și o delegație sîrbă.

Preocupată și ei de problemele organizării, liderii transilvăneni au organizat o conferință, în zilele de 7-8 martie 1869. În pregătirea acesteia un rol important l-a avut George Barițiu. El atrăgea atenția asupra caracterului și țintei precise pe care trebuiau să le capete revendicările românilor, căci acestea nu se puteau afirma „împotriva vreunei națiuni”, ci a păturilor conducătoare maghiare și austriace. „Să combatem — spunea el — partidele [oficiale] și mai de aproape aristocrația”. La rîndul său, Visarion Roman — un alt fruntaș transilvănean — sublinia necesitatea constituirii „partidei naționale române în toată Transilvania”, organism ce urma să-și exercite rolul de conducător al luptei naționale nu numai în problemele electorale, „ci și în privința altor chestiuni”.

Cei 400 delegați prezenți la conferința de la Miercurea Sibiului, au hotărât înființarea Partidului Național Român din Transilvania (P.N.R.), alegînd un comitet de conducere compus din 25 persoane, al cărui președinte a fost desemnat Ilie Măcelariu.

Crearea celor două partide politice ale românilor a stîrnit furia autorităților maghiare. Prevalîndu-se de prevederile Legii naționalităților, votată de Parlamentul din Pesta la 7 decembrie 1868, comisarul guvernamental pentru Transilvania a dizolvat P.N.R., la 22 martie 1869. Legea respectivă pretindea că toți locuitorii Ungariei constituie „din punctul de vedere politic, o națiune, națiunea ungară unitară și indivizibilă” și ca atare ei erau obligați să-și desfășoare activitatea politică numai în cadrul partidelor maghiare oficiale, recunoscute de autorități ca singurele reprezentante ale națiunii. Articolul 26 preciza că cetățenii naționalităților nemaghiare nu puteau organiza decât asociații culturale și economice, ce urmau a funcționa „sub controlul legal al statului”. Încă de la început, deci, partidul a fost nevoit să-și desfășoare activitatea în condiții de semi-

legalitate sau chiar de ilegalitate. Fruntașii mișcării naționale a românilor transilvăneni s-au grăbit să folosească permisiunea ca, în ajunul alegerilor, să organizeze conferințe electorale și să le transforme, o bună perioadă de timp, în principala formă de manifestare a P.N.R. în viața politică a Transilvaniei. Cu prilejul acestor conferințe, conducerea partidului a putut să-și popularizeze punctele sale programatice în rîndul maselor. Astfel, în mișcarea de eliberare a românilor din Austro-Ungaria s-a inaugurat o etapă nouă, denumită în istoriografie „era conferințelor naționale”.

În trecut, factori de ordin social-cultural atribuiseră prelaților români din Sibiu și Blaj un rol conducător în mișcarea de eliberare națională. Dar condițiile se schimbaseră și crearea celor două partide a marcat finalul unui proces de laicizare și radicalizare a vieții politice românești de peste munți, proces care devenise o necesitate, dictată de însuși caracterul luptei naționale, de amploarea de masă pe care aceasta o luase.

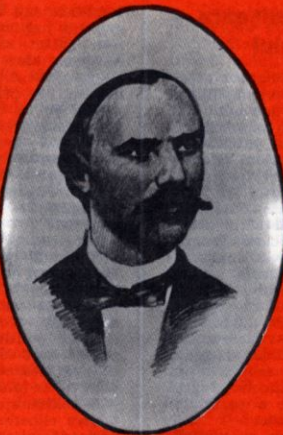
O contribuție remarcabilă în cadrul luptei pentru eliberare națională a avut în această perioadă mișcarea muncitorească. Prin organizațiile sale proprii, proletariatul a dus o intensă activitate pentru democratizarea vieții politice, împotriva exploatării sociale și naționale. Stringînd în rîndurile sale muncitori de diferite naționalități, Asociația muncitorilor din Timișoara (creată în 1868) — ca și cele din Reșița, Anina, Oradea, Cluj, Sibiu create în anii imediat următori — milita pentru egalitate în drepturi între toți cetățenii, indiferent de naționalitate, recunoscînd dreptul fiecărui popor la o viață proprie.

Activismul „pasiviștilor”

Mișcarea națională condusă de cele două partide și-a manifestat permanent — prin acțiuni și prevederi programatice — caracterul său unitar, deplin solidar, în ciuda unor deosebiri de vederi ce izvorau din situații specifice fiecărei regiuni în parte. Aceste nuanțe au fost relevate de discuțiile purtate în legătură cu stabilirea liniei tactice a celor două partide.

Cel din Banat s-a pronunțat pentru participarea sa la viața politică a Ungariei, inclusiv pentru trimiterea de deputați în Parlamentul ungar, considerînd că, de la tribuna acestuia, se putea duce lupta pentru drepturi naționale. Trebuie spus că bănățenii aveau tradiție și experiență în această privință: înglobați de un secol (1780) în administrația Ungariei, ei își trimisese aproape permanent reprezentanți în capitala acesteia. Dimpotrivă, în Transilvania nu trecuse decât foarte puțin timp de cînd dualismul lichidase cu brutalitate autonomia administrativ-teritorială, legile, ba chiar și cea Dietă de la Sibiu, care lăsase în amintirea românilor remarcabile momente de viață politică.

Iată de ce, în Transilvania, mulți dintre fruntașii mișcării naționale au optat, după înfăptuirea dualismului, pentru adoptarea

pasivității politice, exprimându-și prin aceasta nu numai opoziția față de noile ordini, ci în primul rând nerecunoașterea anexării Transilvaniei de către Ungaria, protestul împotriva desființării autonomiei teritoriale a provinciei lor. E drept că exista și un curent, în frunte cu mitropolitul Andrei Șaguna, care preconiza trimiterea de reprezentanți în Parlamentul din Pesta, dar i se obiecta că aceasta ar fi însemnat o implicată recunoaștere a dualismului. În ultimă instanță, „pasiviștii” — ai căror principali reprezentanți erau G. Barițiu și Ioan Rațiu — au impus linia lor tactică partidului. Andrei Șaguna și „activiștii” care îl secundau și-au pierdut treptat audiența în mase, tot mai dezamăgite de nerespectarea promisiunilor făcute de Curtea din Viena. Mitul „drăguțului de împărat”, de la care se așteptase o îmbunătățire a situației românilor asupra, fusese spulberat de măsurile adoptate de regimul dualist care, sub formula unei alianțe de interes între clasele stăpînitoare din Austria și cele din Ungaria, dăduse frâu liber politiciii de apăsare națională pe care o exercita guvernul ungar.

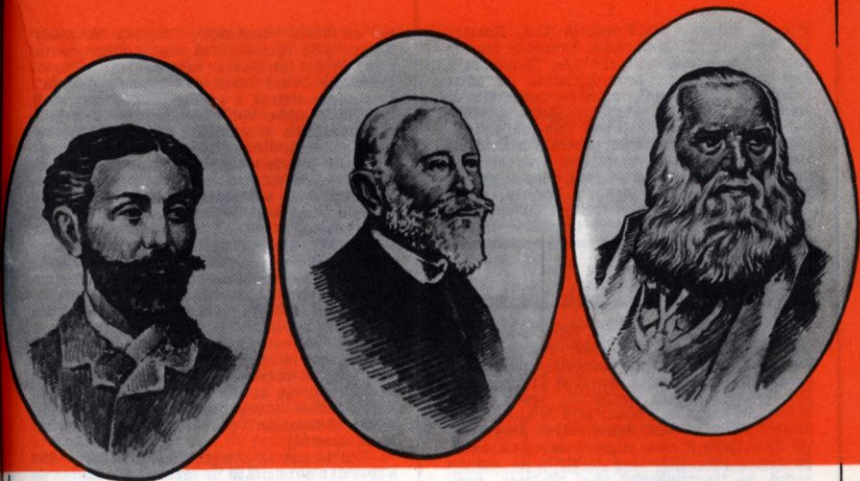
„Pasivismul” (azi am spune boicotarea Parlamentului) era linia tactică promovată de aripa radicală a burgheziei românești, în spiritul programului revoluției de la 1848. El a însemnat în ultimă instanță o activitate intensă pentru respingerea dualismului, împotriva includerii Transilvaniei într-un organism politic străin și ostil. Protestul general împotriva „uniunii” Transilvaniei cu Ungaria a fost una din premisele fundamentale care au permis în 1918 — atunci cînd dubla monarhie s-a prăbușit și Ungaria s-a desprins de Austria — ca și Transilvania să se rupă de Ungaria și, prin exercitarea deplină a

Fruntași ai mișcării de eliberare și unitate națională a românilor din fosta monarhie austro-ungară: Vincentiu Babeș, Ion Rațiu, George Barițiu, Alex. Mocioni, Gh. Pop de Băsești și Andrei Șaguna

dreptului de autodeterminare națională, să se unească cu patria-mumă.

Incomodate de noua tactică de luptă a românilor, autoritățile s-au grăbit să salveze aparențele, luînd măsuri care uneori au frizat ridicolul. De pildă, ele nu s-au sfiit să declare „ales” un deputat impus „de sus”, în ciuda faptului că în favoarea lui nu se exprimasera decît... două voturi! Cu astfel de diversțiuni, autoritățile nu făceau altceva decît să-i îndepărteze și mai mult pe români de sfera unei vieți politice prin excelență ostilă intereselor lor fundamentale. În miopia lor politică, oficialitățile au renunțat mai apoi chiar și la acea brumă de fațadă care să salveze aparențele și să mascheze realitățile. Declinul „activismului” s-a accentuat pe măsură ce, de-a lungul anilor, insuccesele parlamentare ale românilor bănăteni au devenit tot mai numeroase. Moartea lui Șaguna (iunie 1873) a căpătat, într-un fel, și semnificația unui bilanț al „activismului” din ultimul deceniu. Cu toate acestea, rolul mitropolitului sibian trebuie privit pe cuprinsul întregii sale vieți și activități închinată cauzei românești, ținînd seama în primul rând de realizările lui în domeniile cultural și bisericesc, domenii care făceau parte integrantă a frontului luptei de eliberare națională.

Activitatea P.N.R., din primii ani de după creare, s-a concretizat în memorii și proiecte de programe care, pornind de la punctele programatice formulate în 1848, cereau autonomia Transilvaniei, accesul românilor în aparatul de stat, folosirea limbii române în învățămînt și viața publică etc.

Pe de altă parte, între 1870 și 1875, s-au ținut o serie de consfătuiri: Turda (1870), Sibiu (1871), Alba Iulia (1872). După mai multe încercări nereușite, în 1875, conducătorii P.N.R. au organizat o conferință națională; participanții s-au pronunțat pentru menținerea tacticii „pasiviste” și au ales ca președinte al partidului pe George Barițiu.

„Fericirea unui stat stă în libertatea lui”

Relevând importanța cuceririi independenței României ca factor de intensificare a luptei naționale în Transilvania, Valeriu Braniste nota în memoriile sale: „Gloria de pe cîmpiile bătălie ne-a putut într-aftea electriză, ca apoi la 1880 să se pornească mișcarea de închegare nouă politică, întemeindu-se la 1881 Partidul Național Român [unitar] și începîndu-se o nouă serie de lupte”.

Lansarea deizve de cucerire a „Plevnei transilvane” exprima convingerea românilor că drepturile lor nu se pot impune decît prin luptă solidară și unită. În acest spirit trebuia înțeluse cuvintele de simpatie și solidaritate rostite de Partenie Cosma, deputat de Beiuș în Parlamentul din Pesta. „Fericirea unui stat — declara el în 1878 — nu stă în mărimea teritoriului, ci în libertatea lui”. Și invocînd spiritul vremii, el atrăgea atenția că „a trecut deja timpul întemeierii statelor de mozaic, că astăzi numai principiul de naționalitate are putere de a constitui și desființa state”.

Faimoasa lege școlară din 1879 — agravantă tentativă de desnaționalizare în domeniul învățămîntului, prin sporirea numărului de ore consacrate de programe studierii

limbii maghiare — a fost încă o dovadă că autoritățile nu erau dispuse să facă nici un fel de concesii. În ședința Parlamentului maghiar din 2 mai 1879 deputatul sas I. Hofgraff se pronunța răsopicat împotriva acestei legi: „Eu, onorată Cameră, deși nu sînt ungar, ci deputat din partea naționalității sase, dar ca cetățean al Ungariei, nu pot sprijini acest proiect de lege, și anume din următoarele motive: în primul rînd pentru că, dacă această lege intră în vigoare, eu o apreciez ca dăunătoare pentru educația poporului, în special a naționalităților nemaghiare”.

La ofensiva concertată a guvernului, românii au opus rezistență lor unită. Tot mai multe voci se pronunțau pentru unirea celor două partide, din Banat și Transilvania, și crearea unui organism puternic, capabil să conducă masele la luptă în noile condiții istorice. În acest sens s-au pronunțat participanții la adunarea generală a ASTREI, organizată în august 1880 la Turda. În octombrie același an, s-a ținut o conferință la Sibiu, la care au participat frunți ai celor două partide. Cei prezenți au recunoscut „necesitatea, utilitatea și posibilitatea unei acțiuni comune politice naționale pe baza solidarității în general și specialmente față de alegerile ce se apropiau pentru Dieta Ungariei”. Cu acest prilej s-a hotărît alcătuirea unui program unic de acțiune politică, cu redactarea acestuia fiind însărcinată o comisie formată din șapte membri.

Lupta națională a românilor din Transilvania și Banat lua un nou curs. Presa a început o campanie însuflețită în vederea pregătirii conferinței naționale. În același scop, G. Barițiu a făcut o vizită la București, purtînd discuții cu personalități ale vieții po-

litice și culturale din România: C.A. Rosetti, I.C. Brătianu, T. Maiorescu. Prezența frunțului transilvănean în capitala României a fost remarcată cu promptitudine de către Friedrich Lachmann¹, aflat în acele zile la București: „Acum, când România independentă și-a realizat dorințele cele mai îndrăznețe, când și bunăstarea generală s-a ridicat simțitor în ultimul timp”, ea „va ține de intențiile ei cele dintîi să facă ceva și pentru frații ce suferă sub jug străin”. „Poporul român — afirma Lachmann — trăiește cu speranța neștrămutată de a alcătui treptat o unitate compactă din punct de vedere politic și național”.

Noul partid și spiritul său

Între 12-14 mai 1881, la Sibiu s-a ținut o conferință comună a celor două partide, la care au participat 153 delegați, reprezentînd cercurile electorale din Banat și Transilvania. Printre problemele dezbătute erau: adoptarea unei atitudini unitare față de apropiatele alegeri pentru Dietă, definitivarea programului de acțiune și noua organizare a partidului. În urma discuțiilor s-a hotărît, de comun acord, ca transilvănenii să-și păstreze „pasivismul” în timpul alegerilor, iar bănățenii să acționeze în spiritul „activismului”, deputații pe care urmau a-i trimite în Parlament să depună eforturi pentru a face cunoscută situația românilor. În rezoluția conferinței se preciza că reprezentanții alegătorilor români dau „în unanimitate cea mai vie și dureroasă expresie tristei situații ce a creat constituțiunea actuală prin numeroasele legi [...] foarte greșite și dăunătoare, anume prin legea pentru uniune, legea pentru naționalități, legea pentru instrucțiunea publică, legea municipală și legea electorală”. Pornind de la o altă idee subliniată în rezoluție — unirea tuturor forțelor politice românești în scopul „apărării drepturilor și intereselor” poporului român — delegații au hotărît unirea celor două partide sub numele de Partidul Național Român din Transilvania (P.N.R.) și au adoptat noul program.

Programul avea ca obiectiv nouă puncte, din care reținem: redobîndirea autonomiei Transilvaniei; „introducerea *ex lege* a uzului limbii române în toate ținuturile locuite de români, atît în administrație, cît și în justiție”; numirea, în zonele cu populație românească, a funcționarilor români sau a celor care le cunosc bine limba și obiceiurile; revizuirea legii naționalităților în sensul recunoașterii egalității în drepturi a tuturor naționalităților; autonomia bisericilor și școlilor confesionale românești, precum și sprijinirea de către stat a acestora și a altor institu-

ții culturale românești; lărgirea dreptului de vot prin introducerea unei noi legi electorale; lupta împotriva tuturor măsurilor de deznaționalizare luate de organele de stat; colaborare strînsă a partidului „cu toți aceia care mai virtos vor ținea cont de interesele și bunăstarea poporului”, adică a tuturor locuitorilor, indiferent de naționalitate.

Acest program a stat la baza tuturor acțiunilor care au culminat cu mișcarea memorandistă și a orientat activitatea P.N.R. pînă la jumătatea primului deceniu al secolului nostru.

Crearea partidului național unitar, creșterea influenței acestuia în rîndul maselor populare au determinat noi măsuri discriminatorii din partea autorităților. Cu prilejul alegerilor din 1881, de pildă, organele de stat din Banat și așa-zisele „ținuturi ungurene” nu s-au sfiit să recurgă la presiuni și amenințări, mituri și intimidări, pentru a împiedica pătrunderea românilor în Dietă. Autoritățile locale raportau cu îngrijorare despre procesul de extindere a organizațiilor P.N.R. și spiritul „dacoromân” pe care îl căpăta activitatea acestuia.

Din inițiativa conducerii P.N.R., în 1882 a fost dat publicității un memorial redactat de G. Barițiu, în care erau prezentate stările de lucruri din Transilvania, durerile și năzuințele maselor românești din această regiune. Textul a fost tipărit în limbile română, maghiară, germană și franceză și a avut un puternic ecou internațional. La Roma, Paris, Viena și în alte mari orașe europene s-au rostit cuvinte de simpatie față de cauza românilor și s-au publicat articole în care se demasca regimul dualist. Într-un articol consacrat acestui document, ziarul *Innsbrucker Nachrichten* scria: „Într-o limbă aleasă, serioasă, bărbătească și convingătoare, combătînd pe adversarii tocmai cu armele lor, memorandumul acesta descrie istoria patimilor pe care poporul român le îndură de o mie de ani”.

În 1883, în Parlamentul ungar au început dezbaterile în legătură cu proiectul unei noi legi școlare (prevedea sporirea numărului de ore afectate studierii limbii maghiare în școlile medii ale celorlalte naționalități, verificarea cunoștințelor și examenele finale urmînd să fie susținute în limba maghiară) care a provocat vii proteste din partea naționalităților oprimate. Sub conducerea P.N.R., la Sibiu, Blaj, Deva și în alte localități, s-au ținut mari demonstrații de protest. În ciuda împotrivirii deputaților nemaghiari, legea a fost adoptată de Parlament.

În anii care au urmat, mișcarea de eliberare națională a românilor din Transilvania a căpătat o mare amploare. În aprilie 1884, la Sibiu, a început să apară ziarul *Tribuna*, cel mai însemnat organ de presă al mișcării naționale de peste munți, care îl avea în frunte pe Ion Slavici. Grupul de la *Tribuna* a acționat cu energie pentru inițierea unor măsuri cu caracter unitar în vederea obținerii de drepturi politice pentru românii din Transilvania. Ziarul s-a pronunțat cu hotărîre pentru adop-

¹ În timpul războiului pentru cucerirea independenței, în calitate de corespondent al mai multor ziare și reviste, Lachmann însoțise trupele române în campania lor din Bulgaria, avînd cuvinte de prețuire la adresa ostasilor noștri. După război, el a rămas o vreme la București, în care timp a expediat mai multe rapoarte și note informative la Viena, cu privire la starea de spirit ce domnea în România și dezvoltarea luptei pentru reîntregirea statală și națională a poporului român — n.r.

țarea unei tactici unitare a partidului și susținerea unei ample campanii de presă, prin care să fie demascată politica de asuprire națională promovată de cercurile burghiezei și moșierimii maghiare.

Linia energetică promovată de „tribuniști” a câștigat tot mai mult teren. În mai 1887, cu prilejul celei de-a treia conferințe a P.N.R., s-a hotărât ca, pe viitor, întregul partid (decii și organizațiile sale din Banat și „părțile ungurene”) să adopte tactica „pasivismului” față de alegerile parlamentare. Hotărrea preciza că numai în unele cazuri, dar și atunci doar cu asentimentul conducerii partidului, se puteau face unele excepții. Era înțeles oare, de la crearea sa, cînd P.N.R. adopta „pasivismul” total. În urma acestei măsuri, în Parlamentul maghiar n-a fost ales decît un singur deputat (din cercul electoral Carameseș), dar și acesta, conform hotărîrii conferinței, a publicat o declarație prin care a renunțat să participe la lucrările Parlamentului. Autoritățile au organizat noi alegeri însă și noul deputat, respectînd disciplina de partid, n-a participat la dezbateri. S-a recurs la un al treilea tur de scrutin. Cu prilejul acestei noi consultări a corpului electoral din cercul Carameseș, conducerea P.N.R. a dat indicații alegătorilor români să voteze pentru Mocșáry Lajos, reprezentant al cercurilor burghieze maghiare cu vederi radicale. Cu numai cîtva timp în urmă (18 februarie 1887), el combătuse, de la tribuna Parlamentului, șovinismul claselor dominante: „Maghiarizarea Ungariei este o idee utopică [...] Acest procedeu dă loc la prezumții că pentru întinderea maghiarizării totul e permis, că scopul sfîștește mijloacele...”.

Legile discriminatorii prin care se urmărea deznaționalizarea forțată a populației nemaghiare din Ungaria s-au lovit de opoziția permanentă a naționalităților asuprite. La sfîrșitul deceniului nouă al secolului trecut, P.N.R. a luat inițiativa desfășurării unei campanii ample pentru demascarea politicii reacționare a cercurilor conducătoare maghiare. Toate acestea au pregătît terenul pentru marea acțiune din 1892-1894 cunoscută în istorie sub numele de mișcarea memorandistă.

În acest sens, credem că analiza concretă a istoriei acestui partid făcută de pe poziții consecvent materialist-dialectice și istorice infirmă unele teze și mai ales optica limitativă a unor studii și lucrări care considerau P.N.R. ca pe un partid prin excelență burghiez, iar burghezia ca pe o clasă eminamente dominantă, ale cărei interese erau opuse celor ale maselor largi populare. Pregătită și condusă nemijlocit de P.N.R., mișcarea memorandistă a dat expresie marilor capacități revoluționare ale maselor populare, a pus în lumină rolul important pe care l-a jucat în acel moment istoric primul partid politic național în ansamblul luptei pentru eliberare națională, luptă care a evoluat în mod obiectiv spre unirea cu România.

„Țara ar putea fi cuprinsă de flăcări”

(Urmare din p. 23)

tat. Am dat crezămînt deplin celor venite din partea ortodoxilor însă nu și celor din partea uniștilor. Din raportul judei nobiliar al plășii Benești românii uniști din Căplina de Jos și Feisa ar fi făcut declarații hotărîte pline de culezanță, că se vor prezenta cu tot satul. I-am ordonat vicecomitetului cercual să se deplaseze mîine acolo [...].

Știu însă cu siguranță că poporul român își va formula consecvent revendicările sale naționale și că intenționează să-și trimită un număr mare de reprezentanți în fața Dietei. Sînt, de asemenea, informat că unitatea de dragoni care staționează la Zagăr și împrejurimi va fi mutată la Sîncel. Această localitate mare cu populație numeroasă se află la marginea comitatului, la o distanță de jumătate de oră de Blaj [...]. Pe funcționari îi îndemn să-și continue conștiincios îndatoririle și în sfera lor de activitate să exercite o supraveghere severă. Personal mă voi deplasa sîmbătă și duminică la Sîncel, pentru a supraveghea îndeplinirea fără întîrziere a ordinelor mele potrivit cu împrejurările [...].

Tirnáveni, 27 aprilie 1848

Contele Haller Ignác comite suprem

Arh. St. Budapesta. Fond. G. Pr. nr. 1099/1848

Onorate domnule prim jude!

Am fost înștiințat că localitatea Măgoaja a trimis ieri la Blaj un delegat pentru adunare — fără vreo știre sau vreun apel din partea protopopului — pe baza unui apel românesc neautorizat, anexat aici în original. Cum am auzit acest lucru, am chemat îndată notarul localității în fața mea, împreună cu cîțiva sărani. I-am întrebat pe toți dacă e adevărat că au trimis un delegat; de asemenea de unde au primit actul, care mi-a ajuns în mînă. Notarul a răspuns că el a dat citire acestui apel în biserică. Cei care au fost de față au hotărît să trimită un delegat [...]. În sfîrșit, am somat localitatea să trimită imediat un căldreș după împuternicitul lor, care a pornit ieri dimineață [spre Blaj]. Au promis că vor trimite.

Doresc să prezint acest lucru onorabilului domn prim jude dirigiuitor pentru a primi indicații referitoare la ce am de făcut în continuare.

Rămîn, cu respect supus, devotatului onorabilului domn prim jude dirigiuitor.

Chiuiștii, 27 aprilie 1848

Moșa Ferenc, jude nobiliar

Arh. St. Budapesta. Fond. G. Pr. nr. 6029/1848

Octombrie 1866

UN PRINȚ ROMÂN LA ISTANBUL

Pusă în fața „faptului împlinit“, respectiv a aducerii prințului străin pe tronul din București, prin voința țării înseși, Conferința reprezentanților puterilor garante întrunită la Paris spre a discuta situația din România a fost nevoită, după cum se exprima ambasadorul englez, „a lucra în urmă după împrejurări“. După ce în ședința din 13/25 mai s-a adoptat textul notei adresate Ministerului Afacerilor Străine al României, prin care i se aducea la cunoștință că reprezentanții puterilor garante nu recunoșteau alegerea lui Carol de Hohenzollern pe tronul românesc, ambasadorul rus a cerut convocarea unei noi ședințe. Aceasta a avut loc la 23 mai/4 iunie 1866. Așa cum s-a putut vedea din protocolul acestei ședințe, reprezentantul Rusiei țariste a declarat că situația din România nu putea fi „tolerată“, deoarece ea aducea „cea mai supărătoare atingere demnității puterilor [garante], a căror voință a fost nesocotită cu o îndrăzneală care nu-și ia tăria decât în speranța nepedepsirii“. Acestei sugestii, privind intervenția militară, i s-a alăturat reprezentantul Turciei, care a propus „ocupatiunea Principatelor“, ca sancțiune pentru că la București nu s-a dat curs propunerii de a accepta pe tronul țării un candidat sugerat de guvernul turc... Și reprezentantul Austriei s-a pronunțat pentru „măsurile de constrângere“.

În această situație, ministrul de Externe al Franței, Drouyn de Lhuys, președintele Conferinței, a atras atenția că dacă s-ar da curs acestor propuneri, se va ajunge, inevitabil, la un război, deoarece „poporul moldo-valah se va apăra în contra intervenției trupelor turcești“. Aceeași opinie a exprimat și reprezentantul Angliei, prevăzând că „împotrivirea la o intervenție va fi foarte energică“.

Este cazul să amintim că și alte evenimente petrecute pe plan european au contribuit la înlăturarea pericolului intervenției militare străine în România. Războiul dintre Prusia și Austria, început la 4 iunie 1866, și înfrângerea acesteia din urmă au privat Turcia de un eventual ajutor austriac. La 5 iunie 1866, marele vizir Fuad-pașa, un cunoscut adversar al unității și independenței românilor, a fost destituit, tocmai pentru că Turcia nu obținuse o intervenție militară în Principate. Demiterea

vizirului dădea de înțeles că Poarta nu renunța la ideea forței.

În această situație, oamenii politici români au luat noi inițiative pentru a asigura neamestecul marilor puteri în treburile interne ale țării. Astfel, au fost trimise delegații la Petersburg (V. Boerescu și G. Coștăforu), la Constantinopol (Ion Ghica, fostul prim-ministru, care condusese acțiunea de aducere a prințului străin) și la Paris. La 21 iunie/3 iulie, împăratul Napoleon III l-a primit pe Ion C. Brătianu, binecunoscut în cercurile diplomatice din capitala Franței și, conform promisiunilor sale mai vechi, l-a asigurat încă o dată pe reprezentantul României că va face uz de „influența pe care o are la Constantinopol pentru ca Înalta Poartă să se înduplece a recunoaște pe prințul Carol, în condiții favorabile“².

La 3/15 iulie, Ion Ghica s-a întors de la Constantinopol cu condițiile în care Turcia ar fi fost dispusă să recunoască pe noul domnitor din România. Consiliul de Miniștri le-au respins însă în unanimitate. S-a trimis un nou reprezentant la Paris (Dumitru Brătianu).

La 5/17 august 1866, Carol a adresat o scrisoare împăratului francez, rugându-l să sprijine România în obținerea unui împrumut pe plată financiară a Parisului. După nici trei săptămâni, Napoleon a răspuns printr-o telegramă, promițând sprijinirea acestui împrumut, cu condiția să fie acordat după ce se vor fi reglementat relațiile cu Turcia.

Ca și la Conferința reprezentanților celor șapte puteri de la Paris, Anglia s-a alăturat Franței în susținerea „faptului împlinit“. În august, consiliul din București al celor două puteri au fost chemați la Constantinopol, pentru a media condițiile privind viitoarele relații româno-turcești. În același scop, guvernul român a trimis în capitala Turciei pe D.A. Sturdza și G. Știrbel. Tratatul s-a desfășurat în prezența marșalului de Moustier, care deținea funcția de ambasador al Franței la Constantinopol și care deși devenise ministru de Externe în luna iulie, rămăsese în capitala otomană pentru a contribui la realizarea înțelegerii. La tratative, a ieșit din nou în

² Memoriile regelui Carol I al României (de un martor ocular), Vol. I, Editura Universul, p. 73.

¹ Magazin Istoric, nr. 12/1976.

evidență însemnătatea istorică a Capitulațiilor invocate de români pentru a se combate ideea că România ar fi fost o „parte integrantă a Imperiului turcesc”, formulă pe care Turcia pretindea a fi recunoscută oficial.

Dezbaterile s-au încheiat printr-o soluție de compromis, propusă de către reprezentanții români și acceptată de Poartă, în care se spunea că România era „parte integrantă în limitele fixate de către Capitulații și de către Tratatul de la Paris” (din 1856); Carol urma să primească investitura la Constantinopol, conform tradiției.

Noul statut al relațiilor româno-turcești a fost consacrat printr-un schimb de scrisori între marele vizir, Mehmed Rușdi pașa și domnitorul Carol.

Prin modul cum a fost organizată vizita sa la Constantinopol, Carol, prințul dintr-o veche familie domnitoare a Europei, a găsit căile potrivite pentru a marca un pas înainte în direcția afirmării independenței țării care-l alesese domnitor. Protocolul de primire a

fost aproape similar celui uzual pentru șefii de state independente. Carol nu a citit „firmanul”, s-a așezat alături de sultan, „făcând uz de privilegiul său de prinț de sine”, și-a permis să facă observația că „deocamdată nu s-a putut ajunge la toate”, a fost prezentat șefilor misiunilor străine din capitala Imperiului otoman. Toate acestea dovedeau progresele României moderne pe calea afirmării unui statut internațional; faptul că prințul aparținea unei familii domnitoare europene, impunea Porții otomane acordarea respectului politic cerut de uzanțele diplomatice.

Documentele care urmează — scrisorile și descrierea călătoriei lui Carol la Constantinopol — sint reproduse după lucrarea Memoriile regelui Carol I al României (de un martor ocular), București, vol. II, Editura Universul p.p. 47-51, 52-71; explicațiile introduse de noi, ca și interperurile din text, au fost marcate prin paranteze drepte.

N. COPOIU

Scrisoarea marelui vizir, Mehmed Rușdi pașa, către domnitorul Carol

Altețâ Serenissimâ!

Malestaea Sa Imperială Sultanul, luind cunoștință de adresa care a fost votată de Camera respectivă a Principatelor-Unite, s-a simțit mișcat de dorința de a da încă o dată populațiunilor moldo-valache o dovadă înaltă bună-voință, sigur de mai înainte că va fi apreciată după înțelegerea ei valoroasă, și că va contribui a strânge din ce în ce mai mult legăturile seculare prin care această importantă parte a Imperiului său e legată de Turcia. Luind dar în considerație dorințele exprimate de aceste populațiuni și vădând a face din ele baza unei stări de jocuri solide și durabile, Malestaea Sa e dispusă a conferi Alteții Voastre Serenissime rangul și prerogativele principare, nu numai cu titlul vizir, ca în trecut, ci și cu titlul ereditar, în descendența directă a Alteții Voastre.

Malestaea Sa nu mărginește aci avantajile pe care ea dorește a le asigura Principatelor-Unite; fiind scuteală de necesitățile politice și administrative a căror importanță ea a binevoit s-o aprecieze, este dispusă a ridică la 30 000 oameni cifra forței armate; cifră care însă nu va putea fi întrecută sub nici o formă, afară de cazul unei înțelegeri prealabile cu Sublima Poartă. Malestaea Sa mai consimte și ca Principatele-Unite să bată o monedă specială, sub rezerva ca această monedă să poarte semnul particular al guvernului imperial, semn al cărui fel va face obiectul unui aranjament special.

E bineînțeles că Sublima Poartă are la inimă menținerea tratatului și convențiunilor existente între ea și puterile străine, și că acest tratat și convențiuni vor rămâne, ca și în trecut, obligatorii pentru Principatele-Unite, întrucât nu vor atinge drepturile lor stabilite și recunoscute prin actele privitoare la Moldo-Valachia.

Totuși, guvernul M.S. Imp. Sultanului nu va lipsi de a le consulta asupra dispozițiunilor oricărui tratat sau convenție care ar putea să atingă legile și regulamentele lor comerciale.

Aranjamentele de interes local între două administrații limitrofe și neavind forma de tratat oficial, nici de caracter politic, vor urma a rămâne în afără de aceste restricțiuni.

Principiul că nici un tratat sau convenție nu va putea fi încheiat direct de Principatele-Unite cu puterile străine va fi de asemenea păstrat și respectat. Este de asemenea înțeles că A.V.S. se va abține de a crea orice ordine sau decorații destinate a fi conferite în numele Principator.

Sublima Poartă nu se îndoiește că A.V.S. va respecta în chip constant drepturile suzeranității Sultanului asupra Principatelor-Unite care fac parte integrantă din Imperiul otoman și că va păstra cu îngrijire legăturile seculare ce le unesc cu imperiul.

Sublima Poartă e convinsă: 1) că guvernul princiar va consimți să sporească tributul anual într-o proporție care va face obiectul unei înțelegeri ulterioare și nu va îngădui nicidecum ca teritoriul Principator să servească de punct de adunare urzitorilor de turburări, de natură a aduce perturbări fie în celelalte părți ale Imperiului otoman, fie la puterile limitrofe; 2) că A.V.S. va binevoi a se înțelege mai pe urmă cu Sublima Poartă asupra măsurilor practice de luat spre a face eficiente ajutorul și ocrotirea de care vor avea nevoie aceia din supușii imperiului care se duc în Principatele-Unite pentru afacerile lor comerciale.

Ea ar fi însă fericită să primească asigurarea directă a A.V.S. despre aceasta, și-și place a crede, pe de o parte, că, răspunzându-i de primirea acestei depesce, veți binevoii a mă pune în măsură de a lua ordinele Sultanului pentru emanarea imediată a firmanului de investitură, și, pe de altă parte, că A.V.S. se va grăbi a veni la Constantinopol spre a auzi chiar din gura M.S. Imperiale dorințele sincere pe care Ea le

formează pentru fericirea și prosperitatea populațiunilor moldo-valache.

Binevoii a primi, Altețâ Serenissimâ, asigurarea prea înaltei mele considerații.

Răspunsul domnitorului Carol (Cotroceni, 19 octombrie 1866)

Altețâ!

Am primit scrisoarea pe care ați binevoit a mi-o adresa și în care îmi aduceți la cunoștință sentimentele de înaltă bunăvoință care însuflețesc pe M[alestaea] S[a] Imperială Sultanul față de Principatele-Unite.

Îmi anunțați că dorința sa este de a le da o dovadă despre aceasta, acordându-le noi atâtant și luind în considerație înaltă dorințele populațiunilor române.

Cu o vie satisfacție primesc din gura Alteții Voastre aceste asigurări. Sentimentele binevoitoare ale Sultanului vor fi pentru mine un ajutor puternic în silințele ce-mi voi da spre a strânge și mai mult legăturile seculare ce unesc Principatele-Unite din (cu) Turcia, și recunosc sus și tare foloasele care le sînt asigurate de principiul european al integrității Imperiului otoman, pe care este atît datorica mea, cit și în interesul Principator-Unite, de a-o respecta totdeauna.

După cum M.S.I. consacră printr-un firman de investitură demnitatea princiară în persoana mea, și în descendența mea în linie dreaptă, mă leg și eu, în numele meu și în numele succesorilor mei, să respect cu îngrijire drepturile de suzeranitate asupra Principatelor-Unite care fac parte integrantă din imperiul său în limitele fixate de Capitulațiuni și de Tratatul din Paris de la 1856.

Cifra de 30 000 oameni, pe care ea binevoeste a o indica pentru arma regulată română din toate armate, nu va fi întrecută niciodată, afară de cazul unei înțelegeri prealabile cu Sublima Poartă.

M.S.I. a binevoit să aprecieze considerațiile care făceau necesară

crearea unei monede speciale pentru Principatele-Unite, sub rezerva ca exercitiul acestui drept să fie regulat mai pe urmă, în amănuntele lui, cu Sublima Poartă.

N-aș putea să doresc mai puțin ca Sublima Poartă menținerea tratatelor și convențiilor încheiate între Turcia și puterile străine și nu pot recunoaște caracterul lor obligatoriu în tot ce nu aduce atingerea drepturilor Principatelor-Unite, recunoscute și stabilite prin acte privitoare la Principatele-Unite.

Nu voi încheia, în numele Principatelor-Unite, decât aranjamente particulare și locale cu puterile străine. Mă voi abține de a cere ordine sau decorațiuni destinate a fi conferite în numele Principatelor-Unite.

Pătruns de necesitatea de a nu da motiv de neliniște puterilor limitrofe și de încurcături Sublimei Porți, îmi voi da toate silințele ca teritoriul român să nu poată servi de punct de adunare urzitorilor de turburări.

Supuși imperiului, care vor veni în Principatele-Unite, sînt siguri de a găsi acțiunea și protecția pentru toate interesele lor și sînt dispus a mă înțelege mai pe urmă cu Sublima Poartă asupra mijloacelor practice de a face această protecție mai eficientă, dacă se va găsi de cuviință.

Ducîndu-mă la Constantinopol ca să primesc firmanul de investitură pe care M.S.I. Sultanol binevoesc a mi-l conferi, mă voi grăbi de a-l asigura și personal despre toate acestea și socotesc că va fi ușor de a se stabili o înțelegere în privința unei sporiți a tributului, care să poată fi primită de Camere.

Voi fi fericit să aud din gura M.S.I. dorințele pe care ele le formulează pentru fericirea și prosperitatea populațiilor românești și a duce acelea pe care le formulez, ca și eu, pentru augusta sa persoană și pentru prosperitatea imperiului său.

Călătoria lui Carol la Constantinopol

9/21 octombrie. Prințul Carol pleacă din București. El duce în El pleacă la 4 de la Cotroceni la palatul din oraș, unde îl primește întreg ministerul [guvernul].

Pe la 2 acordă o audiență consilierilor generali, afară de celui rusesc, care nu s-a arătat; funcțiunile decanului [de vîrstă al corpului diplomatic din București] baron Ede, care e bolnav, le împlinește reprezentantul englez, Green. Reprezentanții se prezintă înțiași dată în uniformă și feliicită în numele guvernelor lor pe prinț pentru recunoașterea dobandită din partea Porții; printr-aceasta se exprimă în chip oficial și recunoașterea puterilor europene.

Pe la 3, prințul se urcă în trăsură care trebură să-l ducă pînă la Giurgiu. [...]

Seara, pe la 7, sosirea în Giurgiu, unde un hotel întreg a fost închiriat pentru prinț și suita lui [...]

10/22 octombrie. Din cauza vremii furtunoase și în urma stîrlii venite de la Constantinopol că vasul n-a putut pleca încă, prințul trebuie să aștepte toată ziua în Giurgiu. Guvernatorul vîlactului, Dunărea, Midhat pașa, trimite pe al său director al Afacerilor Externe ca să salute pe prinț și să-l primească ordinele. În formele obișnuite turcești, de cea mai mare politeță, comunică trimisului Odian efendi că e înscărinată exprima A.S., prințului cîl de fericit se simte Midhat de a fi cel dintîi

Mai 1866: Sedinta Adunării Naționale

care primește pe prinț în imperiu; nerăbdător de a fi părtaş la această onoare măgulitoare se va grăbi a anunța Alteței Sale îndată ce va sosi la Ruscuc E. Să Gemil pașa, aghiotantul M.S. Sultanol, reținut încă la Bosfor din cauza furtunilor care bîntuie pe Marea Neagră.

Dar prințul nu așteaptă aceasta, ci pornește la 11/23 octombrie, la orele 8 jumătate pe Vaporul românesc „România”, pe Dunărea, care aci e foarte largă și bogată în insule. La Ruscuc îl primește Midhat pașa înconjurat de funcționarii săi; înțreaga garnizoană e afară, tunurile forțurilor salută trecerea domnitorului român prin trasa împodobit cu ateaguri, la conac, unde sînt adunați toți consilierii ca să la parte la dejunul dat în cinstea prințului; prințul bea în sănătatea sultanolului, Midhat pașa în a prințului. [...]

Pe la 11 jum. prințul pleacă de la conac la gară. Trupele lagărului de cîmp de la Ruscuc, care fac impresie bună, milităresc, sînt înșirate pe toată întinderea, pe două părți ale drumului. Prințul își exprimă față de Midhat bucuria că astăzi îl fac onorurile aceleasi trupe care i-au stat luni întregi amenințătoare în față și cu care armata lui ar fi putut să se încerce în luptă.

Calea ferată pînă la Varna nu e încă toată gata; la Rasgrad trebuie să se facă vreo patru kilometri cu trăsura; Omer pașa trimite salutare prințului și Mahomed Ali pașa, care este general de brigadă la Sumla, i se înfățișează ca fost supus german. Seara, la 8, trenul ajunge în gara de la Varna pe o vreme rece, urtă; caimacamul Abder-Raman pașa cu statul său major primește aci pe prinț și-l conduce, pe el și suita lui, escortați de cetățeni purtînd lampioane, la palatul guvernului, unde are să la prințul [cîna — n.r.].

Aproape deodată cu prințul a sosit la Varna și Iachtul, care are pe bord pe Gemil pașa și pe secretarul de ambasadă turc Memduh bey, și a ancorat în port. Vremea rea n-a permis lui Gemil pașa să primească pe prinț; încă la Ruscuc, după cum fusese înșărcinat. Și A. Goleuc, agent român la Constantinopol (Capuchehala, o situație mai mult de funcționar de cît de reprezentant diplomatic, din care cauză a fost împlinită uneori de supuși turci), precum și ministrul Sturdza au ieșit înalțea prințului lor pînă la Varna pe Iachtul „Issedin”.

Pe la 11 ore, prințul Carol trece pe bord. În clipa în care coboară în barca ce are să-l treacă, nenumărate rachete fiesc de pe Iacht, a cărui siluetă se ogîndește în apă. O priveliște admirabilă; fiecare dungă de foc își aruncă lumina vie departe peste turnurile și bastioanele pitorești cetății vechi, și ploaia de foc minunat strălucite în mijlocul valurilor întunecoase.

Iachtul „Issedin” e foarte luxos aranjat; sultanol a trimis chiar servitori de al săi pentru serviciul prințului și o companie de marinari imperiali face serviciul de onoare pe bord.

Abder-Raman pașa și Odian efendi își iau rămas bun de la prinț pe „Issedin” și pe la miezul nopții se ridică ancora. Vremea este acum foarte favorabilă, o ploaie fină a înlocuit furtunile din săptămîna trecută și marea e liniștită.

D. Sturdza raportează acum prințul despre negocierile de încheiere, care au întîmpinat greutăți pînă în ziua din urmă, astfel că numai printr-o prevenire reciprocă a ajuns în sfîrșit cu puțină schimbarea scrișorilor. [...]

12/24 octombrie. Dimineața, pe la 10 ore, Iachtul intră în Bosfor;

prințul e fermecat de minunata prietelie ce i se înfățișează aici și aproape cu evlavie se apropie de misterioasa veche cetate a califilor, care îi desfilăsoară înaintea lui orientala minunăție[...]

Pela 11 ore Iachut, „Isedin”, care înlătase pe catargul principal steagul românesc, ancorază în fața palatului, de la apele dulci de partea asiatică (Bellerbey). Palatul clădit din marmură albă, care e pus întreg de sultan la dispoziția prințului, se înalță frumos ca în povești, în mijlocul unui pare încântător.

Prințul Stirbei și doi ofițeri superiori tureci, destinați pentru serviciul de onoare, vin îndată pe bordul iachutului, ca să salute pe prinț; apoi acesta se îmbarcă în caiul sultanului, captivat cu mătase roșie și minat de cinci perechi de lopăți; la țarm face onorurile militare o companie de vinători din garda imperială, cu muzică.

La intrarea în palat, prințul e primit de introducătorul ambasadorilor, Kiamli bey. Totodată, i se înfățișează dragomanii diferitelor ambasade și legațiuni care, după un vechi obicei stabilit la Constantinopol, se află totdeauna de față, din însărcinarea șefilor lor de misiune, la fiecare salutare solemnă, probabil pentru ca să poată raporta cu de-amănuntul despre orice eveniment. Dragomanii au de altfel la Constantinopol o mare influență și o situație respectată.

Pe la 4 jumătate, prințul Carol, în uniformă mare de general român, se întoarce iar pe bord cu întreaga suită, la care s-a atașat și Kiamli bey, deoarece sultanul, căruia Gemil pasa i-a anunțat sosirea prințului, a exprimat dorința de a-l vedea imediat. Iachut plutește prinț în imediata apropiere a palatului sultanului, Dolma Baccce; un caiac splendid aranjat și minat de 12 vîslăși duce apoi pe prinț la țarm.

Pe cheiul admirabil de marmură albă, care se întinde în fața palatului, e postată o gardă de onoare; la capătul scăriilor, prințul e primit de marele vizir Mehmed Rușdi pasa, care îl însoțește. Intr-o sală bogat mobilată, în care sînt adunați demnitarii Curții și unde, după obiceiul turcesc, se servesc imediat băuturi răcoritoare. Intr-acastă, sultanul e înștiințat despre sosirea prințului și acesta, însoțit de marele vizir și de o ceată de funcționari de-al Curții, cu toții în haine bogate cusute în fir, pornește pe niște minunate trepte de marmură cu balustrada de cristal de munte, la padisah. Acesta, purtînd pe haină neagră civilă stelele ordinelor sale [...] întîmpină pe oaspetele său și-l întinde mîna.

Într-o sofaua pe care se așează sultanul s-a pregătit un scaun pentru prinț; prințul Carol însă face uz de privilegiul său de prinț de sînge, dă scaunul la o parte, ceea ce produce o clipă de confuziune și se așază lângă suzeranul său. Afară de marele vizir și de fața și dragomanul imperial, deoarece sultanul nu știe nici o boabă franceză; firește, prinț reciprocă tălmăcire, această întîie convorbire trăgîndu-se. Sultanul e de 31 ani, pare însă cu mult mai în vîrstă; scund, îndesat și cam corpulent; expresia feței, cu toată amabilitatea pe care se silește s-o arate, [este] întunecată. În convorbire nu se atînge politica; se schimbă numai asigurări de prietenie. La sfîrșit, sultanul întinde cu un gest cam încurcat tînărului prinț o hîrtie,

firmantul; acesta, fără a-l desface, îl pune pe masă înaintea sa și cere voie să prezinte pe ministrul său rămas în camera de alături și care, după programul stabilit, trebuie să rămîna acolo, dimpreună cu ceilalți suită, pînă avea să se arate sultanul. Fără a aștepta însoțirea, prințul Carol deschide el înșuși ușa și cheamă înăuntru pe cel doi miniștri ai săi. După ce li prezintă, însărcinează pe ministrul său de Externe, prințul Stirbei, să ia cu dînsul „hîrtia”. După aceasta, urmează prezentarea numeroaselor suite, care, dimpreună cu funcționarii Curții turești, umple o sală întregă.

După ce sultanul își la rîmas bun de la prinț, în chip foarte cordial, acesta, însoțit de mai mulți demnitari ai Curții, se întoarce pe bordul iachutului „Isedin” și merge pînă la puntea de debarcare, Sirkel, la Corul de Aur. Trăsură care stau gata îl conduce, dimpreună cu suita, într-o sală înaltă Poartă, o clădire mare alături de Seara, a cărei poartă principală e împodobită cu stîlpi frumoși de marmură. Aci sînt birourile marelui Viziriat, ale Ministerelor de Interne și Externe și ale Consiliului de Stat.

De amîndouă părțile străzii, trupele formează spăler. O gardă de onoare de două companii de zăuvi cu muzică așteaptă pe prinț în fața sultanului; marele vizir, care l-a însoțit înainte, îl primește la intrarea principală și-l conduce în sala cea mare de sedințe a Divanului, unde sînt adunați toți miniștrii și marii demnitari, membrii Consiliului de Stat etc., în hainele lor de gală.

Mehmed Rușdi pasa prezintă prințul pe toți acești înalți funcționari de stat veniți din ordinul sultanului ca să-l salute și îl roagă apoi să ia loc într-un fotoliu; el și Ali pasa se așază alături de dînsul, pe cînd ceilalți sed pe divane [...]

După o scurtă rămînire aci, prințul părăsește sala sedințelor și se îmbarcă iar pe iachut imperial, ca să se întoarcă la palatul său Bellerbey. Seara, sultanul mai trimite pe Gemil pasa să întrebe de sănătatea prințului și dacă mai are vreo dorință.

18/25 octombrie. Prințul primește înainte de amiază diferiți membri ai corpului diplomatic, care îl salută din însărcinarea guvernelor lor, între altele pe însărcinatul de afaceri al Prusiei (ambasadorul, contele Brasser de Saint-Simon) e în concediu încă din luna iunie), baronul de Steffens, care îl prezintă pe toți membrii ambasadelor și se interesează, firește, în chip deosebit de strălucirea cu care a fost întîmpinată aci o rudă a casei sale regale.

Pe la 11 se înfățișează la prinț marele vizir, Ali pasa și toți ceilalți miniștri tureci; după această vizită solemnă sînt primiți mitropolitul de la Nikela și episcopul de la Vidin, care salută pe prinț în numele patriarhului Mai tirziu. Gemil pasa aduce din partea sultanului o sabie de Damasc bogat împodobită cu briliante; ca să dea acestui dar o valoare cu totul deosebită, sultanul și-a descins brîul sabiei sale proprii, agînd în el sabia dăruită.

În decursul zilei, prințul înapoiază, însoțit de d. Sturdza, vizita șefilor misiunilor care i-au prezentat felicitările lor și se duce apoi la Patriarhat (Patriarhie), care se află în orașul turcesc, în pitorescul Stambul. Patriarhul Sofronios și membrii Sfîntului Sinod, precum și mili de

oameni adunați aci pregătesc prințul o primire cu adevărat mișcătoare. În ornatul [costumul] său cel mai sărbătoresc, căpetenia bisericească, înconjurată de episcopi săi, îl întîmpină și, printr-o caldă cuvîntare, îi exprimă bucuria d-a vedea pe tronul român un prinț evlavios [...]

Cînd prințul își la rîmas bun de la patriarh, care-l însoțește prin mulțime pînă la trîsură, îi exprimă deosebită mulțumire și bucuria că a fost primit în Fanar într-un chip atît de călduros.

14/26 octombrie. Dimineața prințul primește iar un număr mare de membri de al corpului diplomatic. Ambasadorul englez, lord Lyons, care a conștientizat necesitatea pentru recunoașterea prințului de lothensolieri de către Inalta Poartă, dar care ține la integritatea țărilor vasale Imperiului turcesc, se înfățișează dimpreună cu personalul întreg al ambasadei. Are foarte mare influență la Inalta Poartă și o înfățișare personală impunătoare, cu maniere plăcute de senior. Contele Bonnières conduce afacerile Franței; firește, el la parte foarte călduroasă la cauza română atît de cald sprijinită de împăratul său. Baronul de Prolesch Osten, ambasadorul austriac și intermedular în uniformă de feldzeugmeister, are o înfățișare mai mult de savant decît de militar [...]

Reprezentantul Rusiei, generalul Ignatiev, are maniere plăcute și e nespus de dibaci; viclenia lui însă se trădează și sub această mască aparentă a politetel. După cum se așteaptă prințul, îl vorbește de chestiunea bunurilor mănăstirești, al căror avocat s-a făcut de la început Rusia, patroana bisericilor reco-orientale, pentru că prin aceasta vrea să și sporească influența asupra întregii preoții orientale. Arhimandritul Nîlos (care a scris în 1857 în tranșezete despre această afacere) și Ghermanos, călugări inteligenți de la Mănăstirea Athos, au și prezentat, într-o audiență la prințul Român, un memoriu asupra acestei chestiuni mănăstirești, care, ce-i drept, s-a sters din condițiile recunoașterii, dar de ani de zile a format obiectul unor negocieri oboistoare. În această nouă scriere, biserica grecească dorește a ajunge la o învolală pe baza următoare: o treime din venitul moșilor din România, odinioară proprietăți ale bisericilor (luate de stat în 1863)¹, să se dea pentru bisericile și mănăstirile din Imperiul turcesc; a doua treime să se dea pentru întreținerea mînistirilor în România iar a treia treime să rămîie la dispoziția statului român. Prințul declară că biserica grecească trebuie să se mulțumească cu suma oferită mai înainte drept despăgubiri; [...] orice nouă învolală atrîrnă de la Camera română care însă cu greu ar fi dispusă să primească noi propuneri.

După primirea mai multor diplomați, a patriarhului și episcopilor de Brussa și Chalcedon, prințul se duce, în costum civil și cu o suită mică, în apropierea Palatului Dolma Baccce, ca să asiste, dintr-un chiosc, la procesiunea solemnă a sultanului la Moschee, care se face în fiecare vineri [...]. Spre seară, prințul primește pe patriarhul armenilor nenunfi, Boghos, și pe ministrul plenipotențiar al Persiei, Mirza Muhamed Hussein-Khan.

¹ Magazin istoric, nr. 5/1976.

15/27 octombrie. După ce a primit pe primul armenilor uniți, pe Hasssem, om foarte cult, prințul se duce la Aali pașa, cu care are o convorbire politică mai lungă. El accentuează că raporturile României cu Imperiul turcesc vor fi bune cu atât mai prietenești, cu cât Poarta îi va arăta mai multă considerație, mai ales în forme, cu cât mai mult va ști să cruțe susceptibilitatea justificată a statului mai slab. România ar avea cel mai mare interes să mențină cu îngrijire legăturile ce o unesc cu Turcia, căci ea singură n-ar fi destul de tare ca să se apere neîntărâta între doi vecini puternici și nu prea binevoitori. Apoi prințul își exprimă speranța că Poarta se va arăta îngăduitoare în regularea chestiilor de amănunte, și teodată și marea-i satisfacție pentru primirea ce i s-a făcut [...]

Aali pașa asigură pe prinț că sultanul se bucură foarte mult de a-l cinsti ca și pe un oaspete înalt și că pune mare preț pe raporturile prietenești cu dinastia românească, că prințul va stringe acum și mai mult aceste raporturi și că în România se vor fi și conștii de toți de folosul lor.

După această vizită, prințul Carol se întoarce la cartierul său și consacră restul zilei, ca un simplu călător, cercetării lucrurilor vrednice de văzut ale interesantului oraș [...]

16/28 octombrie. La 12, prințul face sultanului o a doua vizită, la care acesta dă urmă și mai puțin jenat și se arată oarecum amabil față de oaspetele său. Îl întreabă ce impresie îi face Constantinopolul și cercetează despre toate amănunțele petrecerii sale. Apoi îl prezintă (îl conferă) Ordinul „Osmanie” în smaralde și diamante — (ministrii Stirbei și Sturdza le conferă Ordinul „Medjidie”) și îl invită să participe la o revistă care s-a ordonat în onoarea lui.

Prințul Carol părăsește palatul pe poarta cea mare de marmură care, de altfel, nu se deschide decât pentru sultan, încalcă, dimpreună cu statul său major, și se duce să asiste la revistă pe înălțimile de la Bakaldi, unde se află câldirile spațioase ale școlii militare.

Pe piața întinsă din fața acestora sînt așezate trupele gărzii imperiale, pe care le comandă Abdul Kerim pașa în persoană; ele oferă, în bogatele costume și ornamente orientale, o priveliște frumoasă, și atitudinea lor e excelentă; din nenorocire, piața strică acest interesant spectacol militar, căruia sultanul plănuiește să-i dea o expresie de deosebită atenție pentru prinț, dispunând ca fiul său, prințul Iussuf Issedin, să-și prezinte în persoană batalionul, prințului [...]

Prințul exprimă muslului Abdul Kerim pașa și ministrului de Război, Riza pașa, marea-i mulțumire și bucurie pentru frumosul spectacol militar. După un punct care se servește la școala militară, după ce aceasta se vizitează cu de-amănuntul, prințul Carol se duce la reprezentantul său, A. Golecsu, care toamă își botează un băiat; prințul a primit să-i fie naș, de aceea se dă băiatului numele lui.

Pe la 6 seara, domnitorul român, cu 12 domni din suita sa, participă la prînzul pe care Aali pașa îl dă în onoarea lui. Ministrul de Externe a intrunit la sine pe toți înalții dem-

nitari ai imperiului. În decursul strălucitului prînz, capela sultanului cântă arii naționale; la desert, prințul ridică un toast pentru sultan și declară că el și toți românii nutresc dorințele cele mai vii pentru domnia lungă și fericită a sultanului și pentru prosperarea imperiului său. Aali pașa ridică, la rîndul său, paharul în sănătatea prințului Carol și vorbește de interesul pe care sultanul îl nutrește față de înalta persoană a prințului și de populația „moldo-valahă”. [...]

17/29 octombrie. Dimineața, prințul acordă audiențe; apoi face o vizită muzeului lencilor, în care se păstrează costume vechi turcești și trece pe bordul fregatei cuirasate „Mahmudia” ancorată în Bosfor; marele amiral Mohamed Ali, cumnatul sultanului, îl arată cu de-amănuntul acest vas admirabil, construit în Engiltera. Este înarmat cu tunuri Armstrong de calibru greu, ca cele care se obișnuiesc în marina engleză. Echipajul face „pregătirea de luptă”, precum și diferite exerciții de tir. Din nenorocire și cu toți lucrurile unele lucruri secundare, lipsesc lucrurile cele mai importante pentru navigație, astfel că vasul cuirasat nu-l în stare să iasă din Bosfor.

Cînd prințul se întoarce pe bordul Vasului „Issedin”, se dau salve de tun de către o altă fregată care ancorază în apropiere. Trezind pe dinaftea Palatului Dolma Bacee, prințul se poartă ofițer turcesc, atașat la serviciul lui, la Sultana Valide (mama sultanului), ca să se informeze despre sănătatea înălțului prinț imperial care fusese undă pînă la pielea de ploaia de la revistă. Cu acest prilej, după obiceiul local, acel ofițer primește un dar bogat de la mama sultanului.

Seara, în cursul serviciului divin, prințul vizitează înalta oară Sf. Sofia, care, cu luminața-lă fermecătoare, face impresie puternică asupra lui. De aici se duce la marea mahomedă a lui Ahmed, acoperită pe jos cu covoraș prețioase, de asemenea și în alte moschei. Întorcîndu-se în palatul de la Apele dulci, găsește acolo cinci minunați armăsari arabi, pe care sultanul îl dăruiește. Ei, în toate seriile, vine și astăzi Gemil pașa, care în numele sultanului, de sănătatea prințului.

18/30 octombrie. O zi de ploaie torențială, prințul trimite autorităților diferitelor comunități bisericești, sume mai mari de bani pentru săracii lor. Se duce la Aali pașa care-l pune la dispoziție orice număr de ordine turcești de diferite clase; îl mai spune că în fiecare an i s-ar trimite o patentă în alb ca s-o umple după cum va crede de cuvință. Prințul Carol însă refuză această ofertă. După aceasta, Poarta îl face în cele din urmă concedia ca să poată întemeia o medalie militară proprie.

Pe la unu, prințul se duce la sultan ca să-l mulțumească pentru primirea distinctă ce i-a făcut și să-și lăras bun în chipul cel mai cordial de la dînsul. Înălțul domnitor român a lăsat sultanului cea mai bună impresie, îi și exprimă acestuia cu vorbe călduroase stringîndu-l a doua oară repetate ori și rugîndu-l să-și amine călătoria din cauza vremii furtunoase. Prințul însă e hotărît să plece.

După întoarcerea de la cartierul său, prințul pune să se împartă, de către ministrul de Externe, în prezența unui funcționar înalt turcesc, decorațiile pe care sultanul

i le-a conferit, și le îngăduie de a le purta călătorește vreme vor mai petrece pe teritoriul turcesc; îndată însă ce vor fi întorși în țară, vor trebui să ceară învoiere formală a domnitorului lor.

La masă are cîțiva oaspeți ca totdeauna; pe la 9 părăsește apoi palatul de la Apele dulci și se îndreacă iar cu suita sa pe „Issedin”. Gemil pașa și Memduh bey trec și ei pe bord ca să însoțească pe prinț călătorește vreme se va afla pe teritoriul turcesc. Prințul Stirbei mai rămîne la Constantinopol pentru regularea unor chestiuni de amănunt.

Pe la zece și jumătate, iachtul imperial pornește. La ieșirea sa din Bosfor însă vasul e prins de curent atît de tare și valurile se ridică atît de puternice, încît cu mare greutate poate lupta împotriva lor; de aceea căpitănul, temîndu-se să nu fie zdrobit de țărni, se întoarce și intră în Bosfor. „Issedin” trece cu bine îndărăt, strimtoare și ancorază la Bulukder.

19/31 octombrie. Furtuna se liniștește spre dimineață. Intrată ca iachtul în port, Poarta îl leșă la doua oară din Bosfor. După o călătorie foarte grea de 13 ore, seara pe la 9 ajunge în rădă la Varna. Toți se felicită că au suportat neplăcută călătorie, căci toți au avut mai mult sau mai puțin rău de mare.

Prințul e primit de Abdul-Raman pașa și de Adrian efendi, precum și de consuli prusian din Rusec, d. Halseh, și părăsește îndată vasul ca să se ducă la edificiul guvernatorului, unde corpul consular din Varna își prezintă felicitările. Petrece noaptea la conac și a doua zi dimineața, 20 octombrie (1 noiembrie), pleacă, cu drumul de fier (cu trenul) spre Rusec, salutată de salve de la vechiul fort; la 2 vene în noaptea sosește aici și prințul, iarși sărbătorește. Ministrul prezident, ministrul de Război și alți înalți funcționari români, precum și, neapărat, Midhat pașa cu autoritățile turcești, au ieșit întrîntîmpinare. Trupele formează spăler pînă la palatul guvernatorului, unde se servește un dejun. Prințul, being în sănătatea sultanului și declară că-și împlineste o plăcută datorie, exprîmîndu-și încă o dată cea mai călduroasă mulțumire acum, înainte de a părăsi teritoriul Imperiului turcesc, — străsture asupra acestor denumiri ca protestare împotriva viorului „parte integrantă” care s-a impus — pentru toată atențiunea cu care a fost tratat de Imperiul otoman.

Pe la opt seara, prințul trece pe Vasul „România” de la Rusec la Giurgiu. În momentul în care vasul părăsește țărniul turcesc, înălțimile fortăreței se luminează și niste rachete strălucitoare aruncă o lumină vie asupra mulțimei adunate ca să asiste la serbare.

Sosind în Giurgiu, prințul adună în apartamentele sale de la hotel pe toți domnii care i-au însoțit, a-îl concediază cu o scurtă convîntare. În interesul țării n-a sovăit să se ducă la Constantinopol și, spre mulțumirea lui, a ajuns prin aceasta la rezultate favorabile, căci Poarta a recunoscut noua Constituție a României. Acum însă în clipa despărțirii, le pune la inimă ca după ce greutățile din afară s-au aplanat, să-și îndrepte toate gândurile spre prospera dezvoltare interioară a țării.

22 octombrie/8 noiembrie. Pe la zece prințul părăsește Giurgiu și ajunge pe la două în Capitală.

STATUL CENTRALIZAT
SI INDEPENDENT
AL LUI BUREBISTA
2050 DE ANI

În vasta sa operă istorică, lingvistică și etnografică, academicianul sovietic N.S. Derjavin (1877-1953) s-a ocupat pe larg de trecutul unor popoare din Peninsula Balcanică, începând din cele mai vechi timpuri. O asemenea lucrare este și Istoria Bulgariei,

apărută în anul 1945, primul tratat marxist privind istoria acestui țări, lucrare din care revista noastră a mai publicat (Magazin istoric, nr. 6/1972) o serie de fragmente privind aria de formare și evoluția tracilor. De această dată am ales acele pasaje în care academicianul sovietic descrie societatea geto-dacă, dezvoltarea economică și social-politică a strămoșilor noștri.

În mod necesar, vorbind despre traci — locuitori ai unei vaste arii geografice, de la Dunărea mijlocie pînă la Nord-Vestul Mării Negre și din Carpați la Marea Egee și Adriatică — lucrarea cuprinde numeroase referiri și la strămoșii noștri geto-daci, ramura nordică a acestei mari familii de triburi¹, aprecieri și informații cu privire la originea și întinderea teritoriului locuit de geto-daci, la dezvoltarea economică și principalele lor îndeletniciri, la evoluția politică, inclusiv întemeierea statului dac, la efectele cuceririi romane. De pildă, în legătură cu originea tracilor, savantul sovietic arată că aceștia au venit în Peninsula Balcanică dinspre Nord de Dunăre de pe pămîntul lor strămoșesc: „Pămîntul geto-dacilor — scrie Derjavin — în toată întinderea lui a jucat un rol important în formarea și dezvoltarea puternicului neam al tracilor”.

Semnificativ este, de asemenea, și faptul că, deși se ocupă în principal de ramura sudică a tracilor, atunci cînd se referă la unele dintre îndeletnicirile acestora, istoricul sovietic folosește exemple din viața geto-dacilor, ilustrându-le prin intermediul unor scene de pe Columna lui Traian și subliniind și în acest fel unitatea de viață materială a tuturor tracilor.

Un moment de mare însemnătate în istoria geto-dacilor îl constituie, după opinile savantului sovietic, făurirea statului lor. Derjavin remarcă momentele de apogeu ale stăpînirii acestora, arătînd că sub „renumiții în istorie, conducători ai acestui popor — Burebista și Decebal”

dacii ajung să-și întemeieze și să-și întărească statul lor, devenind în cursul secolului I e.n. „vecinul cel mai periculos al romanilor”.

N.S. Derjavin apreciază vitejia cu care, sub conducerea lui Decebal, dacii i-au înfruntat pe romani: „Traian învingătorul — scrie el — în amintirea acestor remarcabile victorii, care i-a costat pe romani uriașe jertfe, a înălțat două monumente [...] Timp de 123 zile, Roma a sărbătorit victoria lui Traian, prin grandioase reprezentări”. Cît despre dominația instaurată de romani, Derjavin arată că o mare parte a populației geto-dace a rămas „pe vechile locuri, sub stăpînirea romanilor”.

Fragmentele pe care le prezentăm în continuare au fost grupate pe cîteva aspecte ale istoriei geto-dacilor: întinderea și locuitorii, dezvoltarea economică, viața politică, raporturile cu lumea romană. Întreruperile și cuvintele explicative introduse în text au fost marcate prin paranteze drepte.

Dr. Augustin DEAC

Potrivit teoriei indo-europene, tracii au apărut în Peninsula Balcanică în al treilea mileniu î.e.n., venind dinspre Nord, de peste Dunăre, de pe pămîntul lor strămoșesc, care se întindea undeva prin Munții Carpați, în imediata vecinătate a ținuturilor strămoșești ale slavilor, unde ocupau cu aproximație crestele de Sud ale Carpaților și tot masivul Semigrad [masivul Transilvaniei, prin analogie cu numele german al acestuia Siebenburgen], cu părțile Siretului, Prutului și Nistrului. De aici, tracii s-au apropiat de Peninsula Balcanică. Pînă la popularea peninsulei cu traci, potrivit aceleiași teorii, aici erau hetto-pelasgii, despre care vorbesc denumirile toponomice ale tracilor și unele

¹ Magazin Istoric, nr. 1-12/1976, 1-4/1977, 6-12/1977.

trăsături ale vechii moșteniri cultural-istorice și religioase la traci.

Tomaschek, autorul clasicei lucrări consacrate tracilor — *Die alten Thraker* (1893-1894) menționează trei grupări de triburi trace [...] Al treilea, grupul nordic, era format din 24 triburi, cele mai importante fiind: geții, agatirșii și dacii¹, care au trăit în Nordul Dunării.

Ca aspect fizic, tracii vechi erau, potrivit mărturiilor izvoarelor antice, înalți și puternici, cu părul deschis sau roșcat, cu o piele albă și cu ochi albaștri. Femeile trace sînt numite de autorii antici simpli, blondine („xantai” în limba greacă). Însec. I.e.n., Ovidiu, îi numește pe geții-coralii pe care a avut ocazia să-i cunoască nemijlocit în timpul exilului său în orașul Tomis de pe țărmul Mării Negre (în prezent orașul românesc Constanța), „flavi,” adică cu părul galben ca focul sau galben-auriu, galben-roșcat.

Tracii se îmbrăcau în haine cusute din țesătură de cîneapă, vopsite în culori pestrițe sau cu modele brodate.

Nobilii daci purtau pe cap căciuli de pîslă de diferite modele, denumite la greci „pilos”; ele pot fi văzute pe basoreliefurile Columnei lui Traian. Dacii purtau o cămașă cu mâneci lungi, se încingeau cu un cordon; deasupra cămășii era aruncată mantia; ei purtau pantaloni [...] și se încălțau cu încălțăminte din piele. Femeile dace purtau o cămașă cu mâneci, deasupra ei o rochie lungă și o mantie largă.

Descriind tribul trac al geților, Herodot menționează, între altele, și faptul că ei cred în nemurire. Geții erau încredințați că, mu-

¹ Geții și dacii au constituit — așa cum o arată numeroase scrieri antice — unul și același popor, geții fiind denumirea preferată de autorii greci, daci — numele dat de scriitorii latini.

rind, nu pier, ci se îndreaptă spre zeul Salmoxis sau Zamosxis.

În ceea ce privește economia și industria, tracii vechi erau cunoscuți în primul rînd ca buni agricultori. Ei semănau grîu, secară, oliv (un fel de secară albă), orz.

Regiunea tracă dunăreană Moesia se numea în epoca romană „grînarul lui Terera”, adică grînarul lumii. Dintre legume, de mare popularitate se bucurau, la tracii, ceapa și usturoiul. Dintre culturile tehnice, tracilor le era cunoscută cînepa (cannavis), din care își făceau îmbrăcăminte.

În afara cultivării plantelor de cîmp și a grădinăritului, tracii se mai ocupau de viticultură, de apicultură și de creșterea vitelor. Vinul din viță [nobilă] se numea în limba tracă, xeila sau xila.

În antichitate, tracii erau renumiți și pentru turmele de oi, cirezile de vaci, capre și porci. Produsele provenite din creșterea vitelor — carnea, laptele dulce și acru, brînză și untul — erau, împreună cu produsele vegetale, hrana obișnuită a tracilor.

Regiuni ale Traciei erau cunoscute prin zăcămintele lor de aur și argint, ca, de exemplu, zona limitrofă a cursului inferior al râului Struma în Bulgaria de azi sau ținutul actualului oraș Nevrocop, sau celebrele regiuni din Transilvania de pe teritoriul Daciei, de peste Dunăre. Populația acestor regiuni se ocupa cu mineritul. Căutătorii de aur, nu lucrau într-un punct fix, ci, în căutarea minereului, treceau din loc în loc și se opreau acolo unde îl găseau.

Tipul obișnuit de așezare la tracii era satul; în afară de aceasta ei mai aveau și multe orașe.

Coloniile de pe șes erau îngrădituri din lemn cu turnuri, formînd de acum orașe. La daci, asemenea colonii erau întărite, avînd pereți din cărămidă. Modele de case și îngrădituri

Dacii acum două milenii...

dacice se află pe basoreliefurile Columnei lui Traian, la Roma. Tipică pentru denumirea orașelor tracice este terminația în *dava* sau *dava*, de genul: Zargidava, Tamasidava, Piroboridava de pe teritoriul geților: Deusdava, în Moesia; Dakidava, Singidava, Argedava, Comidava, Buridava etc. — pe teritoriul Daciei.

Arma caracteristică a tracilor era spada încovoată, în formă de seceră (sica). Afară de această spadă, tracii se foloseau de spade obișnuite, precum și de lăncii și de topoare de fier cu două lame; mai aveau arcuri și scuturi făcute din lemn și îmbrăcate în piele. Dacii aveau steagul lor, făcut din material colorat, sub formă de dragon cu botul deschis.

Unele triburi trace au reușit să se ridice în dezvoltarea lor social-politică până la organizarea statului. Un asemenea stat au alcătuit dacii de peste Dunăre, și renumiții în istorie conducători ai acestui popor — Burebista și Decebal — care s-a împotrivit mult timp presiunilor exercitate de romani și care, în cele din urmă a fost înfrânt, în anul 106 de către Traian.

Timp de decenii întregi, o rezistență deosebit de îndrăzănită față de cuceritorii romani au opus dacii (trib trac, înrudit cu geții) care ocupau teritoriul Transilvaniei, Valahiei, Moldovei și Basarabiei până la Marea Neagră și Nistru. Începând încă din sec. II î.e.n., dacii i-au alarmat mereu pe romani prin incursiunile lor împotriva posesiunilor romane din Peninsula Balcanică. În sec. I î.e.n. a luat naștere, la daci, prima uniune statală, în frunte cu regele Burebista, care amenința granițele de Nord-Est ale Imperiului roman. În sec. I.e.n. statul dac a renăscut sub domnia popoului conducător Decebal și s-a transformat curînd într-un stat puternic din punct de vedere economic și politic devenind veci-

nul cel mai periculos al romanilor și obligînd conducerea romană din timpul lui August, Tiberiu și Domițian să întreprindă permanente expediții militare împotriva dacilor. De obicei, aceste expediții se terminau prin insuccesele romanilor, ceea ce i-a determinat să cumpere o relativă liniște la hotarele dunărene printr-un tribut anual dat dacilor, până în momentul cînd, în sfîrșit, împăratul Traian, în urma a două campanii militare împotriva dacilor (101-102 și 105-106) a reușit să zdrobească definitiv rezistența acestui popor eroic și să anexeze Imperiului roman posesiunile lui Decebal, sub denumirea de „provincia Dacia”. Decebal s-a sinucis, iar Traian învingătorul dacilor, în amintirea acestei remarcabile victorii, care i-a costat pe romani uriașe jertfe, a înălțat două monumente: pe teritoriul actualului Dobrogea, un uriaș turn cilindric de piatră (saxea turris), împodobit minunat, cunoscut sub numele de Tropaeum Traiani, iar la Roma — celebra columnă („Columna lui Traian”) care reprezintă, potrivit caracterizării lui Mommsen, „o carte a războaielor dacice cu tablouri sculptate” [...]

Cît de mare era importanța pe care conducătorii romani o acordau victoriei asupra dacilor se poate deduce, în special, după faptul că timp de 123 zile Roma a sărbătorit victoria lui Traian prin grandioase reprezentații de circ, la care au luat parte 10 000 gladiatori și 11 000 fiare sălbatice.

Pentru a se salva de cucerirea romană o parte a populației dace a fugit [...] o parte a fost stabilită de romani în Peninsula Balcanică, o parte a continuat să rămînă pe vechile locuri sub dominația romanilor. [...] Stăpînirea romanilor a fost de scurtă durată.

Traducere de
Valentina POPOVICI

... și urmașii lor din zilele noastre

UN INCENDIU ACUM PATRU MII DE ANI LA SUCIDAVA-CELEI

Cea mai veche țesătură din Europa

MARIN NICA

De când datează războiul de țesut? Din dovezile materiale de care dispunem, a fost inventat în neolitic, cu aproximativ 6 000 ani î.e.n. Era un instrument rudimentar, construit pe verticală, firele de urzeală fiind întinse cu ajutorul unor greutatea de lut.

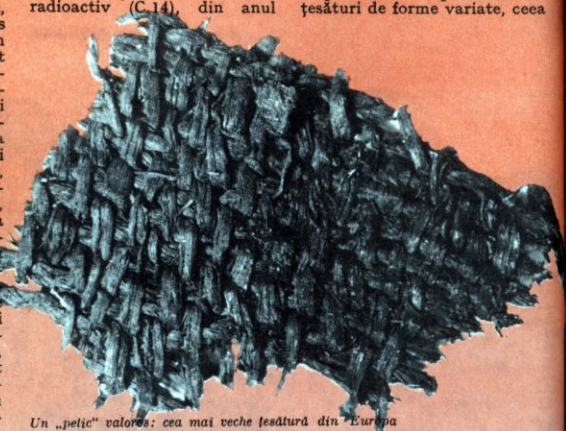
Mai înainte, în epoca pietrei neșlefuite — în paleolitic — oamenii au folosit probabil, pentru depozitarea fructelor culese, vase din nuiele sau fibre împletite. Împletiturile, în diferite forme, au premers apariția țesăturilor. Un prim pas în această direcție a fost făcut atunci când s-a constatat că fibrele răsucite — inclusiv prin procedeul toarcerii — devin mai rezistente. Inventarea războiului de țesut a dat un impuls deosebit acestui meșteșug. Dealtfel, în neolitic, de când avem și primele dovezi ale practicării țesutului, omul și-a creat prin trecerea la o viață sedentară, și condițiile ce au favorizat apariția și dezvoltarea a noi îndeletniciri — domesticirea animalelor, cultivarea unor plante alimentare și textile (înul și cânepa), făurirea ceramicii; fiecare, din aceste îndeletniciri, în felul lor au impulsionat tehnica țesutului: lina animalelor sau fibrele vegetale au constituit materia primă a țesăturilor, iar priceperea de a prelucra lutul a permis confec-

ționarea întielor unelte — prisnele sau fusaiole (folosite la torsul firelor) și a greutatea pentru războiul de țesut (inițial, acestea erau de forma unui ou, mai târziu devenind conice sau piramidale).

Din epoca neolitică, s-au păstrat extrem de puține fragmente de țesături, cea mai veche fiind descoperită în oaza de la Fayum (Egipt); această țesătură datează, cum s-a stabilit cu ajutorul carbonului radioactiv (C 14), din anul

4500 î.e.n. În Europa, citeva resturi de astfel de produse s-au găsit în turbăriile din centrul și Nordul continentului, unde au existat condiții bune de conservare.

Prin intermediul ceramicii avem, de asemenea, mărturie despre tipurile de împletituri și țesături care au existat cu mii de ani în urmă. S-au descoperit numeroase vase pe al căror fund au fost identificate amprente de împletituri sau țesături de forme variate, ceea

Un „petic” valoros: cea mai veche țesătură din Europa

În p. 57: greutatea pentru întins firele la războiul de țesut și împletitură imprimată pe fundul unui vas din ceramică

ce înseamnă că, înainte de a fi arse, vasele erau puse la uscat pe rogojini sau bucăți de pânză.

În ceea ce privește materialul și calitatea țesăturilor, acestea sînt în general de factură grosolană, s-au identificat însă și produse executate cu o îndemînare impresionantă, dacă avem în vedere posibilitățile tehnice ale vremii: fragmente de țesături la care s-au numărat 20 fire orizontale și verticale pe centimetru pă-

trat densitate apropiată de aceea a unor țesături din zilele noastre. (Ca o curiozitate, notăm că pînza albă obișnuită de azi are 26 fire orizontale și verticale.)

Informațiile despre țesături și tehnica făuririi lor în țara noastră, în urmă cu milenii au fost completate cu o descoperire pe care pe drept cuvînt o putem numi senzațională. Este vorba despre descoperirea celei mai vechi țesături din Europa.

Anul trecut, făcînd săpături în așezarea preistorică (datînd din anul 2200 î.e.n.) de lângă turnul de Sud-Vest al cetății romano-bizantine Sucidava (comuna Celei, județul Olt) am descoperit la adîncimea de 1,65 m urmele unei locuințe incendiate. O locuință cu podeaua din lut

galben, peste care se afla prăbușit peretele din chirpic cărămiziu. Chiar în mijlocul locuinței, am identificat vatra, de formă pătrată avînd de jur-împrejur vase de dimensiuni variate, unelte de piatră (topoare și ciocane perforate), o cantitate considerabilă de ghindă și sfîrîmături mărunte provenite de la cochiliile scoicilor consumate. În apropiere de vatră, lângă peretele de Sud al locuinței, am descoperit un pat lung de 1,15 m și lat de 0,75 m, făcut din nuiele așezate una lângă alta pe un strat vegetal (așa cum indică urmele de cenușă în care se vedeau îngropate nuiele carbonizate). Conservarea patului în condiții atît de perfecte s-a datorat unei întîmplări. În timpul incendiului o grindă a tavanului s-a prăbușit oblic alcătuiind un strat protector pentru pat, care, astfel, s-a putut păstra pînă în zilele noastre.

Pe pat, după înlăturarea stratului de chirpic, am avut surpriza să descopăr așternutul. Este o țesătură cu aspect de sac, care, în partea dinspre peretele locuinței, era împăturită în trei, — dovadă că servea drept căpăți. Porțiunea neîmpăturită a fost distrusă de bucățile de chirpic. Partea împăturită (măsurînd $1,25 \text{ m} \times 0,35 \text{ m}$) — deși carbonizată și ea — s-a conservat (protejată fiind de grindă) în condiții excepționale. Din analiza fibrelor țesăturii, ca și din faptul că în locuință am găsit și semințe de in, am dedus că învelitoarea era din in. Ea a fost confecționată chiar de locatari, cu o „tehnică” simplă, așa-numita țesere „în două ite”. Lîngă peretele dinspre Nord al locuinței am identificat trei grutăți piramidale pentru războiul de țesut și șase fusaiole, semn că aici se găsea unealta respectivă. Urzeala era făcută din fibre răsucite în două, iar bătătura din fire simple, și unele și altele cu o grosime de 2 mm. Îmbinarea firelor răsucite cu cele simple a sporit rezistența țesăturii și, totodată, i-a mărit grosimea, făcînd-o mai călduroasă.

Tot în locuință am mai identificat și o gropiță cu fundul ars, plină cu grîu carbonizat,

iar lîngă ea două pietre pentru rîșnit.

Un inventar atît de bogat se explică prin faptul că locatarii au fost nevoiți să părăsească în grabă casa, lăsînd totul pe loc. Această ipoteză este întărită și de faptul că în apropiere am identificat o altă locuință care prezintă, de asemenea, urme de incendiu și în care am descoperit un pandantiv de aur în greutate de 6 gr și două inele spiralice de argint. Incendiul produs acum 4200 ani a mărit șansa arheologului de azi în încercarea de reconstituire mai apropiată de realitate nu numai a modului cum se construia atunci o locuință, ci și a elementelor ei interioare.

Nu știm ca în Europa să mai existe o descoperire similară ca aceea făcută la Celei, importantă prin toate elementele ei, dar mai ales prin țesătura la care ne-am referit. Descoperirea reprezintă astfel un bun cîștigat atît pentru patrimoniul cultural național, cît și pentru cel universal. În prezent, țesătura urmează să fie supusă unor minuțioase operații la laboratorul de restaurare al Muzeului de Artă al R.S.R.

O REGINĂ AFRICANĂ ÎMPOTRIVA COLONIALISMULUI

FLORENTINA DOLGHIN

Era în luna mai 1621. O litieră luxoasă, purtată pe umeri de africani cu staturi atletice, înainta încet prin Luanda¹ — reședința guvernatorului (viceregelui) portughez, Ngola Mbandi, regele acestui stat, își trimisese sora cea mai mare, pe Zinga, în misiune diplomatică: să negocieze pacea cu portughezii cotropitori. Emisara, o femeie frumoasă, de 39 ani, era însoțită de o suită impunătoare, formată din prințese și un grup mare de seniori². Guvernatorul i-a făcut Zingăi o primire demnă de rangul ei. În fața palatului, cortegiul a fost întâmpinat cu onoruri și salutat cu lovituri de tun.

Încă de la prima audiență, portughezii au fost impresionați de frumusețea, inteligența, siguranța de sine și abilitatea prințesei. Misionarul capucin G. A. Cavazzi, care, în anul 1690, a publicat la Milano o descriere a Angolei, relatează astfel această întrevvedere: „De cum a intrat, Zinga a observat că, la locul de cinste se afla guvernatorul portughez al Angolei pe un tron acoperit cu catifea și împodobit cu aur. În fața lui, era așternut un covor bogat, cu perne de catifea, cusute cu aur, pe care s-au așezat episcopii. Fără să-și piardă citișul de puțin timp și fără să scoată o vorbă, Zinga a făcut semn din ochi uneia dintre doamnele sale de onoare. Aceasta s-a așezat imediat pe covor, în genunchi, cu minile sprijinite de podea, oferindu-și spatele stăpîneli.

Cu cel mai desăvîrșit calm, mîndra emisară s-a instalat comod pe acest fotoliu viu și a rămas așa pînă la sfîrșitul audienței”.

Mai mult decît de această etichetă suferențieră, cei prezenți au fost însă impresionați de talentul diplomatic și de agerimea de spirit a prințesei. De la fratele ei — care, în mod obișnuit, o invidia pentru inteligența și puterica ei personalitate — Zinga avea puteri depline. Singură urma să stabilească condițiile de pace și concesile pe care trebuia să le acorde. Putea chiar cere — dacă acest fapt ar fi înlesnit tratativele — să treacă la creștinism, renunțînd la cultul animist.

Prințesa neagră a fost o diplomată iscusită. A știut să-și susțină cauza pe un ton dezinvolat și demn, așa încît a sfîrșit prin a-i cuceri pe guvernator și suița sa. Portughezii au fost de acord să încheie o alianță cu regele Ngola Mbandi, cu o singură condiție, care a constituit momentul crucial al întrevederii: suveranul angolez trebuia să se recunoască vasal al Portugaliei și să plătească un tribut anual. La acest punct, Zinga a replicat prompt: „Ngola Mbandi este un rege liber, puternic, dornic să încheie o alianță de la egal la egal”. Grație puterilor de convingere a surorii sale, Ngola a fost recunoscut ca rege aliat al portughezilor și nicidecum ca supus al lor; trebuia numai să restituie prizonierii luați în ultimele înfruntări.

De numele șefei misiunii diplomatice la Luanda — viitoare regină a Angolei — este legată o importantă perioadă din istoria luptei de eliberare națională a poporului angolez de sub dominația portugheză.

¹ Orasul Luanda a fost Intemeiat de portughezi în anul 1576 și a devenit capitală a Angolei din 1697.

² Precizăm că, în lipsa unei terminologii africane pentru aceste ranguri nobiliare, am folosit-o pe cea cunoscută, europeană.

Sarea — monedă de schimb

În istoriografia contemporană, există două tendințe extreme de prezentare a africanilor, ca și a indienilor, de altfel: una, de sorginte colonialistă, care ni-i înfățișează ca pe niște ființe primitive, sălbatic, cealaltă, cu iz romantic, ni-i zugrăvește în culori trandafirii, cuantumul de aspecte negative ale civilizației lor fiind cvasiinexistent. Viața politică a Africii precoloniale și coloniale era, în realitate, foarte apropiată de cea a Europei acelorasi vremuri.

Angola a devenit cunoscută europenilor în anul 1484, cînd navigatorul portughez Diogo Cão a ajuns la gurile Fluviului Congo și a înaintat apoi spre Sud, punînd stăpînire pe țărmul angolez. El a întîlnit în Africa Occidentală o confederație de state, între care, cele mai importante, erau Congo, Matamba, Benguela și Ndongo. Ultimul avea capitala la Mbanza Kabasa și a fost denumit de portughezi Angola, pentru că acolo domnea dinastia Ngola. În anul 1591, slujbașul portughez Abreo de Brito scria despre Angola că „este unul dintre cele mai mari țirguri, care nu va dispărea pînă la sfîrșitul lumii”. În secolul XVI-XVII, populația Angolei cultiva pămîntul, creștea animale, cunoștea prelucrarea metalelor (a fierului și cuprului) și olăritul. Ea practica și comerțul, plata făcîndu-se în natură cu sclavi, fildeș, țesături de rafie, piei. Ca monedă de schimb se folosea o scoică culeasă de la Nord de vărsarea Fluviului Congo. Călugării iezuți notau însă uluiți că principala monedă a băștinașilor rămînea sarea, cu care aceștia își cumpărau unii de la alții diferite mărfuri și alimente. După apariția portughezilor pe continentul african, întreaga viață economică internă a Angolei a fost dominată de negotul cu sclavi, pe care lusitani îi trimiteau în Brazilia să lucreze pe plantațiile de zahăr sau în mine.

La sfîrșitul sec. XVI, angolezii se aflau în luptă cu portughezii, care, din anul 1580, se găseau sub dominația regelui spaniol Filip II, devenit,

ca rege al Portugaliei, Filip I. Săgețile africane erau nepuțincoase în fața muschetelor și platoșelor europene. În anul 1581, Paolo Diaz de Novais, nepotul navigatorului Bartolomeo Diaz, a cucerit o provincie angoleză. Dar „încrederea de sine și un puternic sentiment de independență, trăsături caracteristice proprii conducătorilor locali, care, în repetate rânduri, i-au uimit pe portughezi” — după cum remarcă cunoscutul africanolog englez Basil Davidson¹ — i-au

îndemnat pe angolezi să se ridice la luptă în numeroase rînduri împotriva ocupanților portughezi. În februarie 1583, de pildă, o armată care, după spusele cronicarilor, „era mai mare decît toate celelalte strînsse pînă atunci de către regele din Ndongo — ocupînd trei leghe de pămînt și acoperind munții și văile” — a atacat pe portughezii ce se pregăteau să cucerească Munții Kambambe, unde sperau să găsească zăcăminte de argint. Mult mai bine echipată însă oastea guvernatorului Paolo Diaz de Novais a ieșit învingătoare.

În această țară, s-a născut, în anul 1582, Zinga Mbandi,

ca fiică a regelui statului Ndongo. Dintre toți cei patru copii ai regelui — încă două fete, Gambi și Tungi, și un băiat, Ngola — suveranul o iubea cel mai mult pe Zinga, pentru inteligența ei neobișnuită, pentru caracterul ei aprig, înflăcărât și mîndru. La moartea regelui (cca. 1617), i-a urmat la tron fiul său, Ngola Mbandi. El a domnit ca un despot singeros, ucigîndu-i pe toți cei despre care credea că-i pot amenința domnia, inclusiv pe nepotul său, fiul Zingăi, deși acesta îi arătase o fidelitate absolută. Pe Zinga a exilat-o într-o regiune îndepărtată.

La 1621, Ngola i-a atacat pe portughezi, dar soarta armelor i-a fost potrivnică. A trebuit să lase în mîinile dușmanului pe cele două surori, Gambi și Tungi, și să se retragă. După alte cîteva atacuri neizbutite, s-a decis să încheie pace cu portughezii. Avînd mare încredere în iscusința diplomatică a surorii sale, Zinga, Ngola a adus-o din surghiun și a trimis-o la Luanda. Din acest moment, Zinga a intrat pe scena politică, pe care n-a mai părăsit-o.

Viceregele primește un ultimatum

După încheierea cu bine a misiunii diplomatice, Zinga a acceptat — din motive politice — să se creștineze. În anul 1622, s-a botezat la Luanda, avîndu-i ca nași pe însuși viceregele și soția sa; aceștia i-a dat, dealtfel, și numele — Anna. Doi ani mai tîrziu, în 1624, Ngola Mbandi a murit. Zinga n-a întîrziat să-și răzbune fiul și, întocmai ca în piesele lui Shakespeare, l-a ucis și ea pe băiatul regelui. La scurt timp, în aclamațiile înalților demnitari și ale unei mulțimi imense, Anna Zinga a devenit regină a Angolei.

Odată urcată pe tron, a hotărît să declanșeze lupta de izgonire a portughezilor. A trimis o scrisoare viceregelui, în care îi cerea, pe un ton ultimativ, să evacueze portul ocupat, Mbaka, amenințînd, în caz de refuz, cu război. Ce-i încurajase Zingăi o revindicare att de categorică? În acei ani, în Angola începuseră

¹ Magazin Istoric, nr. 7/1974.

Regina băștinășă în vizită la viceregele portughez de la Luanda

să pătrundă coloniștii olandezi, ceea ce crease multe greutăți portughezilor¹. Compania Indiilor de Vest, fondată în 1621, finanțase deja câteva expediții militare în Africa, în iunie 1624 olandezii arseră șase nave portugheze în Golful Luanda, iar în august întreprinseseră un nou atac.

Ei intraseră în legătură și cu conducătorul statului Congo, Pedro II, din care urmăreau să-și facă un aliat. Despre toate aceste manevre fusese informată și Zinga, care avea strînse relații cu regele Congoului. Temîndu-se de urmările dezastruoase pe care le-ar fi putut avea un război cu doi dușmani deodată — olandezii și africanii — vice-regele a cerut Lisabonei să satisfacă cererea reginei, dar metropola a răspuns negativ.

Situația portughezilor a devenit precară: angolezii au tăiat principalele drumuri comerciale și au închis tirgurile de sclavi. Pregătindu-se de război, Zinga acorda adăpost tutu-

ror sclavilor din statele vecine, care fugeau în masă la ea. Regina Angolei a atras de partea ei și pe conducătorul unui trib războinic vecin — care lupta de mult împotriva portughezilor — creînd astfel o armată numeroasă. Portughezii au încercat să preîntîmpine conflictul iminent pe cale diplomatică. Un ofițer, purtător de cuvînt al vice-regelui, i-a promis Zingăi că i se vor reda provinciile cucerite. Ea trebuia, în schimb, să recunoască puterea coroanei portugheze, căreia urma să-i plătească anual un tribut neînsemnat, mai mult simbolic. După cum relatează același Cavazzi, aceste condiții „au adus-o pe regină într-o stare de furie”. Tentativa de a înfrînge rezistența reginei prin acțiuni diplomatice a eșuat. La începutul anului 1626, vice-regele a hotărît organizarea unei puternice expediții armate împotriva răzvrătitei. La 7 februarie, același an, o armată portugheză, bine înzestrată, s-a pus în mișcare.

La 7 iunie, portughezii au ajuns în dreptul insulei unde își instalase tabăra Zinga. Dușmanii au blocat insula, dar regina a atacat unul dintre posturile portugheze, punîndu-i pe fugă pe apărători. La atacul următor, întîmpinați de focul muschetelor, africanii au trebuit să se retragă.

Noaptea a adus liniștea. Sub paza oamenilor săi, regina a trecut Fluviul Cuanza și s-a retras în provincia Oankko, dejucînd astfel planul inamicului de încercuire. După două zile de marș, portughezii i-au găsit tabăra ascunsă printre stînci greu accesibile. Ei au capturat cîțiva nobili și pe cele două surori al reginei. Cît pe-acîi să cadă prizonieră, Zinga a reușit să fugă. A salvat-o energia sa neobișnuită. În zona secetoasă, cu nisipuri fierbinți, în care s-a retras, ea și-a pierdut însă aproape toți războinicii.

După o călătorie lungă și plină de pericole, regina a ajuns pe teritoriul tribului războinic vecin. Membrii acestui

¹ Magazin Istoric, nr. 2, 3/1978.

trib au ales-o „preoteasa și conducătoarea lor”, după cum notează J.G. Dubois-Fontanelle, într-o lucrare apărută la Paris în anul 1775. Acolo Zinga și-a organizat o armată puternică, apoi a intrat în statul vecin, Matamba, aflat la Est de Ndongo. Bătrînul rege al statului tocmai murise. Din anul 1630, regina a început lupta de cucerire a Matambei, care a fost supusă abia după cinci ani. În anul 1635, raportul de forțe politice și militare între africani și lusitani — care, între timp, instauraseră controlul lor în statul Ndongo, întronind acolo un rege-fantoză — s-a schimbat în favoarea africanilor. Portughezii aveau acum adversari mai puternici: pe locuitorii Matambei. După ce avea să-și organizeze în Matamba o armată puternică, Zinga urmărea să-i alunge pe portughezi din Ndongo.

Un război de aproape două decenii

18 octombrie 1639. La Luanda a sosit un nou guvernator, Pedro Cezar de Menezes, care a adus întăriri proaspete. El a început imediat tratative cu Zinga. Regina i-a primit cu multă răceală pe solii portughezi, declarîndu-le că nu va depune armele pînă ce nu fi va fi recunoscut dreptul asupra statului Ndongo, stăpînit de strămoșii ei. Tratativele, care au durat șase luni, n-au dus la nici un rezultat.

Anul 1640 a marcat o schimbare radicală în poziția Portugaliei, care, după 60 ani de dominație spaniolă, și-a recăpătat independența. În 1640 a izbucnit o mare răscălm împotriva spaniolilor — condusă de João Ribeiro — în urma căreia țara s-a separat de Spania. În ultimele decenii, portughezii se aflau în permanent conflict cu olandezii, care cuceriseră un întins teritoriu în Nord-Estul Braziliei — aflată pînă atunci în stăpînire portugheză — și încercau să-i alunge din posesiunile lor din Asia, Africa și America. Pentru a-și asigura forța de muncă necesară pe plantațiile din Pernambuco¹, olandezii aveau nevoie de sclavi.

În acest scop, au hotărît organizarea unei expediții în Africa pentru a cucerii Sao Tome², Luanda și Benguela și a-și institui controlul asupra tirgurilor de sclavi Vest-africane și a întrerupe fluxul de sclavi pentru Brazilia portugheză.

Într-una din zilele lunii mai 1641, o escadră olandeză, formată din 20 nave, cu 3 000 soldați la bord, a pornit din portul brazilian Recife, spre Angola. După multe săptămîni de traversare a Atlanticului, la 23 august 1641, o armată olandeză a intrat în rada portului Luanda, iar la 25 august a atacat, prin surprindere, orașul. Portughezii au fugit în dezordine, olandezii descoperind „un oraș mare și minunat”, cu aproape 5 000 clădiri frumoase din piatră, cu 5 palate, cu 7 baterii unde se aflau aproximativ 130 tunuri. Armata portugheză din Luanda, în frunte cu însuși guvernatorul, s-a retras în fortul Massangario.

Zinga nu a întîrziat să folosească conflictul dintre portughezi și olandezi în interesele sale. După cum scrie Cavazzi, „sosise ceasul răzbunării, regina se putea răfui cu portughezii”. Curînd ea a încheiat o alianță cu olandezii, care i-au pus la dispoziție un detașament format din 300 soldați. Trupele africane și olandeze au atacat fortul Massangario, dar fără succes. Portughezii au capturat numeroși prizonieri. Luptele au continuat fără ca vreuna din tabere să obțină o victorie hotărîtoare. În 1643, guvernatorul Cezar de Menezes a încercat să recucerească Luanda printr-un atac prin surprindere; portughezii au fost însă respinși și 200 oameni, printre care însuși guvernatorul, au fost luați prizonieri.

Zinga a renunțat la cucerirea fortăreței Massangario — cea mai importantă dintre cele rămase portughezilor. În vederea atacului decisiv, a reușit să recruteze informatori chiar din rîndul dușmanilor. În anii 1647 și 1648, războinicii Zingăi și soldații olandezi au dat lovituri puternice portughezilor. Se părea că zilele acestor ocupați din Angola erau numărate. Zinga

și aliații ei au atacat cu succes fortul Massangario. Dar, între timp, din Brazilia portugheză a sosit o puternică escadră, avîndu-l în frunte pe noul guvernator al Angolei, Salvador de Sa. Așa înscit, la 18 august 1648, olandezii și angolezii au înălțat steagul alb. Trei zile mai târziu, prin tratatul de pace semnat, olandezii se obligau să evacueze colonia, luînd însă cu ei averile adunate aici.

O pace onorabilă

A urmat răfuiala cu conducătorii africani care îi ajutaseră pe olandezi. Învingătorii i-au trimis reginei un sol cu scrisori de la regele Portugaliei și de la Salvador de Sa, în care i se cerea să reînceapă expedierea de sclavi. Zinga înțelegea că, în situația creată, trebuia să meargă în întîmpinarea propunerilor. În schimbul surorii sale, Gambi, aflată de 14 ani în prizonierat, ea a trimis 200 sclavi (130 pentru rege, 70 pentru vice-rege). În 1656, guvernatorul a hotărît semnarea tratatului cu regina africană. Ea refuza însă să se recunoască vasală monarhului din Lisabona, așa cum prevedea una dintre clauzele tratatului. După mărturia lui Dubois-Fontanelle, Zinga ar fi răspuns: „M-am născut liberă, voi trăi și voi muri liberă”. După această întrevvedere cu portughezii, regina, bolnavă de friguri, și-a dat acordul pentru încheierea păcii, dar a refuzat plata tributului anual. Portughezii au preferat să cedeze, ajungîndu-se la un compromis. Tratatul de pace, încheiat în aprilie 1657, stabilea că nici unul dintre state nu va acorda adăpost sclavilor fugiți din celălalt stat și că regina era definitiv scutită de plata oricăruia fel de tribut. Era o pace onorabilă. În ultimii șapte ani de viață, Zinga a întreținut relații comerciale cu portughezii și a permis activitatea misionarilor. La 17 decembrie 1663, ea a murit în vîrstă de 81 ani.

La loc de cinste printre conducătorii africani, slăviți în operele folclorice de mai târziu ale Angolei coloniale, stă și legenda regină Zinga, care, din cei 40 ani cit a domnit, 31 a purtat războaie împotriva colonialiștilor.

¹ Stat în Nord-Estul Braziliei, cu capitala la Recife.

² Insule, pe atunci portugheze, în Golful Guineea.

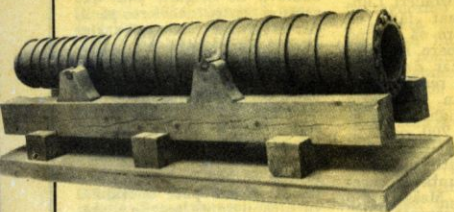
— Cititorii noștri ne pot scrie fie pe adresa indicată, fie la căsuța poștală nr. 702, București.

— Atragem din nou atenția tuturor celor care ne scriu că manuscrisele și documentele anexe nu se înapoiază. În consecință, corespondenții noștri sînt rugați să-și păstreze copile corespunzătoare. De asemenea, ne vedem siliți să subliniem pentru cei care ne scriu de mîna, adesea cu creionul și foarte necitez că le vom răspunde mult mai puțin prompt decît corespondenților care nu ne pun probleme de descifrare a scrisului lor.

— Unii cititori ne pun — în aceeași scrisoare — zeci de întrebări de amănunt din istoria națională și universală. A le răspunde la fel de amănunțit ar însemna a redacta în fiecare lună încă cel puțin o revistă. Rugăm a ni se scrie mai concis și a ni se adresa eventualele întrebări numai pe marginea articolelor publicate.

O BOMBARDĂ A LUI IANCU DE HUNEDOARA LA VIENA

KAKUCS LAJOS, muzeograf (Muzeul Banatului), din Timișoara: La sfîrșitul sec. XIV și începutul celui următor, odată cu permanentizarea pericolului otoman, Timișoara a devenit, alături de Severin și Belgrad, una dintre importante cetăți ce închideau accesul turelor spre centrul Europei. Conducerea cetății și a comitatului a fost încredințată unora dintre cei mai vestiți comandanți de oști: Pippo Spano (vezi-nr. 2/1977) și Iancu de Hunedoara (nr. 6/1972, 1/1976, 3/1978). Încă din 1441 Iancu a început lucrările de întărire a cetății, dotînd-o cu cele mai moderne arme ale epocii. Bombarda pe care o prezentăm în fotografia de mai jos — pînă acum necunoscută în literatura de specialitate de la noi — provine din artileria cetății în timpul lui Iancu de Hunedoara. Ea are o lungime de 195 cm, calibru de 31 cm, și a fost făurită din metal prin bătăre, părțile fiind fixate cu ajutorul unor inele concentrice. În 1864, a fost dusă la Viena, aflîndu-se în prezent la Muzeul militar din acest oraș. Fotografia ne-a fost pusă la dispoziție de dr. J. Chr. Allmayer-Beck, directorul acestui muzeu.

VOLUNTAR LA 58 ANI

Prof. GEORGE MĂRĂCINEANU, din Breaza, jud. Prahova: ne trimite o evocare biografică a unui locuitor din orașul său, eroul din primul război mondial, locotenent-colonelul medic Aurel Popovici. Născut în Transilvania, în 1888, Aurel Popovici a venit în România în 1900, stabilîndu-se la Breaza, unde a deschis un cabinet medical, primul din localitate.

Cînd țara a intrat în război, deși vîrsta îl scutea de mobilizare, s-a oferit ca voluntar. A fost încadrat medic la Regimentul 9 infanterie Buzău, primind apoi conducerea spitalului militar din comuna Bălușeni, jud. Botoșani. A murit la datorie la 9 martie 1917. Cîstindul memoria, o stradă din Breaza poartă numele său. Pe această stradă, la nr. 46 se află și casa în care a trăit medicul Aurel Popovici.

SARMIZEGETUSA, CETATEA DE PE STÎNCĂ

Prof. NICOLAE ANDREI, din Călărași, jud. Ialomița, ne trimite o notă referitoare la numele capitalei dacilor, Sarmizegetusa, din care reținem: în legătură cu sensul acestui nume, I.L.Russu, în *Limba tra-coșilor*, ed. II, București, 1967, propune o etimologie derivată din două elemente lexicale de bază: *Zermi*, „stîncă, înălțime” și *Zegel*, „gard, palisadă, cetate”. Deci, prezumtiv, numele capitalei dacice s-ar traduce prin Cetatea de pe stîncă sau Cetatea înaltă. Culegerile epigrafice *Inscriptiones latinae selectae* și *Corpus inscriptionum latinarum* consemnează mai multe variante ale grafiilor denumirilor capitalei dacilor, printre care: Sarmizegetusa, Sarmisegethusa, Sarmizegethusa, Zermizegetusa, Zermicegetusa, Sarmiegete etc. De-a lungul timpului, s-a impus însă Sarmizegetusa, menționată de Ptolemeu. În încheiere, corespondentul nostru face și o propunere: Viitoarea ediție a *Indreptarului ortografic, ortoepic și de punctuație* să includă la indexul de nume proprii și toponimul Sarmizegetusa, altfel de reprezentativ și de evocator pentru istoria poporului român.

NAVA ÎNCĂRCATĂ CU AUR

CONSTANTIN GHEORGHIU, din Constanța, ne scrie că, la 15 septembrie 1939, aurul Băncii Poloniei aflat în tranzit prin țara noastră (nr. 10/1977), ar fi fost încărcat pe nava „Pegasus” și nu „Eocene”, cum a apărut în articolul semnat de Mîlică Moldoveanu.

Autorul răspunde: În sursele documentare consultate, atît cele românești cît și cele poloneze, nu am găsit menționată nici o dată o navă „Pegasus”. În eventualitatea că tovarășul Gheorgheu deține informații suplimentare, îl rog să mi le transmită prin intermediul redacției.

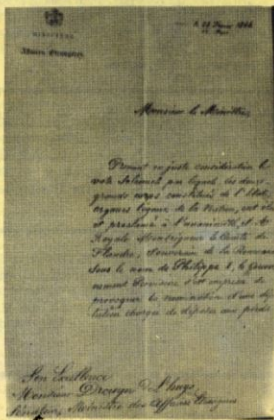
FIU SAU NEPOT?

TEOFIL CĂLINESCU, din Giurgiu, aduce o rectificare notei 1, de la p. 54 (nr. 3/1978): prințesa Murat nu a fost soția lui Joseph ci a lui Achille Murat, care era nepotul lui Joachim Murat.

ION GHICA SCRIE LUI DROUYN DE LHUYS

Muzeograful NICOLAE BĂNICĂ OLOGU, de la Muzeul județean Vâlcea, din Rimnicu Vâlcea ne comunică o scrisoare a lui Ion Ghica (în februarie 1866, președinte al Consiliului de Miniștri și ministru de Externe), adresată lui Drouyn de Lhuys, ministrul de Externe al Franței. Data 28 februarie (12 martie) 1866, documentul se referă la alegerea de către Corpurile legislative românești a contelui Filip de Flandra ca domn al României, în urma abdicării lui Alexandru Ioan Cuza (nr. 8, 9/1976).

Publicăm facsimilul primei pagini a scrisorii, care a rămas pînă acum inedită.

FELICITĂRI UNUI PREMIANT

Între 7 și 13 aprilie 1978, s-a desfășurat la Alba Iulia, în cadrul Festivalului național „Cîntarea României”, cea de-a doua ediție a Olimpiadei naționale de istorie, organizată sub egida Ministerului Educației și Învățămîntului, Comitetului Central al Unității Tineretului Comunist și Societății de științe istorice.

Din rândul celor 2 000 participanți, au fost selecționați pentru faza finală 363 elevi. La festivitatea de premiere au fost anunțate rezultatele, învinzându-se numeroase premii, diplome și mențiuni, elevilor care au scris cele mai valoroase lucrări.

Printre altele instituții care au oferit premii cîștigătorilor, s-a numărat și revista Magazin istoric cu un abonament pe o perioadă de un an, abonament ce a revenit unui elev ieșean. Iată ce ne scrie acesta: Mă numesc DOBRICEANU CONSTANTIN și sînt elev în clasa XII la Liceul „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Am participat la Olimpiada națională de Istorie a României, a mișcării muncitorești, democratice și revoluționare, a Partidului Comunist Român, etapa republicană. Am obținut premiul III, din care face parte și un abonament pe un an de zile la Magazin istoric, acordat de redacția dv. Am participat, de asemenea, la concursul organizat de revistă „Deceniile Republicii”. Înșă am greșit două răspunsuri. Altfelată am să fiu mai atent scrie în încheiere înădrul nostru corespondent, rugîndu-ne, totodată să-l comunicăm modalitatea de a intra în posesia abonamentului.

Felicitîndu-l pentru rezultatul obținut, precizăm că și abonamentul său — la fel ca și cele ale cîștigătorilor concursurilor Magazin istoric — o să îi dădău prin poștă, la adresa indicată.

PRECIZĂRI ȘI CONTRAPRECIZĂRI

În legătură cu articolul Ordine monaho-cavaleresc, din nr. 11/1977, PETRE VIȘOIANU, din București, ne trimite precizări pe care le considerăm necesare pentru o mai completă și mai corectă informare a cititorilor. Să vedem împreună cît de complete și de corecte sînt precizările aduse.

1) Ne scrieți: Personajele înfățișate în p. 56 nu reprezintă doi cavaleri ioaniți, ci doi cavaleri ai unui ordin portughez (San Giacomo della Spada). Noi rădminem mai departe pe pozițiile ioanițe. Cu ați mai mult cu cît, în limba portugheză, nu poate exista, în nici un caz, un San Giacomo, ci, eventual, un Sao Joaquin. Nu știm de unde dețineți informația, probabil eronată; pe a noastră am luat-o din Larousse du XX-e siècle, vol. 3, p. 1073.

2) Afirmăți că gresim atunci cînd vorbim despre participarea ioaniților la împărțirea moștenirii Templierilor, ba chiar la spolierea lor. Or: a) noi nu am pomenit nimic despre vreo spoliere; b) chiar dumneavoastră spuneți că ioaniții au fost desemnați moștenitori ai bunurilor Templierilor. Deci, unde este gresala noastră? Altfel spus, poți fi moștenitor fără a moșteni ceva?

3) În virtutea tradiției, ordinul se intitulăză suveran și militar. Dar, spre deosebire de ceea ce susțineți, el nu mai este nici suveran nici militar. Nu mai are nici unul dintre prerogativele pe care continuați să i le atribuiți: nu întreține relații diplomatice cu nici un stat, nu se bucură de extralimităritate, nu beneficiază de nici o altă caracteristică a suveranității. Că întreține spitale, leprozerii și dispensare am spus-o și noi, atunci cînd am arătat că el constituie o simplă instituție caritabilă.

Dacă e vorba de o informare corectă...

Nicolae MINEI

CERERI ȘI OFERTE

CONSTANTIN PETRE, str. 6 Martie, nr. 16, Tulcea, solicită: nr. 1-9/1967; 1-12/1968; 7, 8/1969; 12/1973; 4/1974; 7/1975.

GHEORGHE C. MARICA, com. Goești, jud. Dolj, solicită: nr. 2, 3/1972.

IOAN TET, str. Republicii, nr. 66, com. Tinca, jud. Bihor, solicită: nr. 1-5/1967; 1-2/1968; ofera: nr. 4, 9/1973; 5/1974; 3/1975; 1-5/1977.

F. CHIRILĂ-BELECA, str. Dobrogeanu-Gherea, Bl. 26, sc. B, ap. 18, Roman, ofera colecția completă.

GHEORGHE TOPICEANU, B-dul Lenin, nr. 90, ap. 4, Brașov, ofera colecția completă.

DUMITRU PEULESCU, str. Lacul Ursului, nr. 20, sector 7, București, ofera colecția completă.

IOAN ENE, str. Alunului, nr. 21, sector 8, București, solicită: nr. 1-5/1967; 1/1968; 4/1976; ofera: nr. 6-9/1967; 2-12/1968; 3, 5, 6, 9/1969; 11/1975; 3, 7, 12/1977.

BEIAZGIAN SINORC, Sos. Mangaliei, nr. 177, Constanța, ofera: nr. 6-9/1967 și colecția 1968-1976.

CONSTANTIN MARMELEUC, str. Ana Ipătescu, nr. 6, Bl. D-1, ap. 13, Suceava, ofera colecția completă.

DORIN POPA, str. V.I. Lenin, nr. 30, Bl. B, ap. 70, Deva, solicită: nr. 1/1967; 7, 8/1968; 9/1970; 7, 8, 9/1974; ofera: nr. 2/1967; 11/1968; 12/1970; 10/1976.

LUCIA OLARU, str. Rotundă, nr. 4, bis, Bl. H. 19 bis, ap. 28, București, ofera colecția 1967-1975.

ELENA ATUDOREI, str. Ștefan cel Mare, nr. 174, Pașcani, jud. Iași, ofera colecția 1973-1977.

FLIP I. SIMION, B-dul Tineretului, nr. 19, Timișoara, solicită: nr. 1-4, 11/1968; 10/1969; 9/1970; 1/1971; 3/1972; 12/1975; ofera: nr. 6, 8/1968; 1/1970; 6, 10/1971; 3/1972; 7/1973.

CONTENTS (Romanian History) I. BULEI, V. BUDURU, D. HÎNCU, P. CORNEA, G. NEAMTU and M. DOGARU The 1848 Revolution in the Romanian Countries • G. ZAHARIA The Building of the Unitary National Romanian State • M. ȘTEFAN and A. PORTEANU Struggle of Transylvania's Romanians for Liberty and National Unity (1848-1890) • G. CLEMENCEAU In Defence of the Romanian Cause — 1894 • Carol I of Hohenzollern in Istanbul • Dacia Throughout the World • M. NICA In Romania, the Oldest Piece of Cloth Found in Europe

SOMMAIRE (Histoire roumaine) I. BULEI, V. BUDURU, D. HÎNCU, P. CORNEA, G. NEAMTU et M. DOGARU La Révolution de 1848 dans les pays roumains • G. ZAHARIA La création de l'État national unitaire roumain • M. ȘTEFAN et A. PORTEANU La lutte des Roumains transylvains pour la liberté et l'unité nationale (1848-1890) • G. CLEMENCEAU À la défense de la cause des Roumains, 1894 • Carol I de Hohenzollern à Istanbul • La Dacie dans la conscience du monde • M. NICA Le plus ancien tissu d'Europe en Roumanie

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) И. БУЛЕЙ, В. БУДУРУ, Д. ХЫНКУ, П. КОРНЯ, Г. НЯМЦУ, М. ДОГАРУ Революция 1848-ого г. в румынских странах • Г. ЗАХАРИЯ Создание румынского единого национального государства • М. ШТЕФАН, А. ПОРЦАНУ Борьба трансильванских румынов за свободу и национальное единство (1848-1890) • Г. КЛЕМЕНЦО В защите дела румынов, 1894-ый г. • Карол де Гогенцоллерн в Стамбуле • Дания в сознании мира • М. НИКА Самое древнее европейское тканье в Румынии

INHALT (Rumänische Geschichte) I. BULEI, V. BUDURU, D. HÎNCU, P. CORNEA, G. NEAMTU, M. DOGARU Die 1848 Revolution in den rumänischen Ländern • G. ZAHARIA Die Schöpfung des rumänischen einheitlich-nationalen Staates • M. ȘTEFAN, A. PORTEANU Der Kampf der Rumänen Transylvaniens für Freiheit und nationale Einheit (1848-1890) • G. CLEMENCEAU Zur Verteidigung der Sache der Rumänen — 1894 • Karl I von Hohenzollern in Istanbul • Dazien im Weltgewissen • M. NICA In Rumänien — das älteste Gewebe Europas

SUMARIO (Historia romana) I. BULEI, V. BUDURU, D. HÎNCU, P. CORNEA, G. NEAMTU, M. DOGARU La revolución de 1848 en los Principados Rumanos • G. ZAHARIA La realización del Estado nacional unitario rumano • M. ȘTEFAN, A. PORTEANU La lucha de los rumanos de Transilvania por la libertad y la unidad nacional (1848-1890) • G. CLEMENCEAU Por la defensa de la causa de los rumanos, 1894 • Carol I de Hohenzollern en Estambul • Dacia en la conciencia del mundo • M. NICA El más antiguo tejido de Europa descubierto en Rumania

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, strada
13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136-137, telex : 11226

magazin istoric

București, Intrarea Ministeriului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 702, Cod 70 100, telefon 16 68 72.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu-Năstășel, Ana-Maria Șerbănescu, Vasile Șimandan, Marian Ștefan
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACȚIE : Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Georgeta Apreotesei, Constanța Avram

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștale, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr — 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București

La ville de Jassy, capitale de la principauté de Moldavie, d'après un dessin de M. M. Bouquet.

[illegible]

Une soirée chez le Prince régnant, à Jassy, d'après un dessin de M. Doussault.

[illegible]

Les bords de Pruth, d'après un dessin de M. M. Bouquet.

La tour de Colțea, bâtie à l'instigation par les Suédois de Charles XII, d'après M. Doussault.

Pic du Boudjehch, d'après M. Doussault.

debout ! debout ! L'heure de la fraternité
 à nous ! Enfants de Roumanie, frères du
 monde, jetons nos bras par dessus la
 mer, par dessus le Balkan, par dessus le
 Danube, par dessus le Carpathe et donnons
 à tous les mains pour ne former désormais
 qu'une seule nation et une seule patrie (1).
 Enfants du même sang ! sous le drapeau
 union allons cher cher gémir la liberté
 à mort. Allons ! nous nous sacrifier notre
 aux yeux du monde entier pour l'amour de
 notre patrie, pour l'achèvement de notre
 bonheur qui fuit aux pieds la tyrannie
 et voit la liberté vulturer dans son pays.
 Vous et grand celui qui meurt pour sa pa-
 trie rayonne d'un soleil glorieux. Il vole à
 la mort !

Le second de ces documents est « la procla-
 mation ou déclaration des droits adressée par
 le gouvernement provisoire de Valachie au
 peuple roumain, le 21 juin 1848 ; elle est
 de la plume de Jean Elieade, l'auteur
 au aussi le plus populaire en Valachie
 des productions patriotiques et les plus

Ce sont les noms des frontières qui sépa-
 raient les provinces roumaines : la Molda-
 vie, la Valachie, la Bessarabie, la Bucovine, la
 Sibylanie et le Banat.

Un Consul général étranger à Bucarest.

savamment originales. Cette pièce remarqua-
 ble, que nous transcrivons ici en entier, de-
 termine un monument précieux de l'état réel
 et par là même lequel sont restées, après
 tant de siècles de souffrance, les vieilles li-
 bertés roumaines ; elle pourrait aussi servir
 de programme à plus d'une des révolutions que
 nous avons sous les yeux !... »

AU NOM DU PEUPLE ROUMAIN

« Dieu seul est Seigneur ; et il s'est
 montré à vous ; lui seul est celui qui
 vient au nom du Seigneur. »

Respect à la Propriété ; respect aux Personnes.

FRÈRES ROUMAINS !

« Le temps de notre délivrance est arrivé : le
 peuple roumain s'éveille au son de la trom-
 pette de l'ange du salut, et il reconnaît son
 droit de souverain. Paix à vous, parce qu'on
 vous annonce la liberté.

« Le peuple roumain se lève ; il s'arme, non
 pour une lutte de partis, non pour rompre le
 lien de ses relations extérieures, mais pour
 mettre un frein aux méchants et tenir en
 respect les ennemis de la chose publique. Le
 cri des Roumains est le cri de la paix, le cri
 de fraternité. A ce grand acte de délivrance

Un relais de poste en Moldavie-Valachie, d'après M. Doussault.